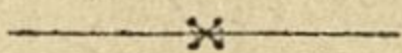

I.

ZGODOVINA

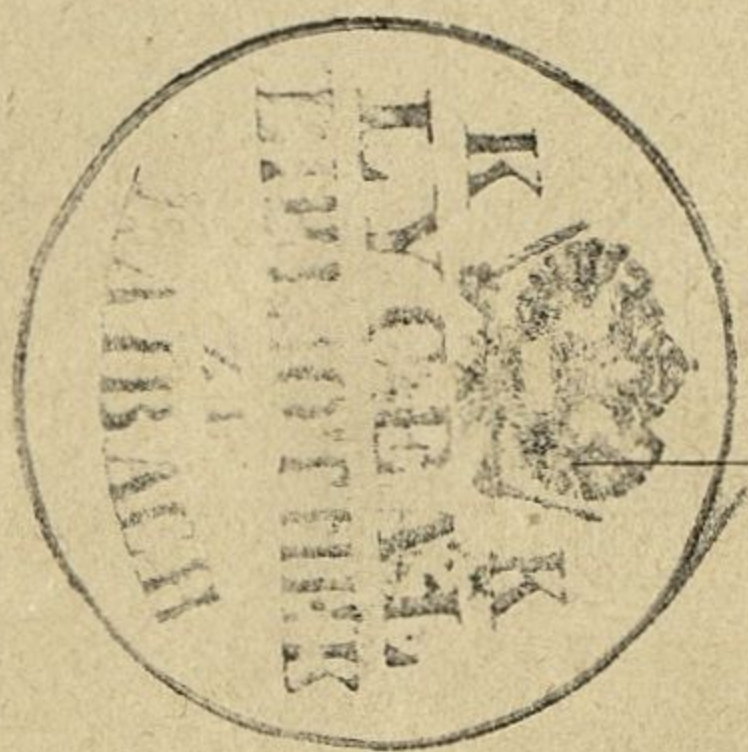
SORSKE FARE.

Spisal

ANTON KOBLAR,

škofijski arhivár.

V LJUBLJANI.

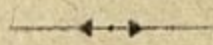
Natisnila „Národna tiskarna.“

1883.

KAZALO

k zgodovini Sorske fare.

Poglavje	Stran
I. Prirodoznanski in statistični opis	1
II. Fara pod Oglejskimi patrijarhi	10
III. Pod Vetrinjskim samostanom	22
IV. Pod Zatiškim samostanom	30
V. Pod Ljubljanskimi škofi	39
VI. Cerkve	43
VII. Duhovni pastirji	80
VIII. Poslopja in dohodki duhovnov	94
Priloge (listine)	98

Uvod.

Sorska fara na Gorenjskem je prva prišla za opisovanje na vrsto. Ta fara ima pred drugimi nekaj prednosti, zato ker se ravno sedaj v njej godi imeniten dogodek, ki je epohalen za njeno zgodovino — namreč zidanje nove ondotne farne cerkve. Stara Sorska cerkev, ki je potniku po železnici od Medvod skoraj do Loke tako ljubo migljala ondi raz griča, je dobivala v zadnjih letih nevarne spoke, da se je morala podreti, in danes leži ona (razen zvonika) vže vsa v razvalinah. Ko bodo prihajale v tem sestavku črtice o preteklosti njeni in njenih hčerá na beli dan, vstajala bode pa tudi ona prerrojena iz razvalin, in ponosno pozdravljala zopet v svojem novem krilu potnike na železnici do poznih rodov. Bog daj srečo!

I.

Prirodoznanski in statistični opis Sorske fare.

Preden začnemo pripovedovati dogodke, ki so se vršili na ozemlji Sorske fare, naj podamo splošen opis tega kraja.

Pod tem splošnim opisom razumemo popis lege in mejá, ter prirodoznanske (krajepisne) in statistične črtice o fari Sorski.

1.) *Lega in meje fare.*

Skoraj na polu poti med Ljubljano in Loko na Gorenjskem leži fara Sora.¹⁾ Ona spada sedaj pod dekanstvo in okrajno glavarstvo Ljubljansko; sodišče in davčni urad ima deloma v Ljubljani, deloma v Loki; županstvo, pošto in železnično postajo pa Medvodami (v Medvodah). — Nekdaj je bila ta fara mnogo večja, kakor je dandanes. Spadala je do leta 1786 pod Soro tudi vsa sedanja fara Preška, razen Golobrške soseske, ki je bila pod Šentvid. Do tega leta, dokler ni Preška fara samostojna postala, je tudi mi v pričujoči zgodovini nočemo ločiti od Sore, temuč ozirati se povsod na vso nekdanjo Sorsko faro, kot na jedno celoto. Le tu v splošnem opisu sveta smo postavili kraje, ki sedaj spadajo pod Preški zvon, zarad ložega pregleda med ogláte oklepe.

---

¹⁾ Sóra (kakor se zdaj piše) rabim le zarad blagoglasja, a pravilno bi se imelo pisati Sovra, na Sovri. Vas Sora leži, nad reko Soro in je od nje dobila ime. Jezikoslovje, zgodovina, in tudi sedanje izgovarjanje, nam pa pričajo, da je Sovra prava pisava. Ime reke Sovre se razlaga (n. pr. v Danici l. 1863 str. 217) iz „so-vréti“. Tik pod mestom Loko „sovrè“ ali skupaj vrè dvojna voda, jedna pride iz Selške in druga iz Poljanske doline. Tej združeni vodi od Loke do njenega izliva v Savo pri Medvodah so morebiti najprej dali ime Sovra. („Sevšica Poljanšico tu v bistro Sovro strinja.“ — S. Hermag., sp. Volčič, str. 12.) To ime se je pa sčasoma raztegnilo na obe stremeni te vode nad Loko, in oni iz Selške doline, kot nekoliko manjši, so tudi rekli Sovrica. Tako nahajamo pisano vže v listinah od l. 973 in dalje: Soura, Zoura, Zeura, Zaeur, Zauuer, Zouriza, Zeuritz. (Zahn, Fontes rer. au-tr., 35, 481.) Vsa ta, dasi razna pisava, odkoder se razlaga tudi sedanje nemško ime: Zeyer, Zaier itd., pa vender jasno kaže, da so nekdanj sploh izgovarjali Sovra, in ne Sora. Sovra pa tudi še zdaj pravijo na Poljanskem tej reki in dolinčini, kjer ona izvira.

Raztezala se je nekdanja Sorska fara med $46^{\circ} 6'$ in $46^{\circ} 9'$ severne zemljepisne širjave ter 32° in $32^{\circ} 5'$ izhodne dolgosti. Ondi, kjer danes hlapón prizvižga spod Médenskega klanca, stopil je potnik pred sto leti vže na Sorski svet. L. 1786 je pa svoje ozemlje Sorska fara na to stran skrčila do gradú na Goričah¹⁾ in južni del odstopila Preski. Pred to izločitvijo so bile nasledne fare sosedinje Sori: na jugu Šentvidska (sedaj Preška z vasjo Goričami) za potokom Zakonšico pod Golim brdom in sv. Katarino, na vshodu Smleška (kakor sedaj) z reko Savo in vasjo Žeje, na severu Šmartinska pri Kranji (sedaj Mavčiška) ob Podreškem polji in Starološka (sedaj Reteška) z Gorenjo vasjo, in na zapadu tudi Starološka (sedaj Loška mestna) z vasjo Hosto in sv. Barbaro, ter Polhograška fara (sedaj ž njo vred Sv. Katarinska).

2. *Prirodoznanski opis fare.*

Ves svet Sorske fare je krasen in rodoviten; hribje so pokriti z bukovimi gozdi in zelenimi senožetmi, doline in ravnine so pa okinčane z lepim, rodovitnim poljem, med katerim šepetajo bistre vodé. O tem svetu poje pesnik: ²⁾

„Zrle niso krajev lepših nikdar mi oči.“

---

¹⁾ Oblika: Goriče, na Goričah, je prvotna, kar kaže nemško Görtschach, ali v starih listinah celo Gôrzach, in ker je v okolici kraja ta oblika še zelo navadna, ima več pravice v pismu, kakor pa raztegnjena beseda: Goričane, na Goričanah, ki je nastala pozneje po imenovanji prebivalcev, namreč iz Goričanje. Vsaj v dat. loc. in instr. je bila gotovo krajša oblika prej v navadi.

²⁾ I. Jenko, „Ljublj. Zvon“ I. 262.

Nekako polovica Sorske fare, in sicer zapadni del, leži v hribih in druga polovica je na ravnem. Jugovshodni obronki Julijskih alp so to hribovje, ki se vzdiguje z nekaterimi vrhovi še precej mogočno proti nebu. Tako meri Osolnik¹⁾, kjer stoji cerkev sv. Mohora, in od koder je diven razgled po vsi Gorenjski plati, nad 800 m.,²⁾ Hom (Holm) nad Soro ima 719 m., Breznik (pravijo mu tudi Brsník, Vrsnik in Vresnik) nad Goričami 650 m., Tehovec pri cerkvi sv. Florijana 685 m. [Veliki Babnik meri 827 m.; Jeterbenk (Jeterberg) stoji 775 m., sv. Jakob na Petelincu še 587 m., in sv. Marjeta v Žlebéh 408 m. nad morjem. Najnižji svet je pa Medvodámi, med Soro in Savo, namreč 313 m. nad morsko planoto.] Imena vredni so še hribje Pungrški hrib, Drážnik, (dvojno) Gradišče, Žebník, Kóvčica, Špic, 'Opale, Róve, Požár, Kravjek, Mali Osolnik in Goveški hrib.

V znožji tega hribovja teče reka Sora. Ta je zelo bistra pa huda voda, ker prebira si včasih sredi najlepših travnikov svojo strugo. Posebno okrog vasi Ládije trga ona svet vže od nekdam in pušča zdaj tu zdaj tam ob strani širok prod. Listine desetega stoletja kažejo, da je takrat na reki Sori nekje bil kraj z imenom „Stresonbrod“, kjer se je šlo čez vodo. Schönleben³⁾ trdi, da je bil ta kraj pod vasjó ‚Ladija‘. Lahko je mogoče, da so se todi včasih ladije posluževali za prevožnjo, ki bi bila vasi dala ime. „Ladija, na koji se pre-

1) Ljudje izgovarjajo 'Osovník = 'Osolnik, to je „ob solncu“, proti solncu, stoječ hrib. Osójnik, kakor Osójnica, Osóje, bi pomenilo od solnca obrnjen, senčen kraj.

2) Mera visočin je vzeta s karte generalnega staba.

3) Annal. Carn. III. p. 528.

haja čez vodo“¹⁾, se pa tudi imenuje brod, in tedaj je zelo verjetno, da je kraja Stresonbrod²⁾ iskati pri sedanji vasi Ladiji. — Na desnem bregu priteče v Soro več potokov, ti so: Pungrški, Gosteški, ki je tudi vže omenjen v listini l. 989, kot mejnik Loškega posestva Brizinških škofov, Dražki potok (Dražica), od katerega pravijo, da se skrije za nekaj časa pod zemljo, tekoč skoz hrib, da pa nad vasjo Draga zopet pride na dan, in Homški potok. Vsi ti potoki so le majhne vodíce in imajo kratek tok. Precej velik je pa potok Ločnica, ki pride po dolini enacega imena mimo farne cerkve v Soro. Medvodámi se združi Sora s svojo materjo Savo. [V Savo se pa izliva bolj proti izhodu še potok Zakónšica s pritokoma Préšnico in Máveljšico.]

Na svojem levem bregu nema Sora v Sorski fari nič pritokov, pač pa se začnó razprostirati od te reke proti Kranju širne Sorske Dobrave³⁾ in staro-davno Sorsko poljé. Na tem polji so se v petem stoletji krvavo bili stari Gotje sè Sciri in Suavi⁴⁾, tukaj so se večkrat naši očetje junaško borili zoper krutega Turka, in tukaj — tako pripoveduje pravljica — bo enkrat še devet kraljev v bitvi skupaj trčilo.

1) Belostenec.

2) Če beremo „Streson“, kakor ima Schönleben, je to morebiti namesto „stresen“, in „brod“ tudi lahko mesto „prod“. tedaj „Stresen prod“ ali raztresen prod ob vodi, kakor se še zdaj vidi. — Schumi ima pa v svojih Listinah (str. 13) na tem mestu „usque ad uadum, quem vulgo Stresonbrod uocant“. Po tej pisavi bi bilo možu, čigar je bil brod, ime Stres, in kraju, kjer je on prevažal s svojim brodom, je prišlo ime: Stresov brod.

3) Szovrska Dubrávua, imenovana v listini l. 973. (Zahn, Fontes 35. 465.)

4) Gr. Thalmischer, Epitome. p. 21.

„Na krasni strani Gorenjski
Je ravno Sorsko poljé,
Junaci hrabri slovenski
Pod širnim poljem ležé.“

(J. Jenko. Pesmi str. 64.)

3. Statistični opis fare.

V Sorski fari je bilo število vasij, hiš in duš v raznih časih zelo različno, kakor kaže sledeča pregledna tabela :

Štev.	Imena vasij	l. 1750		l. 1862		l. 1880	
		Hiš	Duš	Hiš	Duš	Hiš	Duš
1	Sora	38	249	39	222	43	243
2	Rákovnik	4	20	4	46	12	61
3	Ladija	12	75	17	98	16	114
4	Svetje	23	144	24	125	21	103
5	Spodnja Senica	19	105	19	109	19	101
6	Zgornja Senica	13	78	13	85	13	129
7	Dol	13	77	13	49	13	36
8	Draga	20	107	21	113	21	81
9	Gostéče	16	99	17	114	17	91
10	Pungart	17	107	18	86	18	93
11	'Osolnik	12	79	9	82	9	77
12	Studénčiče	18	113	19	111	19	85
13	Tehòvec	6	40	8	58	8	38
14	Drnovec in Ločnica	11	78	17	79	11	97
15	[Goríče	27	150	27	154	27	158
16	Váše	24	156	28	162	29	177
17	Preska	24	169	29	163	34	167
18	Žlébi	39	224	49	267	52	275
19	Medvóde]	14	82	17	118	17	119

Ker je statistika važen del zgodovine, poglejmo še s pomočjo farnih matrik¹⁾, koliko ljudij je živel v raznih časih po naštetih 19 (oziroma od l. 1786 14^{1/2} vaséh²⁾); po koliko se jih je na leto rodilo, po koliko jih je umrlo in po koliko parov bilo poročenih. Izbrane so v naslednji pregledni tabeli tista leta, ki kažejo največo razliko gledé števila.

Leta	Rojenih	Umrlih	Poročenih	Duš	Leta	Rojenih	Umrlih	Poročenih	Duš
1685	?	?	?	1860	1746	78	39	23	1845
1697	55	54	14	?	1752	55	104	19	2213
1698	67	41	24	?	1755	88	49	17	2247
1701	73	29	20	?	1761	71	38	15	1999
1704	62	49	17	?	1779	63	104	17	2126
1709	81	56	19	?	1782	79	34	3	2172
1711	60	28	24	?	1787	46	43	16	?
1712	80	14	23	?	1803	41	20	4	1313
1715	41	56	20	?	1813	40	19	5	1426
1723	53	68	19	?	1825	41	43	7	1482
1727	66	48	10	1948	1839	36	20	6	1417
1732	74	39	15	2016	1845	37	46	6	1415
1734	70	32	17	2044	1856	32	27	11	1451
1735	88	28	13	2071	1867	39	23	6	1582
1739	80	35	?	2249	1870	54	77	12	1687
1740	72	98	18	2240	1880	63	35	10	1732

¹⁾ Nahajajo se v farnem arhivu na Sori vse krstne, mrliške in poročne knjige od l. 1697 dalje.

²⁾ Opazke k nekaterim imenom vasij :

Pod Soro so od vasi Zgornja Senica h. šte. 1—13, drugi del te vasi spada pod Rateče. Mimogrede omenimo, da so Nemci prestavili Senica — Schweinitz!

V zadnjem stoletji, t. j. od leta 1780 — 1880, je bilo vse skupaj rojenih v Sorski fari 4431, umrlo jih je 3946 in poročenih je bilo 827 parov.

Iz mrliških knjig naj posnamemo nekaj podatkov, ki nam kažejo, da so nekdam doségali ljudje bolj visoko starost, kakor naše dni. Razlagati se dà ta prikazen od tod, ker so ljudje živeli priprosteje in niso še okušali dobrega, pa tudi ne slabega sadú kulture, kakor ga žal okuša naš rod. Tako so umrli l. 1728 trije, stari po 100 let, in istega leta so bili trije drugi zaporedoma pokopani, stari po 90 let. Šestnajstkrat so samo v prvi polovici 17. stoletja spremili Sorci svoje po sto let stare ranjke na pokopališče sv. Štefana. Med temi umrlimi je bila Barbara

---

Púngart, nemško: Baumgarten; mogoče, da je bil res kedaj ondi vrt od kakega gradú.

Vasi Osolnik se tudi pravi v enem delu Govéjek in v drugem Gónte.

Ločnica je cela dolina in vasi v njeni sredi se zdaj reče Knápovše, odkar so se bili okolo l. 1855 ondi knapje naselili, ki so kopali svinčeno rudo. Sezidala se je bila tukaj velika tovarna (plavž), ki je pa zadnji čas (o. l. 1872) delo ustavila, ker je ruda neki pošla. Ljudska pravljica hoče vedeti, da so uže pred 300 leti imeli rudokopi ondi svojo kapelico, katero jim je bil pa spodplul in s poslopji vred porušil strašen naliv, ki je bil prišel za kaznen, ker so bili nekega pastirja živega nad mravljišče za péte obesili.

Na Goričah spada od l. 1786 trinajst hiš z Gradom vred pod Presko, h. šte. 14—27, s 70 dušami pa pod Soro.

Žlébi, kjer so dolinice res žlébom (žlebóvom) podobne, se imenujejo cela soseska in šest vasic v njej ima svoja imena, kakor: Stéšica, Pristáva, Petelinec, Okršljè, Rúšine, Grič. Mesto Žlébi sedaj pravijo navadno Žlébe, je tedaj v nominativu postalo to ime ženskega spola, v drugih padežih je pa ostalo moškega, kakor n. pr. Železnike m. Železniki.

Kozomernik iz Okršljà, stara 108 let, Neža Hren (l. 1713) stara 110 let, Andrej Ravnikar iz Žlebov star 105 let. — Najbolj žalostno dogodbo ima pa mrliška knjiga zabeleženo v mesecu maju l. 1708, ko je devet, še-le okrog 20 let starih osob, nesrečno utonilo v valovih Save.

Najimenoitnejša poslopja v fari so gotovo cerkve. Farna cerkev na Sori je imela nekdej deset podružnih cerkvá. Te so bile: 1. Sv. Andreja apost. na Gostečem, 2. sv. Mihaela arhang. v Dolu, 3. ss. apost. Petra in Pavla na Ladiji, 4. sv. Nikolaja škofa pri Jerperci, 5. ss. Hermagora in Fortunata na Osolniku, 6. sv. Florijana mučenika na Tehovcu, [7. sv. Janeza Krstnika v Preski 8. sv. Marjete dev. in muč. v Žlebéh, 9. sv. Jakoba apost. na Petelincu in 10. kapela sv. Uršule (pozneje sv. Frančiška Saleškega) v gradu na Goričah].

Stalo je na ozemlji Sorske fare v starih časih več gradov. Goriče, posestvo Ljubljanskih škofov, je edini še stoječi grad iz novega časa, ki je do l. 1786 spadal pod Sorsko faro, tega leta pa prišel pod Presko; vsi drugi so že davno razvaline. Nad sedanjim Goriškim gradom se dviga grič, vrhu katerega je stal stari Goriški grad, last Koroških in Kranjskih vojvod. Nad navpično velikansko skalnato steno se vidi še mnogo starinskega zidovja, izmed katerega pa že rasto močna drevesa. Skoro čisto se je pa izgubil sled gradu vrhu hriba Jeterbenka (Hertenberga) blizu sv. Katarine, v katerem so gospodovali vitezi Hertenberški v 12. in 13. stoletji. Omeniti nam je še trojno Gradišče, dvojno v Sorski fari, namreč na holmih nad Gostečim in nad Drago, in jedno v sedanji Preški fari nad cerkvijo sv. Marjete v Žlebéh. Ljudstvo trdi, da so na vseh treh krajih v starih, starih časih stali gradovi. Ker ime Gradišče

skoraj povsod na Slovenskem kaže, da je na istem mestu stal grad ali kaka trdnjavica za časa Rimljanov, bi smeli ljudstvu prav dati. Pri Dražkem Gradišči pravijo, da se vidi še nekaj ostankov starega zidú in pri onem nad sv. Marjeto sem se tega prepričal s svojimi očmi. Gradove bomo pozneje še v misel vzeli.

Iz najnovejših časov pa ste, razun poslopij Rudolfove železnice, ki prestriže v precejšni daljavi Sorski svet, spomina vredni dve tovarni za papir, namreč Medvodami in na Goričah; prva sedaj v Preški in druga v Sorski fari. Veliko ljudij dobiva v njih svoj kruh in papir odtod gre po širnem svetu. Večina prebivalcev Sorske fare so pa poljedelci in živinorejci, ki živé sicer ne baháto, vendar pa zadovoljno od dela svojih rok.

II.

Sorska fara pod Oglejskimi patrijarhi do l. 1342.

Sorska fara se sicer ne nahaja imenovana med najstarejimi farami na Kranjskem, vendar je preteklo vže dolgih 541 let od tistega časa, ki nam podá prve gotove vire o njenem obstanku. Papežev legat kardinal Bertrand zapisal je bil l. 1323 Kranjske fare, ki so stale tačas pod Oglejsko škofijo, ter določil, po koliko da so mu dolžné dajati pristojobin na leto. Ta zapisnik se nam je ohranil do danes, a v njem Sorske fare ni najti, dasiravno je ona od nekdej patrijarhom v Ogleji pripadala in gotovo tudi ob tem času v njihovi oblasti bila. Vendar nam to ne dokaže, da takrat fara na

Sori še ni bila ustanovljena, ker izpuščenih je iz tega zapisnika tudi več drugih l. 1323 vže obstoječih fara Kranjskih, ki so bile pod Oglejsko škofijo. Mogoče je pa, da je bil tega leta na Sori le vikarijat ali samostojna kapelanija.¹⁾ Utemeljenje Sorske fare nam tedaj zakriva temna preteklost, kakor sploh začetek vseh starejih fará naše škofije. Da nekoliko izpolnimo to praznoto, naj se mi dovoli, da izpregovorim najprej par besedij o uvedeni in utrjeni krščanstva na Kranjskem sploh in s posebnim ozirom na okolico Sorske fare.

Luč sv. vere, ki jo je prižgal evangelist sv. Marka v velikem mestu Ogleji, ni ostala skrita, temuč prisižala je zelo zgodaj po njegovem nasledniku sv. Hermagori (Mohoru) tudi v naše kraje. Pripoveduje se o sv. Hermagori, Oglejskem škofu, da je sam prišel pridigovat z dobrim uspehom v Emono (mesto blizu sedanje Ljubljane), in da je tu postavil prvega škofa precej v prvem stoletji po Kristusu. Pobožna legenda celo hoče vedeti, da je sv. Hermagora šel na vrh Osolnika (v Sorski fari), kjer se je pogovarjal z Bogom, ki mu je kazal tek časa, ter mu domovino v varstvo izročil. Naša škofija si je izbrala tega svetnika sè sv. Fortunatom za svojega zavetnika.

V tretjem in četrtem stoletji se je krščanstvo na Kranjskem, dasiravno večkrat krvavo zatirano, zelo utrdilo, in v Emoni se je ohranil dlje časa škofovski sedež, kar nam pričajo imena Emonskih škofov, kakor sv. Maksima in drugih²⁾. Cesarja Konstantin Veliki in Teodozij Veliki (378—395) sta pospeševala na vso moč razširjenje prave vere. Oba sta obiskala Emono in po-

¹⁾ Mittheilungen des hist. Vereines für Krain IX. 36.

²⁾ Zlati Vek, str 33.

sebno je poslednji za sv. vero tukaj veliko lahko storil o priliki, ko je obhajal, premagavši l. 388 nasprotnika Maksima pri Sisciji, v Emono slovesen uhod. Poslanci božji so smeli ob tem času očitno stopiti na dan in krščanstvo je pognalo v naših krajih lepe korenine. Ali, kakor krasen meteor, ki se zalesketá na nebu le za malo časa, potem pa zagrne okolico v še hujo tmino, tako je tudi po prvem svitu nastala za časa preseljevanja narodov grozna temota v tem vinogradu Gospodovem. Divja ljudstva so se drvila skozi našo deželo v krasno Italijo, ljudstva Hunska in Germanska, in odplula so seboj zadnje sledove kulture krščanske. Tudi slavna Emona, stolica škofov, je izgínila s površja zemlje, razdejana od Hunskega kralja Atila l. 452. V dvojnem pomenu besede je bila tedaj dežela opustošena in prazna, ker sela so bila požgana in prebivalci, kar jih je ostalo, popagánjeni. — V drugi polovici šestega stoletja so naši slovenski pradedi zasedli kraje sedanje domovine svoje, pa tudi zdaj se gledé vere ni še precej obrnilo na bolje. Slovenci so bili tačas še neverniki in trdo so se bojevali skoraj dve sto let za svoje malike. Toda umikati se je jel mrak poganstva tudi med njimi. Mesto Oglej, odkoder je bila tako blagodejno prisijala vprvič luč prave vere, dobival je po končanem nesrečnem cerkvenem razporu, od l. 698 dalje, zopet staro moč in veljavo. Njemu gre brez dvombe prva slava, da je pokristijanil Krajske Slovence. Oglejsko cerkev smemo imenovati mater vseh cerkvá na Kranjskem.

Spodbudil je bil pa, kakor se bere¹⁾, posebno modri Alkuin svojega prijatelja Oglejskega patrijarha

---

¹⁾ Dr. Fr. Kos, Ljublj. Zvon II, s. 656.

Pavlina II., ki je vladal od l. 774—802, k resnemu apostolskemu delu med sosednjim slovenskim narodom. Pavlin poprosi Frankovskega kralja Karola Velikega, da naj si podvrže Slovence, češ da jih bo mogoče pridobiti za vero Kristovo. Karl rad ustreže prošnjiku in pošlje svojega sina Pipina l. 788 nad slovenske rodove, kateri jih premaga in spravi pod Frankovsko oblast.

Slovenci so tako sicer izgubili svojo samostojnost, kar so je imeli še od časa, ko jim jo je bil pridobil hrabri kralj Samo l. 624, a odprla se jim je pot do imenitniše prostosti — one sv. evangelija. Uspešno so pridigovali misijonarji Oglejski po vsi sedanji deželi Kranjski, ter zasadili znamenje Križanega tudi na svetu Sorske fare. Njih delavnost je pa segala še dalječ onkraj Drave na današnje Koroško in Štajersko. Solnograškim škofom, ki so pošiljali vže prej mnogo misijonarjev med Slovence, se delo, vsaj na Kranjskem, ni toliko odsedalo, ker oznanovali so Nemci besedo božjo našim prednikom večjidel v tujem, nerazumljivem jeziku. Ni pa prazna slutnja, ako rečemo, da so poslanci, ki so prihajali od Oglejske strani, bili Slovenci, ali vsaj našega jezika zmožni. Zasedli so bili namreč Slovenci kraje proti zapadu tako dalječ, da je bilo okrog Čedadu in do Ogleja polno slovenskih naselbin. Kdo bi tajil, da so se ti kmalu pokristijanili, in da so nje potem pošiljali patrijarhi iz Ogleja in iz svojega mesta Čedadu,¹⁾ kjer se je slovensko govorilo celo na dvoru Frijulskih vojvod, kot blagovestnike med njihove rodne brate?

---

¹⁾ Čedad, Čevdat, Staro mesto, italj. Cividale, lat. Civitas Austria, je še danes mesto na Frijulskem na severno plat Ogleja.

L. 811 je cesar Karol Veliki določil reko Dravo za mejo med Oglejsko in Solnograško škofijo. Cesar Ludovik I. je 27. decembra l. 820 potrdil patrijarhom duhovsko oblast nad Kranjsko, in tako je potrdil tudi kralj Karoloman l. 879 patrijarhu Valpertu vse cerkveno posestvo. V potrdilni listini poslednjega so bile po imenu našete fare, a žal, da so se ta imena zgodaj zamazala, tako da jih vže zgodovinar De Rubeis v minulem stoletji ni več mogel brati.

Ob tem času sta živela apostola slovanska ss. Ciril in Metod. Zadnji je bil škof v sosednji Panoniji (sedanji spodnji Štajerski in Ogrski). A lahko se reče, da so bili Kranjci za njunih dnij vže kristijanje, in sv. brata sta jih morda le utrdila v sv. veri, ko sta prišla ž njimi v dotiko, potovaje tu mimo v Rim. Sicer pa ona dva nista mogla mnogo uplivati čez mejo svoje škofije. Vendar s tem si ne upamo trditi, da bi bilo njuno véliko delovanje ostalo za Kransko čisto brez sledú. Liturgija v slovanskem jeziku, kakor sta jo uvedla ta dva sv. moža, je gotovo zelo mikala tudi Kranjske Slovence, in nerazumljivo bi nam bilo vže to, odkod da je prišlo v Kranjsko toliko ostankov liturgičnih knjig, pisanih posebno v glagolici, ter nahajajočih se še danes po arhivih naše dežele¹⁾, če ne vzamemo, da so bile sem ter tje na Kranjskem vsaj nekaj časa cerkve, v katerih se je s privoljenjem škofa obhajala služba božja v staroslovenskem jeziku.

Posebno živahno cerkveno življenje je nastalo v naslednjem stoletji v Loški okolici, ko so Frizinški

---

¹⁾ Mimogredé oménimo, da je par starih zapisnikov v kn. šk. arhivu Ljublj. vezanih z obreski od glagolitskega misala, in da smo enako našli pri starih mrliških matrikah Sorskih.

škofje l. 973 dobili vso to okolico v popolno svojo last. Poprej lesene cerkvice in kapelice so se pozidávale in fare ustanávljale. Med posestvom patrijarhov in Frizinških škofov se je l. 989 postavila pri Loki meja ob gradu Bosisen (ki je stal prej ko ne na severu od Črnega Vrha nad Polhovim Gradcem), dalje ob Gosteškem potoku, pa po Sori doli do Stresovega broda, ter proti severu do ceste na Kranj¹⁾; — tedaj skoraj ista meja, kakor je še dandanes med Loško (ter Rateško) in Sorsko faro.²⁾ In ravno ta meja med dvema gospodarjema nam vnudi misel, da so patrijarhi zelo zgodaj poskrbeli prebivalcem Sorskega svetá, ki so ostali neposredno pod njihovo oblastjo, in so bili tako ločeni od sosednje Loke in Matere Fare, za lastno duhovnijo, ali vsaj za svojo cerkev na Sori. Kdaj da se je to zgodilo, morebiti še stoji zapisano v kakem arhivu Videnskem ali Beneškem, kamor so se prenesli iz Ogleja mnogi stari, dragoceni viri za povestnico naše škofije. A mi smo dolžni pobrati naprej zrna zgodovinska, ki so pri nas raztrošena, da konca ne vzemó.

¹⁾ Zahn, Codex Austr. Frising, I, 43.

²⁾ Vasi Gosteče (unkraj potoka) in Pungart, ki ste zdaj pod Soro, bi tedaj vže l. 989 po legi svoji pripadli bili škofom Frizinškim, a vkljub temu se bere v listini od l. 1215, da ju je tega leta kupil škof Oton, in sicer prvo za lep denar, drugo pa za 80 mark. (Zahn. Codex d. Austr. Frising. I. 125.) Leta 1291 in 1318 ste se prištevali te dve vasi, kakor tudi Senica, še vedno k Loškemu posestvu Frizinških škofov. Na Gostečem (Goztech) je bilo l. 1291 sedem, v Pungartu (Paumgarten) devet in na Seníci (Schweiniz) deset kmetov. Te tri vasi so z Ratečami (Ratendorf!) in Gódeščem (Niusaezze) sostavljale jedno davčno sosesko ali županstvo (officium in uilla Niusaezze), ter plačevale mnogo raznega davka škofovskim uradnikom. (Zahn, Codex. dipl. Austr. Frising., III, 186.)

Važna je, ne-le za Sorsko faro, temuč za vso Kranjsko, številka 1015, ki se nahaja zapísana nad vhodom podružnice sv. Andreja na Gostečem, ki nam priča, da je v tem letu izvestno vže ondi cerkev stala. O cerkvi sv. Štefana na Sori ne najdemo nikjer zabeležene številke, ki bi kazala na toliko nje starost. Soditi pa smemo, da sedanja farna cerkev sv. Štefana ni bila utemeljena pozneje, kot njena podružnica na Gostečem, vže iz te okoliščine, ker so prvi čas zelo gledali na starost cerkvá, kot na neko posebno prednost, in po navadi so le najstareje cerkve povzdigovali v farne cerkve, če tudi njih lega ni bila za to najbolj pripravna.

Sezimo pa sedaj nazaj in odgovorimo na vprašanje, po kateri poti da so prihajali patrijarški misijonarji na Loški in Sorski svet. Razen vélike ceste, ki je šla iz Ogleja čez Notranjsko v Emono, ter dalje, kakor trdita zgodovinarja Linhart in Hitzinger¹⁾, brž ko ne mimo Medvod na Mengeš in Trojano, je držala vže za Rimskih časov tudi važna tovarna pot²⁾ iz Čedadada čez Tolminsko na Cerkno, ter dalje ob reki Sori na Loko in Kranj (Santicum). Po tej tovarni poti je šla vedno živahna kupčija z raznim blagom, posebno z Loškim platnom. Da, patrijarhi so še v 14. stoletji jemali kranjske trgovce, ki so hodili todi po blago v njihovo mesto Čedad, pod posebno svoje varstvo.³⁾ Ker je bila ta pot najkrajša, so se je brez dvoma poslužili tudi misijonarji, da so prišli v kraje Sorske. Trgo-

¹⁾ Mittheil. d. hist. Ver. für Krain, IX, 6.

²⁾ Rutar, Zgod. Tolm. str. 12. — Mittheil. d. hist. Ver. f. Krain, XI, 21.

³⁾ Rutar, Zgod. Tolm. str. 223.

vinska zveza s Čedadom je pa zelo pospeševala razširjenje krščanstva ob reki Sori, ker Kranjski trgovci se niso le kmalu poprijeli v patrijarških mestih vere Kristove, temuč bili so tudi domá misijonarjem v njihovem svetem poslu močna podpora.

Če premislimo to tesno zvezo okolice Loške s Čedadom, če se ozremo na gori omenjeno poznanje slovenskega jezika v tem mestu, če vzamemo v poštev, da morebiti ni ravno slučajno izdana bila od patrijarha listina, zadevajoča podaritev Sorske fare, v mestu Čedadskem — nam nehoté pride na misel, da so morebiti prvi misijonarji, ki so prišli na Soro, poslani bili prav iz Čedada. To misel bi nam znala potrditi sledeča okoliščina. Znano je, da so prvi oznanovalci sv. vere imeli navado, da so posvečevali radi istemu svetniku na čast novoutemeljene cerkve, kakor je bil patron v materi-cerkvi, odkoder so nastopili svoja apostolska potovanja. Tako je sv. Rupert, ko je bil prišel od cerkve sv. Petra v Wormsu, ravnal v Juvaviji (Solnogradu), Valeriju itd. Patron prastare kapiteljske cerkve v Čedadu je pa sv. Štefan, prvi mučenik, toraj isti svetnik, kateremu je posvečena cerkev na Sori. Lehko je tedaj mogoče, da so prav iz Čedada poslani blagovestniki zgradili na Sori prvo cerkev sv. Štefana, katero so pozneje patrijarhi povzdignili v farno cerkev.

Vendar, naj si bo temu kakor hoče, za trdno vemo le to, da so Oglejski patrijarhi najprej imeli Sorsko faro ne-le v svoji duhovni oblasti, ampak tudi popolnoma v svoji lasti, koji so obdržali po vsem obsegu do l. 1342. Bili so pa patrijarhi nekaj časa tudi njeni svetni oblastniki, imenovani tačas mejni grofje Kranjske. Ozrímo se toraj za trenutek na politične

razmere med patrijarhi in deželo Kranjsko, kolikor se tičejo ob enem Sorske fare.

Vže l. 1028 so postali patrijarhi deželni knezi nad vso svojo cerkveno posestjo, in kot takim so se plačevali potem državni davki, ter dajala se je od posestva najemnina, katero so pa spreminjali po svoji volji. Oddajali so oni gradove, zemljišča in kmete komur so hoteli, ali v popolno last, ali pa za nekaj časa v fevd (Lehen), kakor n. pr. grad Goriški grofom Ortenburškim¹⁾. Izvrševali so patrijarhi v svojih pokrajinah tudi najviše sodstvo po izvoljenih si namestnikih, ali pa oddajali to pravico drugim, kakor je to storil patrijarh Gregorij, ki je začasno izročil sodišče v Loki škofom Frizinškim. Patrijarhi so bili tedaj zelo mogočni možje, a vendar si svojih svetnih pravic na Kranjskem niso bili v stanu po dolgo obdržati nemotenih, ker vedno so jim jih kratili sosednji vojvode, najbolj pa vojvoda Koroški Ulrik III. Ministerialec tega vojvode Gerloch Hertemberški (z Jeterbenka)²⁾ je celo v Loškem kraji delal toliko škode, da je bil l. 1252 primoran položiti 200 mark Ljubljanske veljave v kazen, ter zavezati se, da pripade ta denar Frizinškim škofom, ako se še kedaj dotakne njihovih posestev. Enako in še huje so se napadala posestva patrijarhov, ter se prisvajala kos za kosom čestokrat po krivici. Omenjeni vojvoda Ulrik je n. pr. moral 24. nov. 1261. l. nazaj dati patrijarhom celo vrsto gradov na Kranjskem, koje si je bil prej krivično prilastil, in med njimi tudi gradova na Goričah (Vorzech, Gorizach) in na Jeterbenku (Hertimberch)³⁾. Le od tod razumemo, zakaj da so bili cesarji vedno

¹⁾ Mittheil. d. hist. Ver. f. Krain, XI, 39.

²⁾ Archiv, v Dr. V. F. Klun, II, 27.

³⁾ Mittheil. d. hist. Ver. für Krain XIV., 99.

primorani patrijarhom zopet in zopet podeljevati Kranjsko. Tako je bil vže 11. junija 1077. leta cesar Henrik IV. podaril patrijarhu Sigehardu med drugimi deželami tudi marko Krajno¹⁾, a kmalu je bila izgubljena, ker ravno ta cesar jo je vnovič podelil patrijarhu Udalriku I. 12. maja l. 1093. Ponovil je táko podeljenje Kranjske zopet leta 1214, 7. februvarja, cesar Friderik II., a tudi sedaj se patrijarhi niso dolgo ustavljali presili in zvižam sosednjih vojvod. Svoje oblastnike, katere so bili oni vže l. 1077 postavili na pridobljenih gradovih, kakor tudi na starem gradu na Goričah, so morali odpustiti. Tudi niso bili oni več, kakor nekdej, najviši sodniki svojim podložnikom v vseh pravnih razmerah in izgubili so neomejeno strahovalno pravico, katero so uživali od l. 1093.

Čeprav je izginjala svetna veljava patrijarhov v deželah naših, ker so bile od Ogleja precej oddaljene, se je vendar trdna ohranila njihova duhovna oblast, katero so bili proti koncu 11. stoletja uredili po vsem Kranjskem. Poglejmo tedaj še, kakošna da je bila cerkovna uprava v Oglejskem patrijarhatu, in kakošne pravice da so imeli patrijarhi do Sore, kot duhovni lastniki fare.

Ker je bila sčasoma postala Oglejska škofija preobsežna, da bi bili mogli vso sami upravljati, izbirati so si jeli patrijarhi zgodaj svojih pomočnikov, generalnih vikárjev, in nastavljali so v imenitnejih krajih nekake vélike dekane, zvane naddijakone.

Pomočniki so jim bili večidel podružni, ali pa namestni škofje, ki so mesto njih posvečevali cerkve

---

¹⁾ Marcham Carniolae. De Rubeis, Mon. str. 534.

in altarje, birmovali in vizitovali po farah. Tako se bere v nekem starem vizitacijskem zapisniku, shranjenem v knezo-škofijskem arhivu Ljubljanskem, da je bil prišel škof Emonski (Novograški), kot generalni vikarij Oglejski, leta 1334 posvetiti sedanjo cerkev svetega Andreja na Gostečem, v Sorski fari, in enako l. 1352 škof Senjski, kot vikarij patrijarha Nikolaja, cerkev sv. Jederti v Iški (Eufch), sedanje Ižanske fare. Poslednji generalni vikarij Oglejski, stanujoč na Kranjskem, je bil Pičenski škof Martin, ki je umrl 8. julija 1456. leta v Ljubljani, in čigar nagrobni spomenik se še vidi v stolnici Ljubljanski. — Naddijakoni so pa imeli paziti nad posamnimi cerkvami in njihovimi vodniki, ter nad duhovskim blagrom vernikov svojega okraja. Naddijakoni so bili za vso Krajno, pozneje pa samo za Gorenjsko stran, postavljeni do ustanovljenja Ljubljanske škofije, to je do l. 1461, v Ljubljani, izjemoma pa tudi po imenitnih farah, kakor v Kamniku, v Mengšu, v Vodica, v Radolici. Med prvimi imenuje se v ustanovnem pismu Velesovskega samostana l. 1238 naddijakon Henrik, ob enem župnik Ljubljanski; isto tako je bil Ljudovik l. 1262, dalje Peregrin 1281; l. 1323 Gregor, Vodiški župnik, l. 1357 Janez, župnik Mengiški, l. 1364 Henrik, župnik Radolški, in drugi.¹⁾ Prepire, ki so nastajali v duhovskih zadevah, razsójali so patrijarhi po svojih pooblaščenih, odvetnikih imenovanih; a izvrševali so ti sodstvo izključno le v duhovskih in mešanih, nikdar pa ne v čisto svetnih stvareh. — Na svojih farah, kakor na Sori, so bili patrijarhi prav za prav sami župniki, a njih namestniki, voditelji cerkve

---

¹⁾ Conf. Zlati Vek, str. 38.

ali vikarji (sicer tudi župniki imenovani), so opravljali cerkovne posle, vodili dušno pastirstvo, ter sodili v malih pravnih župljanov v njihovem imenu. Pobirali so vikarji tudi, kadar ni bilo za to postavljenega posebnega svetnega oskrbnika ali gastalda, cerkveno desetino za patrijarha, po vseh hišah svoje fare, od vseh pridelkov, od živine in od tega, kar ona daje; če pa niso hoteli sami pobirati desetine, so pa skrbeli, da jo je kdo vzel v najem. Iz teh dohodkov se je vikarij hranil, odštevši gotovo svoto patrijarhom kot miznino (mensale); ali pa je narobe vikarij vso desetino odpeljati dal patrijarškemu oblastniku, koder je dobil sebi določeno letno plačo. Od Sorskih župnikov tega časa nam je znan le eden po imenu, namreč Frederik, ki je bil župnik na Sori l. 1295¹⁾. Pomagali so vikarjem v pastirstvu pomožni duhovniki, katere so si vikarji po svoje izbirali in odpuščali, pa tudi iz svojega plačevali.

Take so bile razmere na Sori do leta 1342. Ostala je Sorska fara tudi na dalje odvisna v viših duhovskih zadevah od Oglejskih patrijarhov, ostala je še v njihovi škofiji, dokler ni bila ustanovljena škofija Ljubljanska, a druge pravice do Sore, namreč cerkveno zavetništvo in ž njim sklenjeno prejemanje farnih do-

---

¹⁾ Codex dipl. Austriaco-Frisingensis, von J. Zahn, I, p. 455 (koti nam je žal prepozno došel v roko), podá listino, s katero se je Gerloch Polhograški 14. avg. 1295. l. v Loki zavezal poravnati vso škodo, katero je naredil njegov stričnik Werso na posestvu Frizinških škofov (v Lučinah, Lutsschen). Med pričami je v tej, za Loško okolico zelo važni listini, imenovan tudi „herr Friederich der pharrer von Zaeur“. Na Sori je obstala tedaj fara vže v 13. stoletji.

hodkov po lastnih vikarjih, so l. 1342 izročili patrijarhi samostanu Vetrinjskemu na Koroškem. To leto je tedaj za Sorsko faro zelo imenitno, ker jej je v prvič prineslo novega gospodarja, pa tudi novega bližega branitelja njenih pravic.

III.

Sorska fara pod Vetrinjskim samostanom od l. 1342—1631.

Vetrinjski samostan Cistercijenzov (nem. Victring, lat. Victoria) je stal unkraj Ljubelja blizu Vrbskega jezera na sedanjem spodnjem Koroškem. Utemeljen je bil ta samostan (opatiija) od Karantanskega vojvode Bernharda l. 1142 in je spadal pod Solnograško škofijo. V 14. stoletju je živel v njem mnogo menihov in jeli so trpeti pomanjkanje. Njegov opat Janez poprosi Oglejskega patrijarha Bertranda¹⁾, da naj mu naklone kaj podpore. Bertrand podari l. 1342 samostanu Sorsko faro in jo vtelesi cerkvici sv. Lenarta, stoječi na Ljubelju. Cistercijenzi Vetrinjski so namreč imeli vrhu tega hriba stan ali prenočišče za tujce, koder so sprejemali in gostili potnike, ki so hodili todi, po davno

---

¹⁾ Patrijarh Bertrand je vladal od l. 1333—1350 Oglejsko cerkev. Slul je on za zelo pobožnega in učenega moža, katerega so kmalu po silni njegovi smrti imeli za svetnika in papež Klemen VIII. ga je slovesno svetnikom prištel. On je bil obiskal Ljubljano l. 1335 in je nazaj gredé prenočil v Cerknici. (De Rubeis, Mon. p. 874.) V naši škofiji obhajamo praznik tega svetnika 6. junija z lastnim brevírjarjem in mašo.

vže znani poti, čez Ljubelj; zraven tega stana je bila pa njihova, ravno omenjena cerkvica sv. Lenarta, a oboje je stalo vže v Oglejski škofiji, kar je morebiti uzrok, da se je tej mali cerkvici vtelesila Sorska fara, ne pa samostanu samemu.

Ko so tako dobili Vetrinjski opatje Sorsko faro v svojo last, predrugačile so razmere na Sori ter tako-le uredile: Smeli so opatje, ne da bi bili koga prašali, pobirati na Sori farno desetino in druge dohodke, ter postavljati ondi svoje vikarje, skrbeče za dušno pastirstvo, katerim so primeren del farnih dohodkov odstopali v letno plačo. Samo hoditi so morali vikarji, dokler ni prišla Sora pod Ljubljansko škofijo, na sinode, sklicane od patrijarhov, izpolnovati patrijarhove ukaze, sprejemati in pogostovati njegove poslance in sploh podložni mu biti kot svojemu škofu v duhovskih stvaréh. Opatje so pa v znamenje spoštovanja do patrijarhov dolžni bili pošiljati iz dohodkov Sorske fare vsako leto po šest liber sveč za kapalo sv. Hilarija ¹⁾ v stolnico Oglejsko, kjer je ležalo njegovo sv. telo. Vse to pové listina, ki je bila izdana v Čedadu 28. aprila 1342. leta, koje izvornik so neki še l. 1666 pokazali poslanci Zatiškega samostana ob času vizitacije na Sori Ljubljanskemu škofu. Za ta izvornik ne vemo, če se še kje nahaja, pač pa imamo njega besedni prepis v drugi važni listini, s katero je patrijarh Nikolaj²⁾ poprej navedeno

---

¹⁾ Sv. Hilarij je bil škof v Ogleji okrog l. 170 (po drugih 90) in je se sv. Tacijanom, diakonom, prelil za sv. vero svojo kri. Mi obhajamo njegov spomin 16. marcija.

²⁾ Patrijarh Nikolaj (1350—1358) se je maščeval nad morilci svojega prednjika Bertranda. On je baje podaril Ljubljansko, Kranjsko in Radólsko faro Avstrijskim vojvodam.

podaritev Sorske fare Vetrinjskemu opatu Nikolaju 28. novembra, l. 1351 potrdil. Ker je ta listina za Soro, in zarad mnogih prič v njej naštetih tudi za druge kraje, toli imenitna, in ker menimo, da še nikjer ni objavljena v celoti, naj jo vso priobčimo natančno po originalu. (Glej Prilogo št. 1.)

Rekli smo, da je prišla l. 1461 Sorska fara izpod Oglejske škofije pod višjo duhovsko oblast Ljubljanskih škofov. V listini najdemo razločno zabeleženo to, da stoji Sora v Ljublj. škofiji, še-le l. 1545, vendar nam potrjuje več dokazov, da se je dogodila ta prememba precej ob ustanovljenji škofije Ljubljanske. Z ustanovnim pismom škofije, izdanim v Gradcu 6. decembra l. 1461 je cesar Friderik III. med drugim podaril škofom tudi posestvo Goriške graščine, ki je obsegalo več kot polovico svetá tadanje Sorske fare. (Glej Prilogo št. 2.)

S to podaritvijo so zadobili škofje tudi gospóskino in sodno oblast, pravico tlake (Robath), ter vojdstvo (Vogteirecht) in druge pravice na ozemlji Sorske fare in celò nad Sorskemu župniku podložnimi kmeti. Vse te pravice so nekdej uživali patrijarhi sami. Verjetno je tedaj, da so se patrijarhi tem raje iznebili poslednjih duhovskih pravic do Sore, ker so svetne prišle v škofovske roke, in da so ob istem času odstopili Sorsko faro Ljubljanski škofiji. Škofje Ljubljanski so pa tudi jeli od l. 1463 faktično izvrševati višjo duhovsko oblast: posvečevali in obiskovali so farno cerkev in njene podružnice, pomagali odločevati v prepirih, tikajóčih se duhovskih stvarij, med Sorci in njihovimi vikarji, in potrjevali poslednjim duhovno jurisdikcijo. Precej l. 1463 je prvi škof Ljubljanski, Sigismund Lamberški (1463—1488), posvetil farno cerkev sv. Štefana

in v njej dva altarja, l. 1548 pa četrti škof Urban Textor (1544—1558) podružnico na Tehovcu. Pozneje pride ta stvar bolj natanko opisana, ko bo govorjenje o cerkvah, kakor bo tudi povedano, kako da se pri obiskovanji Sorskih cerkvá škofje niso dali od nikogar motiti. Pritožili so se bili Sorci l. 1542 po Goriškem oskrbniku Krištofu „von Purgstall“ pri škofu Francu Kazianerju (1536—1544) zarad svojega župnika Júrija, prosèč ga, da naj ga odstavi, češ, da je mož vže prestar, ki ne zna prav maševati, ne krstiti, da se le smehljá na prižnici ter se sploh preotročje obnaša. Škof je pisal Vetrinjskemu opatu o tej zadevi in ga opomnil, da naj jo uravná, če ne bo on moral vmes poséči. Opat Sebastijan je odgovoril 20. nov. 1542 l. škofu, da se s tem sicer njegova pravica krati, ker se niso Sorci najprej nanj obrnili, vendar obljubi, da hoče stvar poravnati. In res naznani opat v decembru 1543. leta, da je že v dogovoru z Jernejem Singerjem, kateri bode o prihodnjem sv. Jurji nastopil faro na Sori. Včasih je pa tudi škof, ali pa gospodar škofove graščine na Goričah, priporočil opatu kakega dubovna, da je dobil Sorsko faro. Takó n. pr. l. 1612 škof Tomaž Hren (1598—1630) in njegov brat Andrej Hren (Čhrönn), nadvojvode Ferdinanda deželni svetovalec za Kranjsko in imetelj graščine na Goričah, priporočita Štefana Pernerja, ter l. 1629 Andrej Hren sam zopet Adama Veternika. Nedvomno je tedaj, da stoji Sorska fara vže od l. 1461 neprenehoma pod Ljubljansko škofijo.

Odgovorimo pa sedaj podrobneje na vprašanje, v kaki razmeri, da je stala v tej dobi Sorska fara s svojimi vikarji nasproti zavetniku in užitniku svojemu, samostanu Vetrinjskemu. Ko je bil opat določil, bodisi

izmed svetnih duhovnov, ali pa izmed svojih konventualov kogà, za vikarja na Soro, podelil je, če ni osebno tega izvršil, posebnemu odposlancu oblast, da naj gre vmestit vikarja v duhovno vlast, z izročitvijo ključev Sorske farne cerkve, in s tem, razen v gospodarstvo pri cerkvi, tudi v pravico do cerkvenih desetin. Ob nekem času je pa tak odposlanec vmeščal vikarja tudi v svetno vlast, vročivši mu ključe od župniške hiše in gospodarskih poslopij, in s tem v pravico do farne prebende (Pfarrpfründe) v ožem pomenu, t. j. v pravico do njenih poslopij, do cehov (Zünfte), dohodkov (Einkünfte) in dač (Gülten) župnih zemljišč. Dohodki namreč niso prihajali le od desetinarjev, ki so dajali cerkvi deseti del žitnih pridelkov, temuč tudi od podložnih kmetov, ki so stanovali po župnikovih bajtah, in njemu kot gospodarju proti gotovi plači obdelovali polje. Omenimo naj, da so včasih opatje sami dajali en del Sorske desetine v najem, n. pr. l. 1597 oskrbniku Loške graščine Jakobu Schreiberju za sedem let proti temu, da je plačal najemnino naprej in posodil 500 gld. za „Ambt Spitälitsch“. — Vikarij je dobil faro navadno za vse življenje, ako se je dobro obnašal in izpolnoval svoje dolžnosti, če ne, ga je pa samostanski predstojnik tudi lahko odstabil, kadar ga je hotel. Vse to se je določilo ob vmeščenji novega vikarja s posebno pogodbo. Mnogokrat je pa moral vikarij dati zavezno pismo (revers), s katerim se je zavezal o svojih dolžnostih: da hoče opatu, priorju in konventu Vetrinjskemu skazovati pokorščino, skrbeti za čedne cerkve, in če bo v njih kaj novega treba, ljudi opominjati v sklad, ohraniti vse prejeta pohištvo, odvrácati, kolikor se bo dalo škodo od župniških zemljišč in poslopij (in vodovôda),

ničesar od njih ne samolastno prodati ali zadolžiti ali zastaviti, marveč ohranjevati je iz svojega v dobrem stanu in sploh pospeševati vse, kar je konventu v prid. Zavezal se je tudi imeti vedno duhovnega pomočnika (Gefellprieſter) in izdrževati ga ob svojih stroških, ter vsako leto poslati v Vetrinj izkaz o plačanem vojnem in deželnem davku od prebende. Pravde ni smel pognati vikarij na svojo roko, temuč moral je prositi prej dovoljenja od samostana; posebno skrb je pa on imel obračati na to, da je odpošiljal točno po pogodbi ob novem letu, ali pa ob „sv. Jurji sv. vitezu“ samostanu dolžno miznino (mensale) ali penzijo. Leta 1612 je (vsled pogodbe) znašala letna miznina 120 tolarjev à 70 kr. Kr. velj.), ali 140 Renskih goldinarjev, in štiri funte popra; za odsóčnost pa pet vaganih dukatov v zlatu in 20 lehtíj lepega Kranjskega platna. To je veljalo „bey Verbündung des olgemeinen Landtscha den Bundes in Khärndten und Crain.“ Ob smrti vikarjev je pa prehajala fara na konvent nazaj.

Razmere med vikarji in samostanom so bile po tem jasne, bolj zamótane so bile pa one med samostanom in Ljubljanskimi škofi glede vmestovanja vikarjev in njih potrjevanja. Škof Franc Kazianer je menil, da vikarij, kateri njemu ni všeč, in ga on ne potrди, ne sme biti vmeščen. Zato je on tožil l. 1543 opata Sebastijana pri deželni sodniji, češ, da mu opat krati staro pravico, ker je cerkovniku po sili vzel ključe in vmestil po svoji volji izbranega si vikarja. Tožnik je tirjal za to odškodnino tisoč dukatov v zlatu.¹⁾ Čutila se je tedaj živo potreba, da se stranki ognete

---

¹⁾ Mittheil. d. hist. Ver. für Krain, XVIII, 1.

pravdi, in da se sklene med njima pogodba zastran vme-
stovanja. Prišel je bil na to meseca marcija l. 1545
opat Bernhard sam v Ljubljano na dogovor in od škofa
sta bila v zastopnika pooblaščenca kanonika stolne cerkve :
Pavl Wiener (ki je žal pozneje postal protestant) in
Matej Valič (Walich). Dogovor, ki je bil sklenjen
pismeno, in po katerem je bila sestavljena pogodba,
se glasi v izvirniku. (Glej pril. št. 3.)

Vsled te poravnave je vmestovanje Sorskega vi-
karja vršiti se moralo vpričo oskrbnika, oziroma go-
spodarja Goriške graščine, kateremu se je vikarij za-
vezal, da bode hodil po starodavni navadi maševati ob
petkih v kapelo sv. Uršule v Goriški grad, in da bode
poslušen škofu, kot svojemu pravemu duhovnemu pred-
stojniku. Na to je pooblaščenec škofov izročil vikarju
ključe župniškega doma, kot znak svetne vlasti, kakor
je poprej opatov pooblaščenec cerkovne ključe mu po-
dal, v znamenje, da mu je prisojena duhovska posest.
Opat Vetrinjski je bil dolžan dan vmeščanja teden prej
pismeno naznaniti škofu, ali pa oskrbniku na Goriče.
Ako je škofov odposlanec svetno vlast prišel izročati
še-le pozneje, ko je bil opat svojo vže izročil, je vendar
med tem vikarij smel stanovati v župniški hiši in uži-
vati vse dohodke.

Po taki pogodbi bi bila stvar stalno uravnana,
ko bi se ne bila deloma pogodba sama pozabila,
deloma pa okoliščine spremenile. Pod škofom Iva-
nom Tavčarjem (1580—1597) je bila namreč v tujih
rokah Goriška graščina, katero je leta 1601 nazaj
kupil škof Hren. Opatje Vetrinjski so menili, da se
pri svetnem lastniku graščine ni treba toliko brigati
za pogodbo sklenjeno s škofi, in zato je opat Filip

26. febr. l. 1597, po smrti vikarja Mihaela Kunibarja, posadil na Sori za vikarja enega svojih konventualov, Andreja Aspero, in mu izročil ne-le duhovno, temuč i svetno vlast. Tadanji lastnik Goriške graščine, Jurij Crabath, se vsled tega pritoži pri deželnem glavarstvu za Kranjsko (tačas je bil glavarstva Vierverwalter Hanns Bonomo zum Wolffsbüchel vnd Mannsburg) in, opiraje se na priloženo pogodbo iz l. 1545, trdi, da tudi njemu gre pravo vmestovati Sorske župnike v svetno vlast, cenèč škodo, ker se mu ni dan vmeščenja prijavil, na 500 gld. Glavarstvo pošlje tožbo opatu s pozivom, da naj se opraviči, in ako meni, da je prav ravnal, naj pride k prihodnjemu „Hofrechten“, ki bo v Ljubljani l. 1598 „auf Gerichtag nach dem Sonntag Inuocavit.“ Med tem je bil izvoljen v Vetrinji za opata Filip, ki je odgovoril na poziv, da ako bi sploh kdo imel vojdu naznaniti dan vmestovanja, v tem slučaju gotovo nihče ni bil dolžan, ker je vikarij Aspero postavljen le začasno. Crabath se je vnovič pritožil, a vendar je ta stvar visela, dokler ni Goriški grad prišel v last škofu Hrenu. Škofov brat Andrej je namreč kot oskrbnik (pozneje lastnik) graščine Goriške, vmestil precej 6. maja l. 1601, po prejetem povabilu od opata Jurija, vikarja Jurija Velana v svetno posest Sorske fare.

Preden preidemo k četrtemu poglavju, v katerem bomo pripovedovali dogodke, ki so se godili na Sori za časa, ko je stala ona pod zavetništvom Zatiškega samostana, pohvaliti moramo tadanje prebivalce Sorske fare, izpolnujoče tako vestno svojo versko dolžnost, da je čestokrat, kakor tudi leta 1631, le en sam se našel v celi fari, ki ni oddal župniku listka o opravljeni velikonočni spovedi.

IV.

Sorska fara pod Zatiškim samostanom od l. 1631—1733.

Komu se ne stori milo, ko zagleda velikansko stavbo Zatiškega samostana na Dolenjskem? Koga ne obhaja plaha groza, kadar stopa po zapuščenih sobah in razvalini se bližajočih dvorinah tega starodavnega in nekdam najbolj cvetočega samostana naše dežele? Vže l. 1135., ko je živel še sv. Bernard, je njegov prijatelj Peregrin, Oglejski patrijarh, dobil od treh plemičev v last mnogo svetá v Slovenski marki in utemeljil je v Zatičini sedež meniškega življenja, naselivši semkaj redovnike Cistercijenze. Od utemeljenja samostana pa do njega izpraznjenja pod cesarjem Jožefom l. 1784. je živelo tukaj na stove in stove menihov, ki so mnogo storili v verskem in kulturnem oziru za Dolenjsko stran. Spadalo je nekaj časa pod Zatičino 37 fará in kuracij na Kranjskem in Štajerskem. Njeni opatje niso bili le sploh veljavni možje, temuč bili so večidel cesarski svétniki, nosili so škofovске insignije, ter imeli tudi skoraj škofovsko veljavo in oblast. Vsa ta slava Zatiškega samostana je minula.

Za časa, ko je stal Zatiški samostan še v polnem cvetu, je prišla v njegovo last tudi Sorska fara. Zgodilo se je to 8. marcija l. 1631. Kronist P. Pavl Puzel¹⁾ nam pové, da je zadel Zatičino kmalu potem hud udarec. Zato on proslavlja pridobitev Sorske fare, kot posebno milost, poslano samostanu iz nebes ob zelo britkih

---

¹⁾ P. Pavl Puzel je bil Zatišk menih. Živel je on v začetku 17. veka in spisal 670 strani debelo zgodovinsko knjigo o Zatičini. Ta velevažni rokopis ima sedaj Kranjski muzej.

časih. Vsled presilnega iztirjevanja vojnega davka so se bili namreč l. 1632 uprli Dolenjski kmetje in poklicali so na pomoč sosednje Štajerce. Skoro dve leti so kmetje divjali in razdevali na posesti Zatiškega samostana. Odrekli so tlako in desetino, obdelovanje polja pustili v némar in sploh napravili samostanu škode nad 40 tisoč goldinarjev. Ta kmetski punt je 7. maja l. 1635 ukrotilo ob stroških samostana 350 Vlahov in 100 Kranjskih konjikov. Pri toliki nesreči in škodi je samostanu ravno prav jela prihajati raz Sore sicer ne izdatna, vendar pa dostojna podpora, imenovana miznina ali penzija, znašajoča na leto 150 Renskih goldinarjev, šest funtov popra, pet zlatih dukatov in 20 lehtíj platna.

Dobil je pa faro sv. Štefana na Sori l. 1631 Zatiški opat Ivan Anschlaver (1628—1638) od Vetrinjskega opata Jurija Reinprehta (brata prejšnjemu Zatiškemu opatu Jakobu Reinprechtu) v zameno za „Ambt Panderdorff“, bolj prav: Bodendorf pri Muravu na Gornjem Štajerskem. V dačni knjigi (Gültbuch) je bil dohodek od posestva v Bodendorfu, katero so imeli do tadaj Zatičanje, cenjen na 25 gld. 57 kr.¹⁾ Brž ko

¹⁾ Puzel pravi v omenjenem rokopisnem delu str. 146, da je Zatiški opat dal pri tej zamenjavi Vetrinjskemu opatu Preddvorsko graščino na Gorenjskem za Sorsko faro, a to je menda pomota. Pač so to graščino imeli do tačas še Zatičanje v lasti, toda v listini od l. 1631, kojo je brž ko ne Puzel imel v rokah in jo sedaj hrani Kranjski muzej, ne stoji pisano o predaji graščine na Vetrinj, marveč to, da so bili še od Vetrinjskih opatov (l. 1611.), ko je bil Preddvor še njihova last, dohodki Sorske fare, ki so bili po dačni knjigi prej cenjeni na 10 gld., pomnoženi z delom desetine od Preddvorske graščine, vredne 16 gld. 57 kr. Ta dvojni dohodek fare, ki je v istini znašal skupaj nad 500 gld., se je tudi l. 1631 v dačno knjigo dal vsak zá-se vpisati, in v skupnem znesku je bilo 26 gld. 57 kr.

ne je bilo pa to posestvo Zatičanom preveč od rok, in zato so bili tem bolj veseli zamenjave. Cesar Ferdinand II. je to zamenivno pogodbo potrdil l. 1633.

Zatičina je dobila zdaj vse tiste pravice do Sore, kakor jih je poprej imel Vetrinjski samostan in vikarji Sorski so priznali zdaj Zatiške opate za svoje gospodarje in kot zaščitnike fare v svetnih stvaréh. Opatje so si izvolili kakega duhovna, ali na njegovo prošnjo, ali pa na priporočilo koga družega, za vikarja na Soro, mu podelili faro, ga predložili škofu Ljubljanskemu, ki ga je potrdil za duhovno pastirstvo in potem ga ume-stili, potrdivši mu, po prejetem reverzu od njega, pravico vžitka od podložnih kmetov, desetine, kmetije in posestva. Poleg miznine in izdrževanja svojega kape-lana je imel vikarij od župniške hiše in prejete dese-tine plačevati deželni davek ter nositi, kakor v prejšnji dobi pod Vetrinjem, še nekaj drugih bremen.

Razmere na Sori se tedaj pod novim gospodarjem niso spremenile, samo v redno navado je prišlo, da so opatje pošiljali novoizvoljene vikarje k Ljubljanskim škofom, oziroma začasnemu generalnemu vikarju, koder so ti dobili pravico, da smejo pričeti izvrševati duhovna opravila in duhovno pastirstvo. Pred to zadobitvijo so pa novi vikarji pred škofom imeli napraviti preskušnjo, da so zadosti podučeni v bogoslovskih vedah. Pri drugih farah Zatiških, ki so bile vtelesene samostanu „polnim pravom“, ni bilo treba iskati duhovne juris-dikcije od škofa, temuč delil jo je vikarjem opat sam, kakor je tudi sam vizitoval vse svoje fare (n. pr. leta 1662 opat Maksimilijan) ne-le v svetnih, ampak tudi v duhovskih zadevah, in skliceval svoje podložne du-hovne na sinode v Zatičino. Šora je delala v vseh teh stvareh posebno izjemo.

Vže Vetrinju ni bila Sora vtelesena „polnim pravom“, temuč pridržal si je patrijarh Betrand l. 1342, kakor smo videli, nad to faro višjo pastirsko oblast in nekaj posebnih pravic. Ko so škofje Ljubljanski dobili Soro v svojo škofijo, teh pravic niso le ohranili, marveč jih pozneje še bolj utrdili, posebno iz tega namena, da so mogli krepkeje ustavljati se luteranstvu, ki je v drugi polovici 16. stoletja tudi na Sori pognalo svoj strupeni kal. Opiraje se na te pravice, so Ljubljanski škofje zahtevali, da so dolžni Sorski vikarji od njih dobivati po prestali skušnji duhovno jurisdikcijo pred nastopom svoje službe, da škofom samim gre oblast vizitovati cerkve Sorske fare, kakor tudi le njim oblast, klicati vikarje na sinode ter nalagati jim izpolnitev danih cerkvenih ukazov. A glede vseh teh vprašanj je prišlo v teku časa nekoliko naskriž med Ljubljanskimi škofi in Zatiškimi opati.

Najprej je bil generalni vikarij Ljubljanske škofije Franc Maksimilijan pl. Vaccano¹⁾ segel v tem oziru nekoliko predaleč. Menèč, da opatje Zatiški nimajo pravice voliti in nastavljati vikarje na Soro, ter sklicevaje se na splošno cerkveno pravo, po katerem imajo pri vseh farah, ki niso vtelesene samostanom „pleno jure“, škofje oblast postavljanja vikarje, je on kot namestnik škofov l. 1651 postavil na Sori samolastno za vikarja Andreja Jerliha. Zatiški opat se pritoži zaradi tega krušenja svoje pravice pri škofu Otonu grofu pl. Buchheimu (1641—1664). A poravnana je bila ta za-

---

¹⁾ Fr. M. pl. Vaccano je bil ob enem tudi škof Pičenjski (1646—1663) in stolni prošt Ljubljanski (1657—1663) ter pozneje škof Tržaški (1663—1672).

deva še-le 4. maja 1666. leta, o priliki, ko je škof Josip grof pl. Rabatta (1664—1683) obiskanje imel pri Sorski farni cerkvi. Povabljen je bil namreč opat Maksimilijan, po pismu generalnega vikarja Filipa Trpina, od škofa, da naj pride tega dne na Soro. Ker je bil opat zaradi poslov zadržan, poslal je tja svojega kamornika Ljudovika Raumbschissel-na in opravnika (Anwalt) ter svetnega sodca Jakoba Krašenek-a. Ta dva pokažeta škofu kupljene pravice Zatiškega samostana, trdèč, da je bilo ravnanje gen. vikarja Vaccana nepostavno. Ko je škof stvar uvidel, poslal je opatu v Zatično pismo, v katerem je razložil, da je sicer gen. vikarij Vaccano imel res zá-se splošno cerkveno pravo, da pa ni vedel za posebni privilegij Zatiškega samostana, in to tem lože ne, ker pogodba sklenjena z Vetrinjem l. 1631 ni bila nič odobrena od Ljubljanskega škofa, — da pa vendar on sedaj potrди to pogodbo in pusti opatom izvolitev in vmestovanje Sorskih vikarjev, samo da bodo ti vedno izprašani in potrjeni od Ljubljanskih škofov za duhovno pastirstvo, kakor zahteva Tridentinski zbor.¹⁾

Pa tudi opatje so hoteli prestopati meje svojih pravic. L. 1715 je konsistorij tirjal od vikarja Karola Forstlechnerja, da naj pride k farnemu konkurznemu izpraševanju, kakor so prišli njegovi predniki, ako hoče potrjen biti za duhovno pastirstvo. A vikarij, dobivši miglej iz Zatičine, se je temu upiral, češ, da on ni provizor na Sori, kakor ga škofijstvo imenuje, ampak da je vže kanonično vmeščen, tedaj župnik, in župnikom

---

¹⁾ Táko potrditev za izvrševanje duhovnega pastirstva so zmiraj dobivali od škofa tudi pomnožni duhovniki (kaplanje in subsidiarji) in sicer na zelo kratke obroke, na pol leta, ali k večemu za eno leto.

ni potreba delati konkurza. Škofijstvo mu nato zagrozi, da se mu bode fara vzela, ako ne bode poslušen ukazu. Forstlechner se še pritoži pri nunciaturi, a zastonj, pritožba je bila odbita. Potem se je on udal, prišel k skušnji in prisojena mu je bila Sorska fara tudi od duhovne plati.

Druga pravda je tekla zopet glede vizitacije. Ko je 2. maja l. 1685. škof Sigmund grof pl. Herberstein (1683—1701) imel obiskanje na Sori, prišla sta tjekaj dva patra, poslana od Zatiškega opata (tačas je bil opatom zgoraj omenjeni Raumbschissel), češ, da bi rada skupaj s škofom ondi vizitovala cerkev. Ker nista imela pokazati za to nobenih pravic, jima je škof odgovoril, da bode vže sam vse opravil, kakor je bila doslej navada. Vendar so Zatičanje pozneje toliko dosegli, da so smeli (n. p. l. 1716) poslati ob času škofovega obiskovanja na Soro dva svojih konventualov (ali vsaj P. Priorja) kot prisednika, ki sta, kakor škof v cerkvenih, tako ta dva v svetnih zadevah vizitovala, pričujoča bila pri zaslišanji duhovnov in ključarjev, ter povabljena bila na kosilo.

V kateri cerkveni zbor naj hodijo vikarji Sorski, to vprašanje je tudi prišlo na vrsto. Pozval je bil opat Sorskega vikarja na svojo sinodo, ki jo je sklical v Zatičini l. 1723. Vikarij Forstlechner pa dobi od škofa zaukaz, da „sub poena suspensionis“ na sinodo v Zatičino ne sme iti, dolžan da je pa udeleževati se sinod Ljubljanske škofije, izpolnovati njih ukrepe in le škofu odgovor dajati o izvrševanji duhovnega pastirstva, nikakor pa ne opatu, kakor si je to pravo kot škof pridržal uže patrijarh Bertrand. In to je obveljalo.

Ravnokar smo imeli v mislih vizitacijo cerkvá. Naj opišemo tu red, po katerem se je ona tačas vršila. Pripeljal se je škof na faro v spremstvu dveh ali treh odličnih mož. N. pr. 2. junija l. 1661 so prišli s škofom Buchheimom na Soro: generalni vikarij Filip Trpin, kanonik „ad baculum“ Jos. Marka Rossetti in Mgr. Gabriel de Catanea z Dunaja. V sprevedu so šli duhovni in ljudstvo škofu naproti z nébesom, križem in svečami. Ko je škof pod nebesom poljubil križ, spremili so ga med petjem pesni „Veni Creator“ v župniško hišo, da je ondi oblekel višnjevi talár, rokét in mocét. Potem so ga ravno tako spremili v cerkev, kjer ga je pred vrati župnik pokadil. Zapeli so v cerkvi „Sacerdos et pontifex“ in škof je šel počastít sv. Rešnje Telo. Nato je škof sam po odpéti kratki molitvi razložil ljudstvu uzrok in namen obiskanja. Pregledal je nadalje obiskalec vso zidavo cerkve, altarje in cerkveno opravo in obmolil na pokopališči pri kostnici (ossuarium) molitve za mrtve. Slednjič je pa on še na župnikovem domu natanko izprašal duhovne in ključarje o njih vedenji in obnašanji faranov sploh, o stanji cerkvenega premoženja itd., ter precej na mestu odredil pismeno, kaj da se ima popraviti ali prenarediti. Po podružnih cerkvah so škofje navadno pošiljali vizitovat generalnega vikarja.

Izmed škofovih vizitacijskih odredb te dobe so nekatere spomina vredne, ker nam kažó, kako čudne navade in razvade so se tačas nahajale na Sori, in gotovo več ali manj po vsi naši škofiji. Naj toraj nekatere navedemo. Ukazano je bilo (l. 1685), da ne smeta oba duhovna imeti ob nedeljah in praznikih maš pri podružnicah, ampak da naj bo take dneve ena

maša vedno doma v farni cerkvi. Drugo duhovno opravilo naj bo v praznikih ob devetih in naj ne traja čez poldne (l. 1694). Pred mašo naj se v farni cerkvi ob nedeljah blagoslavlja sol in voda in ljudstvo naj se poškropí (l. 1678). Velikonočna sveča naj se vsako leto obnovi in po vnebohodu shrani v zakristiji. Obhajilna burza naj se hrani v cerkvi, koder so sv. olja (l. 1716). Pri podružnicah naj ima župnik en ključ od cerkovnih denarnic (skrinjic) in drug ključ naj imata ključarja (l. 1678). Napravi naj se korporalce za sv. hostijo v obhajilno pušico (l. 1682). Tudi mali otroci naj se pokopujejo vpričo duhovna (l. 1682). Pazi naj se na to, če oddajo vsi župljani listke o opravljeni velikonočni izpovedi. Na izpovednicah naj so nabite pobožne podobe in „casus reservati“. — Veliki in očitni grešniki so delali (še l. 1685) ostro pokoro. Osoba, ki se je pregrešila z nečistostjo, je morala, ko so ljudje šli v cerkev in ob času službe božje, stati pred cerkovnimi vrati s prižgano svečo v roci. Pri sklenitvi sv. zakona je duhoven podelil po Solnograškem obredniku ženinu in nevesti, ako sta bila oba samskega stanú, blagoslov precej po kopulaciji. Krščanski nauk za otroke in odraščene je imel župnik vsako nedeljo ob eni popoldne v farni cerkvi, in kadar je bilo opravilo pri podružnicah, tudi ondi. Pri tem nauku je župnik prišel v sredo cerkve, hodil gori in doli, razlagal in izpraševal pričujoče ter zabeleževal si njih znanje.

V prvi polovici 18. stoletja je bilo v Sorski fari še nekaj posebnih cerkvenih navad in obredov, ki so se pozneje opustili. Na sv. treh kraljev dan se je pred veliko mašo blagoslavljal z zlato, kadilo in mira; na veliki četrtek je bil po jutranjicah obhod po pokopa-

lišči s prepevanjem pesni „Christe Redemptor“. Na veliko noč je bila procesija s sv. olji, ki je šla iz vasi Sore v farno cerkev sv. Štefana. Velikonočno izpoved je vsaka soseska opravljala v svoji podružni cerkvi. Od ponedeljka po četrti postni nedelji dalje so hodili duhovni vsak dan po podružnicah spovedovat. Na sv. delopust (dan pred Božičem) je pa hodil kaplan kropit z blagoslovljeno vodo po hišah vseh vasij, stoječih na planem.

Kakor povsod po Kranjskem, tako so tudi Sorci imeli nekdam mnogo farnih procesij v unanje fare. Udeležilo se jih je brez števila ljudij in čestokrat so šli z banderi vse fare. Četrto nedeljo po veliki noči je bila vsako leto procesija k cerkvi sv. Uršule na Piršévo v Šmartinski fari, od l. 1750 se je pa mesto na Piršévo uvedla procesija k sv. Luciji na Skaručino v Vodiški fari. Okolo sv. Jurija je bila procesija v Ljubno in po l. 1750 med potom na Piršévo, na binkoštno nedeljo pa pa z vsemi banderi v Crni grob pri Loki. V nedeljo po sv. Trojici je šla fara z banderi k Mariji Dev. na Breg, Šmartinske fare, na sv. Vida dan v Šentvid nad Ljubljano, na sv. Ahaca dan na Šmárno goro, na obiskanje Marijno k sv. Petru v Dvor, Polhograške fare, na sv. Urha dan v Smlednik, v nedeljo pred sv. Jakobom k sv. Luciji v Dražgoše, tadanje Selške fare (po l. 1750 pa ta dan na Skaručino), na veliki šmaren na Dóbrovo, vsako tretje leto v Polje pod Ljubljano in vsako sedmo leto k sv. Primožu nad Kamnikom.

Tako zvane urne maše (za odvrnitev hude ure) so bile v domači fari v tednu pred binkoštni in sicer: v ponedeljek na Osolniku in na Gostéčem, pred izpostavljenim sv. Rešnjim Telesom in s pétimi štirimi evangelji okrog cerkve; v torek na Tehovcu in v Dolu; v

sredo v Žlebéh in pri Jeperci; v četrtek pa v Preski in na Ladiji.

Iz te dobe ne najdemo zapisanih važnejih dogodkov, ki bi se tikali vse fare. Največ posla je dajalo škofom patronatno vprašanje, ki je res pri fari Sorski zarad večkratnih sprememb njenih gospodarjev tako zavozljano in temno, kakor ne pri nobeni drugi fari na Kranjskem. Da dobimo v to stvar nekoliko luči, jo je bilo treba s podrobnimi prigodki pojasniti. Kako da se je pa poskusilo rešiti to neljubo vprašanje, nam pokaže naslednji oddelek zgodovine Sorske fare.

V.

V. Sorska fara pod Ljubljanskimi škofi (od l. 1733—1883).

Minulo je ravno poldrugo stoletje, odkar je prišla Sorska fara izpod Zatiškega samostana v druge roke. Dogodile so se med tem časom ž njo nekatere važne premembe, katere je sprožil Dr. Ivan Jakob Schilling. Ta mož se sme imenovati ob jednem največi dobrotnik fare. Schilling je bil svoje dni kanonik in generalni vikarij v Ljubljani ter župnik Kranjski. Veljaven in učen mož je bil on, pa tudi bogat, kar se posname iz njegove lepe oporoke. Umrl je 16. junija l. 1754, star dva meseca nad 90 let.

Postavljen za generalnega vikarja je Schilling težko gledal zoprnosti, ki so jih delali zarad Sore Zatiški opatje Ljubljanskim škofom, vtikaje se v njihove pravice, in zato on sklene, da hoče kupiti Sorsko faro

od Zatiškega samostana in podariti jo Ljubljanskim škofom. Ta naklep se mu uspešno izvede. 26. maja l. 1731 se je on dogovoril z Zatiškim opatom Aleksandrom v Ljubljani o prodaji fare, in pogodba, ki se je tačas sklenila, je bila potrjena od cesarja 7. junija l. 1732 v Pragi. Prava kupna pogodba je bila pa izdelana in od obeh strank podpisana v Ljubljani 4. aprila l. 1733. Plačal je Schilling Zatičanom za faro 6000 gl. nemške veljave¹⁾, dobil je pa od samostana pravico, prejemati letno penzijo (miznino) od Šorskega župnika in postavljati na faro nove župnike; z eno besedo tedaj: patronsko pravico. Ta pogodba je bila zapisana na pergamen in listina se tako-le glasi (gl. Pril. št. 4.).

Sorski župnik Sebastijan Pogačar (1749 — 1755), ki je rad koval latinske pesni in skladal kronograme o imenitnejih dogodkih svojega časa, zapisal je tudi o tem Schillingovem činu naslednje vrstice v poročno knjigo Sorske fare :

VenerabILLIs
 Joannes JaCobVs SCHILLIng
 VIrtVte,
 saplentIa, serVIItIo epIsCopaLI,
 ac seneCtVte MagnVs,
 saCerDos IVbILatVs,
 nVMerans LVstra XVI
 et annos qVatVor
 IVs patronatVs In Zaler
 eX InDVstrIa sIbI reCVperaVIt
 et CessIt antIstItI
 AEMonensI.

¹⁾ Iz pobotnice Zatiškega opata od 30. jan. l. 1734 se razvidi, da je poslal Schilling to svoto na tri strani in sicer: 3000 gld. samostanu v Bistru, 2000 gl. Ivanu Krst. pl. Prešernu in 1000 gld. gospé Konstanciji Sallachar, upnikom Zatiškim.

In na drugem mestu piše:

Parochia ZaIer
a IVrIsDICtIone SIIttICensI feLICItter LIberata,
aC a IVre patronatVs VenDICata.

Schilling pa ni Sorske fare dolgo obdržal za se, temuč izročil jo je namenu, s katerim jo je kupil. Edino Jakoba Filipa Zupana je on prezentoval za župnika na Sori, nato je pa odstopil najprej ustno 5. junija l. 1748 in potem v svoji pismeni oporoki 9. januarja l. 1752 pod posebnimi določbami to pravico, namreč podeljevati faro, Ljubljanskim škofom. Prva taka določba je, da so dolžni škofje, pri sicer prosti podelitvi fare, ozirati se vedno na prošnje sinov Ljubljanskih in Kranjskih meščanov in pred drugimi prosilci tem dajati prednost; druga še važneja določba je pa ta, da škofje nimajo dobivati letne penzije (200 gld. in 20 lehtij platna) od Sorskega župnika, kakor so jo poprej vedno prejemale patroni fare, temuč ta dohodek je volil Schilling v prid subvikarjema v Ljubnem in v Lipoglavu. Do 1. decembra l. 1855 so plačevali župniki Sorski vikarju v Ljubnem po 50 gld. na leto in subvikarju v Lipoglavu po 150 gld., platno so pa pošiljali po Schillingovem naročilu na petero raznih krajev do l. 1848, ko je bila odpravljena bira. Dotična odstavka njegove oporoke se glasita. (Gl. Pril. št. 5.)

Velik dobrotnik Sorske fare se pa sme imenovati Schilling posebno zavoljo tega, ker je ustanovil po svoji oporoki beneficij za tretjega duhovnika na Sori. Določil mu je gotovo plačo in imenoval ga župnikovega subsidiarija. Vendar o tem pozneje.

Pod cesarjem Jožefom II. so se pomnožile, pre-narejale in uravnavale fare na Kranjskem. Sorsko faro je zadela pri tej priliki velika prememba. Njen južni del je bil l. 1785 odločen od matere fare in ustanovljena je bila v Preski samostojna duhovnija. Od Sore so odpadle podružne cerkve v Preski, v Žlebeh, na Petelincu in grajska kapela na Goričah, in odvzete so jej bile vasi: Preska, Vaše, Medvode, Žlebi s Stešico in polovica Gorič.¹⁾ Prejemali so vendar še dolgo časa po tej izločitvi župniki in kapelanje Sorski dohodke iz Preške fare. Preški župnik je dajal Sorskemu vso štolo, ki jo je prejemal od svojih župljanov, spadajočih nekdanj pod Sorski zvon. L. 1819 je dvorni dekret sicer odločil, da dohodki starih fará iz okrožja novih zana-prej pripadejo novim, a vkljub temu je Preški župnik Megušar še-le l. 1840 dobil od vlade privoljenje, da naj dohodke štole obdrži zá-se. Ravno tako je tudi Sorski kapelan imel biro v Preških vaseh, odločenih od Sorske fare. Zemljaki so mu dajali po mernik pš-e-nice (14 bokalov) na leto. L. 1840 je bila na prošnjo Preščanov ta bira ustavljena, nehala je pa tudi dolžnost Sorskega kapelana, hoditi maševat v nekdanje podruž-nice Sorske.

Zelo je bila Sorska fara pomanjšana, ko se je z izločitvijo Preske odkrojil od nje tako velik kos sveta, povzdignjena je pa bila Sora, ko jo je 1. septembra l. 1788 zadela čast, da je bilo ondi postavljeno de-

---

¹⁾ Okrog l. 1808 so hoteli tudi Ločnico in Tehovec od-trgati od Sore in priklopiti ta dva kraja h kapelaniji sv. Kata-rine, a ker so se ljudje s Sorskim župnikom na čelu temu upi-rali, je ostalo pri starem.

kanstvo. Nadškof Mihael Brigido (1788—1806) je namreč pri nastopu svojega dostojanstva uredil nadškofijo Ljubljansko ter razdelil jo na 31 dekanatov. Med temi je bil tudi dekanat na Sori, kateremu so bile podredjene naslednje fare in kuracije: Sora, Preska, Sv. Katarina, Šentvid nad Ljubljano, Dobrova in Brezovec. Toda le en sam Sorski župnik, namreč Ignacij Karner, je bil ob enem tudi dekan. Ko se je pa l. 1794 preselil Karner v Naklo za župnika, ustanovil se je ondi dekanat in Sora je izgubila svojo čast. Zgoraj naštete fare Sorskega dekanata, razun Sore in Preske, so prišle v oblast dekanu pri oznanjenji M. D. v Ljubljani. Sora (s Presko) je pa spadala od 2. jan. 1794 do l. 1823 pod dekanstvo v Šmartnem pri Kranji (oziroma dekanstvo Loško s sedežem v Šmartnem), od l. 1823 — 1825 pod dekanstvo Starološko, in škof Ant. Al. Wolf (1824 — 1859) je podredil l. 1825 Soro dekanu Ljubljanskemu, kjer je ostala ona do današnjega dne.

VI.

Cerkve Sorske fare.

Sorska fara ima lepo število čednih cerkva, po katerih se nahaja sem ter tje še marsikak izdelek umetnosti. Opisati hočemo tu lego, zidavo in opravo vseh cerkvá: farne, kakoršna je bila lansko leto, preden se je podrla, in podružnic, kakoršne zdaj stojé, ter pridejati povsod zgodovinske beležke iz njihove preteklosti. Poslednje so vzete večidel iz starih vizita-

cijskih zapisnikov, shranjenih v kn. šk. arhivu Ljubljanskem.

1. Farna cerkev sv. Štefana na Sori.

Mnogo stoletij se je dvigala, kakor krona nad lepo ležečo vasjo Soro,*) Sorska farna cerkev, stoječa na planici ob znožnem grebenu hriba Homa. K njej je držala pot iz vasi navkreber po kamnitnih stopnicah mimo župniške hiše in kapelanije, in sicer si jih naštel do prvega poslopja 14, do drugega 47 in dalje do cerkve še 83 stopnic.

Vsled mnogih predeláv in slabih tal se je jela cerkev vže davno usedati in pokati, tako, da je dobila misel, naj se ta cerkev podere in zida nova, mnogo prijateljev pred več kakor 60 leti. Lansko leto je pa misel prešla v dejanje. Na pustno nedeljo 1882 so se slovesno prenesli, po došlem uradnem ukazu, da naj se cerkev zapre, sv. zakramenti v podružnico Dolsko. V jeseni se je začela odkrivati cerkvena streha in preteklo zimo se je podirala cerkev z veliko urnostjo, tako, da je bila na pomlad vže odnešena groblja starega, na nekih krajih kakor jeklo trdega, cerkvenega zidú. S silo so hoteli ljudje učiniti, podedovavši to nag-njenje po svojih prednikih, da naj bi tudi nadalje še gledal sv. Štefan z višine doli na svojo čredo in zato so

---

*) V dvanajstem stoletji in dalje je moral todi nekje stati grad, ker nahajamo več plemenitnikov, ki so dobili ime od kraja ali pa reke Sore. Tako: Ortwinus de Zower (1154), Heinricus de Zoure (1178 in 1181). (Šumi, Archiv I. str. 110 in 128.) Bernardus de Zore (1213). Schönleben v svoji knjigi „Genealogica“ str. 288 meni, da je todi tekla zibel slavni plemeniti rodbini Saurau-ski.

skušali, še predno so imeli pravi črtež, odnesti v cerkvenem temelju svetá 10 metrov globoko ter tako dobiti prostora za povečano novo cerkev. Ali poleg družih uzrokov je posebno posipajoče se pokopališče, ki leži na planici zadej za cerkvijo, delo zavrlo. Dasi se ne vidi zdaj (meseca avgusta 1883) na mestu farne cerkve družega, kakor strahovito razriti jarki in porušeno kamenje, vendar ne bode neprijetno, spominjati se še v poznejih letih na to, kakošna da je bila stara Sorska farna cerkev.

O tem, kdaj da se je postavila prva cerkev na tem kraju, ne moremo družega reči, kakor: davno, davno! Iz najstareje njene dobe, nam je zgodovinsko znano le to, da je bila v koncu 13. stoletja tukaj vže farna cerkev. Novo cerkev v čast sv. Štefanu in v njej dva altarja je posvetil prvi Ljubljanski škof, Sigismund pl. Lamberg, v nedeljo po malem šmarnu l. 1470. Pri podiranji velikega altarja so se našle lani svetinje, na katerih je vtisnjen v gotskem slogu prekrasno izdelan in do cela ohranjen Lambergov pečat. V sredi je podoba sv. Trojice, okrog olepšava, spodaj grb Kranjski in obitelji Lamberške in ob robu napis: „S. Sigismundi dei gra. epi. laybacen. 1463.“ — Pozneje se je ta cerkev vsaj parkrat predelala in presvetila in obhajalo se je tudi nje posvečenje ob raznih godovih. Postala je namreč sčasoma cerkev pretesna, zato so pustili le svetišče staro, ladijo so pa sezidali na novo. L. 1731. so pa v primeri z ladijo postavili tudi novo prostorneje svetišče, seveda v renesančnem slogu. Tako je prišlo, da so l. 1717 obhajali Sorci v praznik povišanja sv. Križa posvečenje svetišča stare cerkve, na dan sv. Lorenca posvečenje stare cerkve in okrog malega šmarna zopet

posvečenje cerkve. Od l. 1750. dalje se to posvečenje obhaja v praznik sv. Križa, ali prejšnjo nedeljo, ali pa na mali šmaren dan, slovesno pa tretjo nedeljo meseca oktobra. L. 1749. je dal župnik Pogačar popraviti vso cerkev in prizidati jej 4 metre globoko kapelo. On sam piše o tem: „(Anno), qVo MatrIX eCCLesIa sanCtI StephanI fVerat pLene restaVrata, aC InsVper noVo saCeLLo eXornata“—SVb SebastIano (Pogačar), qVI prIMVs In ZaIer parochVs (ab) epIsCopo (Ernest) fVerat DIspositVs & InVestItVS. — Zopet so vso cerkev popravljali l. 1820., ko se je sprednji del hotel odkrhniti od ostalega poslopja. Prevlekli so jo s stroški 600. gl. z močnimi železnimi vezmi, katere so ljudje letos ob podiranju cerkve s čudenjem izkopávali. Stavbeno vodstvo v Ljubljani je vže tačas izreklo, da bodo vezi staro zidovje le za silo skupaj vlekli, ter da bi bilo najbolje cerkev podreti. In prav je imelo, kajti izgubila je bila ona vsled vednih prizidav tudi vso obliko.

Zadnja cerkev je bila dolga 20 m. in široka 12 m. Na epistelski strani je bila prizidana kapela in na evangeljski strani poleg svetišča je stala zakristijica, ki je nosila kor. Ladijin svod je bil narejen na niške, lesen, ometan in stukadovan. Sredi cerkve je bila izkopana velika kripta, ki se pa zadnji čas ni več rabila. Pevski kor, brez orgelj, zidan l. 1831., je bil zelo prostoren. Poprej sta bila tu postavljena dva lesena kora, stoječa jeden nad drugim. Na štirih nogah je stal pred velikim vhom zvonik noveje oblike, sezidan prej ko ne l. 1721. in povišan v letih 1750 in 1826.

Cerkev je imela poslednji čas štiri altarje, pred zidanjem stranske kapele pa tri. V svetišči veliki altar

sv. Štefana, na desni strani slavoloka, vštric prižnice, altar sv. Jožefa, v kapeli altar Matere Božje, ki je pa nekdanj stal ob nasprotni steni, koder je bil sedaj altar sv. Uršule. Na velikem altarji l. 1631 še ni bilo tabernakeljna, temuč na evangeljski strani pri zidu je stala tako zvana božja hišica (Sacramentshäuschen) za sv. zakramente. Bila je ona lepo iz kamna izsekana na kamnitnem stebru. Gori k hišici se je šlo po treh kamnitnih stopnicah in zaprta je bila ona z železnimi vratmi. Notri so se hranile sv. hostije in sicer v posodici, izdelani iz srebra in pozlačeni, podobni nizkemu ciboriju. Omenjenega leta je pri vizitaciji ukazal škof to hišico podreti, ondi v zidu napraviti duplinico za sv. olja, za Najsveteje pa postaviti sredi altarja lesen in pozlačen tabernakelj s štirimi ogrinjali (conopaea). Taka ogrinjala je imela nekdanj vsaka farna cerkev, če je bila premožna po več, za razne čase vsako svoje barve, če je bila pa revna, po jedno s štirimi barvami. L. 1836 se je pri tabernakeljnu farne Sorske cerkve dogodil strahovit rop. Tat je bil po noči vlomil v cerkev pokradel iz tabernakeljna vse svete posode, sv. hostije razmetal po pokopališči okrog, posode pa odnesel. K sreči so tatu vjeli in posode, dasi poškodovane, dobili nazaj, bogoskrunež je pa našel žalostno smrt v kaznilnici. — Poslednjič je bil ves veliki altar na novo narejen l. 1741 v renesančnem slogu, prenovljen je bil pa l. 1749 in zopet od slikarja Šubica iz Poljan leta 1871. Tabernakelj je bil nov l. 1846. V tronu zlatá se bliščečega velikega altarja je stal kip sv. Štefana in nad njim oni s. Martina. Okrog sv. Štefana je bilo l. 1682 še mnogo mož na konjih, a na povelje škofovo so se konji morali odpraviti tačas iz altarja. Župljani

z okoličani vred še zdaj časté sv. Štefana, kot patrona za konje. Nekdaj so prignali na patrocinij vsako leto mnogo konj pred cerkev, katere je duhoven po službi božji blagoslovil. Leta 1717 je bilo na sv. Štefana dan zjutraj po duhovnem opravilu ob osmih blagoslovljenje vode, soli in konj. Po l. 1760 je blagoslovljenje konj prenehalo, pač pa se ljudje še močno priporočajo s. Štefanu za srečo pri konjih. K sv. Štefanu na Soro so nekđaj hodili v procesiji v praznik Marije Snežnice Ratečáni in v dan sv. Lorenca Smlejci. V praznik najdenja kostij sv. Štefana se še izpostavljajo njegove svetinje vernim v počeščenje. Altar sv. Jožefa, nekđaj ondi sv. Nikolaja, je posvetil l. 1631 Ljubljanski škof Rajnald Scharlichi in pozneje Leopold grof pl. Petazzi. Pri pečatu na svetinjah se je našel ob robu škofovega grba napis: „Leopoldus Jos. D. G. Epus. Labacensis R. J. Princ. Comes de Petazzi“. Sedanji altar je bil nov l. 1858. V altarij Materé božje v kapeli so se dobile še svetinje od škofa Scharlichi-a, ki je altar posvetil l. 1631. Sledeči napis stoji na njih okrog škofovega grba: „Rainaldus d. g. episcopus labacensis.“ Nekđaj je bil to bratovsk altar. V tronu je bil lep, oblečen kip Materé božje. Četrty altar sv. Uršule je izdelal in dopolnil z novimi podobami l. 1876 slikar Štefan Šubic iz Poljan za 491 gld., našle so se pa v njem enake svetinje, kakor pri onem sv. Jožefa.

Prižnica je bila prenovljena l. 1874. Krstni kamen je stal do l. 1631 na stebru sredi cerkve, potem so ga premknili k zidu in slednjič preložili ga v kapelo. Prvi sv. križev pot je bil postavljen v Sorski cerkvi dne 12. sept. 1751; sedanjega je prav lepo izdelal za 500 gl. slikar Šubic Poljanski l. 1870. Na spovednicah

je bila pred dvesto leti, razun „casus reservati“, nabita tudi bula „Coena Domini“. Iz zvonika so se glasili trije zvonovi, ki zdaj vise v posebni lopi na koncu pokopališča. Večji ima napis: „Benedict Huetterer me fudit Labaci 1752“ in tehta blizo 20 centov. Srednji s 14. centi ima napisano: „Fudit me Joannes Jacobus Samassa Labaci 1783“ in zgoraj na klobuku: „A fulgure et tempestate“. Mali, ki tehta 9 centov, pa nosi napis: „Opus Antonii Samassa Labaci 1742“ ter na klobuku: „R. D. Carolus Valerius Forstlechner Parochus“.

Pokopovali so v prejšnjih časih, pred cesarjem Jožefom, duhovne in imenitne ljudi v kripto sredi cerkve, kjer se je še lansko leto dobilo mnogo rakev. Drugi umrli so našli svoje ležišče okrog cerkve na pokopališči, ki je bilo povečano leta 1749 in l. 1854 (za 70 □sežn.). Izkopane mrtvaške kosti so prej zlagali v sklad v nalašč za to zidani kostnici, ki je stala še l. 1717; pred njo so bile vsako leto na vseh svetnikov dan popoldne večernice za mrtve. Poleg kostnice je stal na pokopališči dolgo časa kos spokornega križa (de cruce poenitentiali), kojega je pa škof ukazal l. 1685 posekati rekoč, da ne bode znamenje križa zoper zapoved Konstantina Vel. rabilo se v zmešnjavo in kazen. Čudna dogodba se je na pokopališči zgodila 11. maja l. 1741. Nek znoreli človek se je bil l. 1739 obesil in pokopan je bil brez zvonjenja na Sorskem pokopališči. Omenjenega dne pa pridere iz Smlejske okolice okolo 150 kmetov, oboroženih s kolmi in motikami, nad Sorskega župnika Forstlechnerja, tirjajóč, naj jim dovoli izkopati samomorilca, češ, kar ta leži v posvečeni zemlji, ki ga ne more povžiti, je vedno slaba letina in nesreča

nad nesrečo. Vse opominjevanje župnikovo ničesar ne izdá. Možje se podadó na pokopališče in kopljejo, dokler ne pridejo do nesrečnega mrliča. A v svoje veliko začudenje vidijo, da je ostalo od njega le še nekaj večjih kostij s črepinjo in kosec obleke, vse drugo je bilo že strohnelo. Pometavši to nazaj, jamo zagrebó in odidejo osupnjeni. Pokopališče se je vsled tega onečesčenja vnovič blagoslovilo. Izmed rogoviležev so pa glavnih pet ujeli, katere je kaznovala obojna gosposka. Svetna jih je zaprla na Ljubljanskem gradu, duhovska jim je pa potem naložila, da imajo stati neko nedeljo pred sv. mašo na pokopališči pred cerkvijo in v jedni roki držati šibo v drugi pa mrtvaško glavo, kar so tudi izpolnili.

Na Sori je bila od l. 1685 do cesarja Jožefa II. imenitna brato v š č i n a Matere božje, kraljice angeljev. Na mali šmaren dan je bil glavni praznik bratovščine. Na bratovskem altarji Matere božje, za čigar svečavo so skrbeli udje sami, se je ta dan bralo več sv. maš; sosednji duhovni so bili povabljeni, da so pomagali spovedovati, in udje so zadobili na ta praznik popolne odpustke. Drugi dan ste bili dve sv. maši z biljami za mrtve ude. O praznikih Marijnih so dobivali udje odpustka sedem let in sedem kvadrigen. L. 1739. je dobil ta bratovski altar od papeža Klemena XII. privilegij za maše vernih duš dan z osmino in za vse sabote v letu. (Ord. arhiv Ljublj.) Ob sabotah zvečer so se molile tu litanije Matere božje. Molil se je tudi za mrtve ude bratovščine vsako kvaterno nedeljo po pridigi rožni venec z litanijami in vsak mesec se je darovala jedna s. maša v isti namen.

Farna cerkev je imela l. 1685. tri podložne kmete in jedno lastno njivo, katero je dajala v najem. V jaščikih (tružicah) se je hranilo cerkveno premoženje, oskrbovano od župnika in obeh ključarjev. Tako je bilo n. pr. l. 1641 v cerkveni blagajnici ob času vizitacije: 6 cekinov, 40 srebrnih kron, 8 tolarjev, 7 dukatov in 15 gld. 30 kr. Farni cerkovnik je dobival nekdam od zemljakov po pol mernika soršice na leto za svojo plačo.

Mašne ustanove so na Sori od sledečih ustanovnikov: Helena Jenkin (od l. 1807), Helena Jenko (1832), Neža Starman (1847), Jakob Čarman (1846), Kat. Drnovšek (1853), Mina Svoljšak (1854), škof A. A. Wolf (1854), Hel. Eržen (1855), Marija Jamnik (1856), Kat. Drnovšek (1859), Marija Golar (1859), N. Lušina (1859), Jož. Zavrl (1860), Franc Starman (1870), Prim. Kunstelj (1873), Matej Čarman (1873), Jož. Sušnik (1873), Jan. Seničar (1874), Anton Košenina (1875), Matija Drol (1876), Marija Kajžar (1876), Jera Homeč (1877) in Janez Jamnik (molitvena in mašna) (1881).

2. Podružnica sv. Petra ap. na Ládiji.

Kake pol ure od farne cerkve stoji tik nad reko Soro in nad železnico na mali višini cerkvica sv. Petra na Ládiji. Posvečenje se obhaja drugo nedeljo po sv. Jerneji, ali v nedeljo pred malim šmarnom. Pod sosesko te podružnice spadajo vasi: Ládija, Spodnja Senica, Goriče in Rakovnik. Cerkev ni ravno stara, zidana je v priprostem renesančnem slogu. Dolga je ona 15·5 m. in široka 5 m. Zvonik stoji ondi, kjer bi imela biti velika vrata, a od znotraj cerkve je vanj vhod, ki ima gotsk svod z oslovskim hrbtom. Pozna se na cerkvi, da je bila pozneje podaljšana ter skle-

njena z zvonikom, in v tem sklepu sta na straneh dva vhoda v cerkev. L. 1669 je stala pred cerkvijo na mestu zvonika zidana lopa in v njej zidana prižnica, ki se je rabila ob shodih za pridige pod milim nebom. Zvonik pa je čepel tačas sredi cerkvene strehe, bil je lesen in nosil je železnega petelina na vrhu. Tudi cerkvena ladija je sedaj obokana skoraj gotovo od l. 1776, kakor kaže letnica nad slavolokom, a l. 1631 je bilo obokano samo svetišče, v ladiji je bil pa lesen, ploskán in po-barvan strop. Na epistelski strani stoji zakristija, okrog cerkve pa ni niti pokopališča, niti zidu.

Altarja sta v cerkvi dva: veliki sv. Petra in stranski sv. Notburge, na evangeljski plati nasproti prižnici. V tronu velikega altarja sta videti sv. Peter in Pavel, na zunanji podobi je pa naslikan samo spokorjeni s. Peter, a to je krasno delo, prej ko ne Mencingarjevo. Nič manj občudovanja vredna ni, deloma z vso umetniško spretnotjo naslikana, podoba sv. Notburge v stranskem altarji. Miloba na obrazu svetnice in tipni izraz pri beraču: obeh se težko nagleda, in vse kaže, da je podobo izdelal mojster Layer. Spodaj na tem altarji je stara podoba Matere božje. L. 1631 je stal samo posvečeni veliki altar v cerkvi. Na strani je pa ravno tega leta ukazal vizitator podreti altar sv. Katarine, ker je bil preozek in zanemarjen, ter njegovo kamenje raznesti po zidu okrog cerkve. Podrl se je tačas tudi altar, stoječ na prostem zunaj cerkve, pri velikem in edinem vhodu. Pustilo se je od njega le še nekaj zidu, da se ob shodih nanj poklada miloščina. Ta zid s kamnitno ploščo se še vidi za durmi v cerkvi. Altar sv. Notburge je bil na novo postavljen l. 1660.

V zvoniku visita zdaj dva zvonova: velikega je vlil Anton Samassa l. 1827, malega pa Gašper Franki v Ljubljani l. 1704. Poslednji je v zvezi z žalostno dogodbo. Ko sta 19. junija l. 1724 cerkovnik in njegova žena zvonila na Ladiji hudi uri, je udarila strela v zvonik in oba ubila. Vže l. 1661. se je tukaj opravljala maša zoper hudo uro; dajalo je 14 kmetov po eden sold na leto. Razun te maše so bile na Ladiji še maše sledeče dneve: v dan posvečenja cerkve, spreobrnjenja sv. Pavla, v torek prošnjega tedna, v praznik sv. Petra in Pavla (patronsko opravilo), v praznik sv. Notburge in nedolžnih otročičev.

Dohodke je dobivala cerkev leta 1669 iz edne njive in ednega travnika, katera je obdelovala srenja.

3. Podružnica sv. Mihaela arh. v Dolu.

Najbliže farni cerkvi, oddaljena le dobrih 10 minut, stoji cerkvica sv. Mihaela in sicer, prav kakor beseda kaže, v dolu, ob reki Sori. V svoji srenji ima ona vasi: Dol in Drago. Posvečevanje se obhaja pri njej v nedeljo po sv. Jakobu, patrocinij pa na dan sv. Ane. Do l. 1685 se je patrocinij pri Dolski cerkvi obhajal redno v praznik sv. Mihaela, a ker je na ta dan preveč ljudij hodilo na semenj v Loko, dobi tadanji župnik privoljenje, da sme biti patrocinij v praznik sv. Ane. Tej svetnici v čast se je pozneje postavil v cerkvi stranski altar. Cerkev je zidana v čisto renesančnem slogu, morebiti ravno v letu 1781, kakor kaže letnica na edinih cerkvenih vratih. Dolga je ona 11·5 m. široka pa v ladiji 7 m. in v svetišči le 3·7 m. — tedaj veliko premajhna za vsó mnogoštevilno farno občino, ki se sedaj, za porušenja farne cerkve, semkaj zbira

k službi božji. L. 1631 je morala biti ta cerkev, ali njena prednica, še mnogo manjša, ker je imela vsega skupaj le dvoje oken, in bila je tako zapuščena, da jej je manjkalo vsega potrebnega, še celo mize pri edinem altarčku sv. Mihaela. Zunaj cerkve na levi strani vhoda v lopi je pač stal še drug altar, a tega so ukazali podreti l. 1664. Pri tem altarji je maševal prej duhoven, kadar so Ločani in Godeščani prišli v procesiji z obljubno mašo na dan sv. Vida, ter pridigoval je raz zidane prižnice, stoječe poleg vrat, ljudstvo je bilo pa zbrano zunaj pokopališča na lepi planjavi.

Cerkev je bila presnažena l. 1868, kakor pové letnica na zvoniku in druga nad slavolokom v cerkvi. V njej stojita dva altarja: veliki sv. Mihaela in stranski sv. Ane. Oba sta posvečena. Poslednjega je posvetil l. 1761., ko je bil isti na novo postavljen, po dovršenem posvečenju altarja sv. Jožefa v farni cerkvi, škof Leopold grof pl. Petazzi. Pri altarji sv. Mihaela je bila nekdam o prazniku prikazanja sv. Mihaela slovesna sv. maša za odvrnjenje povodnji. Dalje so bile v tej cerkvi maše: v dan sv. Marka, sv. Ane, sv. Mihaela, v ponedeljek prošnjega tedna in na osmino sv. Rešnjega Telesa, ali pa (po l. 1750) v nedeljo po prazniku sv. Telesa. Obhajala se je namreč ta dan tukaj procesija z Najsvetejim in peli so se navadni štirje evangeliji.

Zvonik, ki je bil l. 1661 še lesen, stoječ na sredi cerkvene strehe z dvema zvončkoma, sezidan je zdaj pred cerkvenim vhodom in v njem visé trije zvonovi. Velikega in malega je vlil Albert Samassa l. 1877, srednji je pa od l. 1707. Okrog cerkve je bilo nekdam pokopališče, ki se pa vže l. 1661 ni več rabilo. Tega

leta je ukazal obiskalec cerkve posekati zelo star, velikansk hrast, ki je rasel sredi njive božje in grozil cerkev podreti. Srenjani, pravi stara knjiga, so žalostni in neradi položili sekiro na veličastno drevo.

Cerkev je imela razun neke hišice, zidane l. 1639, tudi njivo, imenovano „cerkovnica“. Od hišice je dobivala ona (l. 1669) stanovnine po 1 gl. 25 kr. na leto; njivo s tremi merniki posetve jej je pa obdelovala srenja, katera je pridajala o mlačvi še svoje štiri mernike pšenice za cerkvene potrebe, in poklonila župniku prašička o sv. Mihaelu.

4. Podružnica sv. Nikolaja šk. pri Jérperci

Poleg starodavne velike ceste, ki gre iz Medvod na Kranj, pičlo uro od farne cerkve, stoji v lepi ravnini cerkev sv. Nikolaja pri Jérperci. Ime Jérperca¹⁾ je nastalo skoraj gotovo iz nemškega „Herberge“, ker je bila nekdamj ondi ob cesti prenočilnica za popotnike. Takih prenočilnic ob cestah nahajamo na večih krajih vže v 12. stoletji, in zraven kako kapelico. Tudi začetek cerkve sv. Nikolaja je gotovo star. Ona šteje v svojo sosesko vasi Zgornja Senica in Svetje. Posvečenje cerkve se obhaja v nedeljo pred sv. Jernejem, prav stari „semenj“ je bil pa kedaj v nedeljo po sv. Juriju. Sedanja cerkev je dolga 14 m. široka pa 5·5 m. Zidana je bila ona v začetku 16. veka v gotskem slogu, a prestala je potem mnogo predeláv. Posvečena je bila pa ta cerkev najprej od Oglejskemu patrijarhu podložnega škofa Daniela de Rubeis 13. junija 1512,

¹⁾ Sliši se tudi izgovarjáva: Jéprca, Jéperica; v starih nemških listinah je pa razun Herberg tudi Eperg pisano.

potem pa zopet, ne vemo iz kakega uzroka, od Ljubljanskega škofa Urbana Textorja 5. julija 1541. Posvečevalno pismo prvega se glasi: (Gl. Pril. št. 6.)

Prezbiterij, ki se konča s tremi stranmi osmokota, je ohranil še gotsko obliko. Skazo dela le štirivoglato okno na epistelski strani. Za velikim altarjem je pa troje poznogotskih oken, ki so s podboji razdeljena v dva dela. V njih se nahajajo okrogle šipice in mreževina z dvema ribjima mehurjema (Fischblasen). Na sklepnikih v zvezdnatem svodu so rože in podobe, in sicer na ednem podoba sv. Nikolaja, na drugem pa Kristusova. Rebra sloné na konzolah iz pozneje gotike. Na gotskem slavoloku je letnica 1808. Tega leta je bila cerkev pogorela. Ladija, razun velikih vrat, ima pa vže čisto renesančen obraz, ker je bila, znabiti po pogorišči, z obokom vred vsa prestrojena.

Trije altarji so v cerkvi in toliko jih je stalo vže l. 1631. Veliki, posvečen v čast sv. Nikolaju, je bil nov l. 1841. Na epistelski strani je postavila srenja l. 1711 na mestu, kjer je l. 1631 bil razdrt altar sv. Nikolaja, in kjer je potem stala prižnica, nov altar sv. Lucije za 90 gld. Ustanovila se je tačas tudi maša, ki naj se opravlja pri tem altarji vsako leto na dan sv. Lucije, ter določilo se je, da naj mašnik dobiva za to po tri libre (= 40 cruciferos Carniolicos). Sedanji altar sv. Lucije je delo iz poznejega časa, kakor tudi oni sv. Marije Magdalene na evangeljski plati. Altar, ki je nekdej bil postavljen, kakor skoro pri vseh cerkvah, v prostorni lopi pred cerkvijo, se je podrl leta 1654.

Kor je v cerkvi lesen, tlak pa kameniten. Mal, lesen zvonik se je nekdej dvigal vrh cerkvene strehe,

dandanes pa stoji širok zvonik, sezidan l. 1721, na evangeljski plati svetišča. Po pogorišču so zvonik popravljali l. 1835 ter zastrojili 160 gld. V njegovem zidu se vidi poleg ogorelih tramov čudno kamenje, obstoječe iz mnogobojnih zrn, imenovano Posavske „labere“. Pod zvonikom tiči zakristija, v njegovih linah pa visita dva zvonova, katera je vlil l. 1806 Vincencij Samassa v Ljubljani. Na zunanji cerkveni steni je naslikan sv. Nikolaj in pod njim ta-le kronogram: DIVE NICOLAE, sIs qVesVmVs nobIs aVXILians VbIqVe.

Zid okrog cerkve še zaznamova, kako veliko je bilo nekdanje pokopališče. Napravili so namreč novo pokopališče pri Jerperci l. 1603, ko je razsajala po Kranjskem huda kužna bolezen in so ljudje zelo mrli. Škof Tomaž Hren je je tega leta sam blagoslovil. Pri- poveduje nam ta škof obširno v svojem dnevniku¹⁾, kako je na dan sv. Matevža, ko je bil prišel pokopališče blagoslavljal, silno dež lil, tako, da je to opravilo moral preložiti na dan sv. Mihaela, in le v cerkvi je 319. podelil zakrament sv. birme. Ko pa na sv. Mihaela dan zopet pride blagoslovit pokopališče, ni nič bolje z vremenom: curkoma lije z nebá. Škof gre na prižnico in govori dolgo o svetosti, spoštljivosti in neoskrunljivosti pokopališč, preden prične veliko mašo. Na koncu pridige on ljudstvo opomni, naj moli, da bi se izvedrilo. In glejte! dež res poneha, škof Hren pa pri najlepšem vremenu pokopališče blagoslovi, v dnevnik pa tudi ne pozabi pristaviti svojega „Laus Deo!“

Maše so pri Jerperci: o patrociniji in posvečenji cerkve, na praznik sv. Marije Magd. in sv. Lucije. L.

¹⁾ Shranjen je ta sedaj v kapiteljskem arhivu Zagrebškem.

1711 je imela cerkev tri lastne njive, katere je obdelovala soseska, in pa jedno hišico z vrtom. Vrt je bil kupljen vže l. 1599 od Ahacija Čugl-na, gradskega grofa Ljubljanskega. Hiša cerkovnikova je dvakrat pogorela, namreč l. 1808 s cerkvijo vred, in potem zopet septembra l. 1854.

V začetku tega stoletja, ko so se prenarejale fare, so hoteli ustanoviti pri Jerperci samostojno kuracijo, a podrl se je ves načrt pred zvršetkom.

5. Podružnica sv. Andreja ap. na Gostéčem.

Med najznameniteje in najstareje podružne cerkve na Kranjskem spada cerkvica sv. Andreja na Gostečem. Odtod se šteje do Sore pol ure in do Loke jedno uro hodá, cerkev sama pa stoji blizu ceste pod zelenim gričem, ob potoku Gosteškem. Za ta potok vemo iz listin, da je nosil pred 900 leti isto ime, kakor dandanes, holmu nad cerkvijo se pa pravi Gradišče, in na njem se menda še dobi sled starega zidovja. Vže okolica cerkve je tedaj znamenita in nas zatopi v davno preteklost. In cerkvica sama! Na široko je znana pravljica, da so prvo cerkev na Gostečem še „adje“ zidali, ter „ajdovsko mašo“ notri imeli. Take pravljice, ki se ohranijo med ljudmi skoz stoletja, imajo nekaj zgodovinskega zrna v sebi. Nemogoče ni, da je pred krščansko cerkvijo stal tukaj pogansk tempelj, skoraj gotovo je pa, da letnica 1015, ki stoji zapisana, kar ljudje pomnijo, nad velikim vhodom, naznanja, kedaj da je prva cerkev bila ondi postavljena. Sedanja cerkev je bila zidana v začetku 14. stoletja, tedaj še v cvetu gotike. Posvetil jo je, kakor nam listine pričajo, prvo

nedeljo po Binkoštih l. 1334 Natalis, škof Emonski, kot generalni vikarij Oglejskega patrijarha. Na isto nedeljo obhaja ona še danes svoje posvečenje, ter Gostečani in Pungrčani, ki spadajo v njeno sosesko, svoj „semenj“.

Cerkev je 17·5 m. dolga in 5·5 m. široka. Svetišče, ki je za edno stopnjo vzvišeno, ima zadej tri strani osmcevogelnika, v katerih je troje še dobro ohranjenih prvotnih gotskih oken. Razdeljena so okna s podboji na dva dela, ki sta zgoraj sklenjena s šilastima trilistnima lokoma (spitzige Kleeblattbögen). Nosovi so žlebasto profilovani. Polje nad lokoma je okrašeno pri dveh stranskih oknih s čisto geometričnim čveterolistom (Vierpass), v srednjem oknu, ki se je menda pozneje popravljalo, sta mesto čveterolista dva ribja mehurja. V vseh treh oknih so še stare okrogle šipice v svinec vdelane. Nepotrebno štirivoglato okno na evangeljski strani se je napravilo l. 1654. Svetišče ima dve svodni poli z gotsko olepšavo. Nad prvo polo pri ladiji stoji nad svetiščem zvonik na štirih debelih kamnitnih nogah, ki bi znale biti še ostanek zvonika iz romanske dobe, kajti pri gotskih cerkvah se ni več stavil tako trden zvonik in na tem mestu. V drugi poli, ali pravem svetišču, slone rebra na konzolah in v sklepniku je podoba sv. Andreja. Prezreti ne smemo tu ob steni dveh svečnikov lepega kovaškega dela iz renesančne dobe. V 17. veku so še prižigali na njih nataknjene sveče, ki so gorele pri sv. maši, a samo med povzdigovanjem. Na epistelski strani svetišča stoji zakristija, zidana okrog l. 1660. Nad njenim gotskim vhodom z železnimi vratmi so slike apostolov: Jude, Mateja in Pavla in sv. Janeza Krstnika, ter nad

njimi poleg sv. Andreja letnica 1619; na nasprotni steni so pa: Jezus, Marija, Peter, Andrej in evangeljska slika ribjega lova. Nekdaj je bilo zmalano vse svetišče, a sedaj je večji njega del pobeljen. Nad slavo- lokom stoji napis: „Gloria in altissimis Deo“ z letnico 1699. Leseni, ravni, kasetni strop v ladiji je bil napravljen še pred l. 1631. Srednja kasetna je v podobi križa in po vsem stropu se vidijo razne podobe. Pri lesenem koru na epistelski strani ladije je ostalo še jedno gotsko oknice s šilastim trilstnim lokom, kakoršne je nekdanj imela vsa ladija. Cerkevna vrata so močna, hrastova in zelo stara. V njih sredi je izbita luknja, katero, pravijo ljudje, da je izsekal Turek, ko je hotel prodreti v cerkev in pomoriti tu zbrane kristijane, a ustavila da ga je roka božja. Na zunanji strani cerkve se še vidi na zidu podoba sv. Krištofa. Zvonik so popravljali večkrat vže v tem stoletji, kakor nam povedo na njem letnice: 1828, 1838, 1851 in 1863. V njem visita dva zvonova. Veliki ima napis: „Lucas Dimiz me fudit Labaci 1737“; malega je pa vlil Samassa leta 1850. Okrog cerkve je zid, ki spominja na nekdanje pokopališče.

Cerkev ima sedaj tri altarje, katere je l. 1631 biskovalec našel vse posvečene. Veliki altar s. Andreja je posvetil zgoraj omenjeni škof Natalis l. 1334. Na njem ste zadej zapisani dve letnici 1693 in 1870. Prva pové, kedaj da je bil sedanji nadmizni del altarja nov, in druga kedaj predelan. Na moški strani v ladiji je altar sv. Ahacija in na ženski sv. Katarine. Oba sta bila nova l. 1868. Tudi pri tej podružnici je bil do leta 1654 še jeden altar zunaj cerkve, pred vhodom na evangeljski strani.

Mašne ustanove so napravile na Gostečem: Marija Žerovnik (l. 1851), Helena Štrekel (l. 1852) in Jera Hafner (l. 1879). Razun patrocinija in dedikacije se obhajajo pri tej cerkvi sv. maše: na dan sv. Urbana, sv. Ahacija, v petek po sv. Jerneji (obljubna), na dan sv. Egidija in sv. Katarine. Nekdaj (1717) je bila tukaj še tudi maša v petek po sv. Telesu in v praznik najdenja sv. Križa. Po končani sv. maši je bila po soseski slovesna procesija z Najsvetejim, shranjenim v burzi, in peli so se štirje evangeliji, organista iz Loke so pa najemali, da je skrbel za petje.

Gosteška cerkev je bila svoje dni premožna, ker so ljudje hodili k sv. Andreju na božjo pot. L. 1631 je dobivala ona polovico dohodkov od deseterih krav, katere je redila srenja. Tudi dokaj denarja je imela ona tačas na posodi, ter vlekla obrestij po 2 kr. od goldinarja, ali po grošu od dukata. Cerkovnik je imel svojo hišico in je pobiral pri kmetih biro, in sicer po $1\frac{1}{2}$ mernika soršice na leto.

Ker se je srenja s ključarjema vred branila leta 1654 škofovemu vizitatorju, gen. vikarju Filipu Trpinu, odpreti cerkvene blagajnice, jo je zadela huda kazen, namreč interdikt, ki je trajal od l. 1654—1660. Vrata Gosteške cerkve so bila zaprta, zvonovi so obmolknili in daritev sv. maše se ni nikdar opravljala, dokler ni nehala „*pertinacia sacrilegorum Gostezhanorum*“.

6. Podružnica sv. Hermagore šk. in Fortunata dij. na 'Osolniku.

Hrib Osolnik se dviga ⁵⁷800 m. nad morjem in nosi na svojem vrhuncu cerkev sv. Hermagore in Fortunata. Sè Sore se pride gori po zložni poti v pol-

drugi uri. Povzdignjenega se čuti človek, ko ogleduje s te gorske osí (Spitze) pod seboj prekrasni svet in umé, zakaj da so naši predniki tako radi stavili cerkve po vrhovih gorá. Tu je razgrnjena pred teboj vsa Gorenjska ravnina, omejena z sivimi snežniki in belo Ljubljano in tam na zapadu ukazuje troglavi velikan veličastnemu polku Julijskih sinov tja notri do golih Kraških višin.

Povodu, da se je zidala cerkev na tej gori, podlaga stara legenda imeniten dogodek. Sam sv. Hermagora, katerega je bil na priporočilo sv. Marke posvetil apostelj sv. Peter za prvega škofa Oglejske cerkve¹⁾, pravi legenda, je bil došel v te kraje, „ter šel na Osolnik pri Loki, kjer se je z Bogom pogovarjal in mu je Bog kazal tek časa, ter mu domovino v varstvo izročil. Še sedaj se kažejo stopinje po senožeti tega hriba, katere ljudstvo temu aposteljnu pripisuje, in se zagrniti ne dajo“.²⁾ Kedaj da se je prva cerkvica postavila na to visočino, nam ni znano, morebiti kmalu po letu 1281, ko se je v sinodi Oglejski sklenilo, da naj se praznik sv. Hermagore in Fortunata obhaja slovesno po vsej škofiji. Omenimo naj pri tej priliki oštankov starega zidu, ki se dobé blizu cerkve, na tako zvanem Rožnikovem Gradišči. Soseska sv. Hermagore je majhna; k njej spadajo le tri gorske vasice 'Osolnik, Govéjek in Gónte³⁾. L. 1669 se je poleg stare dedikacije v nedeljo po sv. Mihaelu obhajala tudi nova na šesto nedeljo po Binkoštih. Poslednja se obhaja še naše dni.

---

¹⁾ Marian, Austr. sacra, IV. 50.

²⁾ Sv. Hermagora, sp. Volčič str. 5.

³⁾ Gonte, ali gonje, menda pomeni kraj, koder se živina goni na pašo.

Sedanja cerkev je bila zidana za časa, ko se je najhuje širila protestantska vera po naši deželi, namreč okrog l. 1551, kakor kaže letnica na notranji strani slavoloka pred svetiščem, in sicer v gotskem slogu. Dolga je ona 12 m. in široka 5·5 m. Na svodu v svetišči in deloma pri oknih je zidava pozne gotike še dobro ohranjena. Na sprednji strani slavoloka pa naznanja številka 1661, da je bila cerkev tega leta predelana. Posvetil jo je z novim velikim altarjem vred Ljubljanski škof Oton grof pl. Buchheim 12. julija 1661. Strop v ladiji še ni star; raven je, kakor je bil poprejšnji, samo, da je ta narejen iz močnih, pobeljenih tramov, stari je bil pa iz lehnih, pobarvanih kaset. Zakristija, ki je bila prizidana svetišču po l. 1661, stoji nizko doli na epistelski strani, in v njej je shranjena stara, kamnita posoda za olje. Kor je lesen, in tlak iz cementa je bil narejen l. 1690 ter je stal 130 gl. Med cerkvijo in zvonikom, stoječim pred velikim vhodom, se nahaja lopa ali veža, odkoder so okna v cerkev. V lopi, postrojeni l. 1654 je bila nekdam zidana prižnica, in od tod je pridigoval duhovnik po ravni pred cerkvijo zbranim romarjem, ki so prihajali, posebno iz Loških hribov, na Osolnik na božjo pot. Tačas še ni stal tukaj zvonik, temuč na cerkveni strehi, kajti ta zidani zvonik še ni videl treh rodov. Sedanji mali zvon, ki je bil vlit l. 1659 in posvečen od škofa Pičenjskega, je dobil l. 1736 tovariša od zvonarja Luke Dimiza v Ljubljani za 116 gld. Prvi tehta okrog treh in drugi okrog osmih stotov. Skodljasta cerkvena streha je bila nova l. 1755; okrog cerkve pa ni bilo nikdar zidu.

Trije altarji so v cerkvi. Pri velikem altarji je posebno lepa podoba sv. Hermagore in Fortunata. Iz-

delal je ta altar l. 1701 v renesančnem slogu mojster Franc Slamnik iz Ljubljane za 290 gld. in 4 krone. Pod menzo je deska od starega altarja, ki je bil posvečen l. 1661, z dotično letnico. Pri stranskih dveh altarjih je na moški plati v tronu sv. Damijan in na levi sv. Jedert. Oba altarja sta bila nova l. 1862.

Razun obhajanja patrocinija in dedikacije posebnih gotovih maš na Osolniku ni. Cerkev tudi nima svojega posestva, le štirje sosedni kmetje so jej nekdanj obsevali jedno njivico z mernikom ovsa, sicer se je pa ona popravljala iz gole miloščine.

7. Podružnica sv. Florijana muč. na Tehòvcu.

Tehovška cerkev sv. Florijana stoji na 685 m. visokem hribu, in da se pride do nje, se potrebuje od farne cerkve jedno uro hodá. Pod njeno srenjo spadajo vasi: Tehòvec¹⁾, Studénčiče, Drnòvec in Ločnica. Obletnica cerkvenega posvečenja je v nedeljo pred sv. Lavrencem. Tudi te cerkve začetek nam ni znan. Gotovo pa zidanci prve cerkve na Tehovcu vže nekaj stoletij počivajo v grobu. Prvi zgodovinski dogodek od nje imamo iz srede šestnajstega stoletja. Cerkev je bila namreč pri neki priliki razsvečena. Prej ko ne je strela udarila va-njo in koga ubila, kakor se je bilo zgodilo pod škofom Hrenom s cerkvijo sv. Neže na Kumu. Tehovško cerkev je tedaj zopet spravil in posvetil z dvema altarjema vred Ljubljanski škof Urban Textor 4. julija 1548 leta. Matrikula Sorskega farnega arhiva o tem tako-le govori: (Glj. Pril. št. 7.)

---

¹⁾ V starih pismih se nahaja pisano: Tahovz, Tochouz in Dohouez. Korenika tej besedi je d^h, Luft, prim d^hhniti itd Tedaj T^hhovec ali D^hhovec, luftiger Berg.

Sedanja cerkev je zidana v renesančnem slogu. Povečali so svetišče stare cerkve l. 1654 in ladijo sè slavolokom popravljali l. 1669 ter v drugič l. 1778. Namesto poprejšnega, ravnega, lesenega stropa je dobila cerkev l. 1788 v ladiji zidan svod in ta letnica stoji zapisana na slavoloku ter zunaj cerkve. Redka prikazen je velika, zidana, pred cerkvijo stoječa lopa s tremi vhodi. Ko bi ne bila ta lopa tako pozno zidana — kajti l. 1654 je bila ona še majhna in v njej poleg altarja zidana prižnica — mislil bi človek, da ima pred seboj dvor (atrium), kakor se nahaja po starih bazilikah, samo da mesto vodnjaka stoji tu v sredi zvonik na štirih nogah. Druga znamenitost je veliki zvon, ki visi v zvoniku. On je iz Turških časov, ter spominja na slavno zmago, katero so Slovenci s Hrvati na dan sv. Ahacija 22. junija 1593 zadobili pod svojim poveljnikom Andrejem Turjaškim pri Sisku nad Turki. Gotovo se je razlegalo neizmerno veselje po osvobojeni naši domovini, ko je kruti sovražnik Hasan paša¹⁾ premagan bil in utonil v valovih Kulpe. Zato ima ta zvon, vlit precej po tej zmagi, na klobuku napis: „Mentem sanctam spontaneam ad onorem dei et patrie liberationis“ in spodaj ob robu pa v majuskulah: „Opus Joannis Albino 1594, Marco Marin, Cameraro“ (ključar). Manji zvon ima napisano: „A fulgure et tempestate, libera nos Domine“; „Casparus Franchi me fudit Labaci 1724“. Pokopališča okrog cerkve ni bilo nikdar, in do l. 1654 tudi zakristija še ni bila zidana.

Cerkev ima sedaj tri altarje, kakor jih je imela l. 1654. Veliki je sv. Florijana, na strani jeden sv.

¹⁾ Iz plašča tega paše se je naredil mašni plašč, ki se še rabi v Ljubljanski stolni cerkvi na god sv. Ahacija.

Volbenka, drugi sv. Primoža. Nekdaj sta bila posvečena stranska altarja drugima svetnikoma na čast. Škof Urban je namreč posvetil altar na evangeljski plati v čast sv. Servaciju in onega na epistelski v čast sv. Janezu Krstniku. Pri prenovitvi altarja sta prišla svetnika, ki sta bila poprej v tronu, nekoliko više nad tron, kakor se je to godilo skoraj povsod, kjer so spreminjali patrone altarjem. Sedanja dva mala altarja sta bila nova l. 1868.

Na Tehovec je šla poprej na sv. Florijana dan procesija z banderi in gori je bila maša s pridigo. Druge maše so bile, razun na nedeljo, ko se je obhajalo posvečenje cerkve, v praznik sv. Primoža, ter pozneje sv. Matevža in Volbenka.

Na cerkvenem svetu je nekdam 8 občanov posevalo po dva starija ovsa ali pšenice na leto. Cerkev je imela l. 1669 tudi hišico, ki se je dajala v najem za 1 gld. 20 kr. in pa nekaj zemlje na Svetji. Cerkoynik je pa dobival tačas za plačo od osmih zemljakov po mernik prosa in libro denarja na leto.

8. Podružnica sv. Janeza Krstnika v Preski.

Sedanja farna cerkev sv. Janeza Krstnika v Preski je bila do l. 1785 podružnica Sorska. Ker pride ona, kakor tudi nasledne cerkve, pri opisovanji Preške fare posebej omenjena, zabeležiti imamo tu le njih starejo zgodovino, dokler so one spadale pod Soro. Kraj, kjer stoji danes Preska, je pokrival morebiti v starih časih zaraščen gozd, skozi kateri so presekali pot, ter vasi ali kapelici, ki je ondi nastala, rekli v Présěki. Potrjuje nam to pisava tega imena, ki se nahaja po sta-

rejih pismih, kakor: Preseka, Presseka, Pressika. Od Sore do Preske, kjer drži dobra cesta, se potrebuje tri četrtinke ure hodá. Pod sosesko Preške podružnice so pa spadale nekdej vasi: Préska, Medvóde, Váše in Goriče.

Ob utemeljenji cerkvice sv. Janeza Krstnika, ki je bil vže pri starih Frankih zelo češčen svetnik, in ki pri Slovanih spominja na češčenje poganskega boga Kresa, naši viri molčé. Še-le to nam je znano, da je Preška cerkev v začetku 17. veka imela tri altarje, namreč velikega, posvečenega v čast sv. Janezu, na evangeljski strani v cerkvi altar sv. Jerneja, in tretji altar pri cerkvenem vhodu pod milim nebom. Ko je pa l. 1631 škofov obiskalec ukazal altar na prostem podreti, ostala sta le dva altarja v cerkvi. L. 1654 se je na novo napravil prav lep veliki altar, za kateri je samo nepozlačeni kip svetnika v tronu stal 165 gld. Ob istem času se je podrl altar sv. Jerneja in postavil se je na istem mestu altar Matere božje ter dodala sta se cerkvi še dva nova altarja, namreč eden sv. Martina in drugi sv. Valentina. Malo poprej so bili pa Preščánje prizidali k 14' dolgi cerkveni ladiji novo, obokano svetišče, ki je merilo 10'. Tudi leseni zvonik z dvema zvončkoma se ni več podal na strehi prenovljene cerkve, in sezidali so tačas nov zvonik na mestu lope pred edinimi cerkvenimi durmi, ostavili so pa leseni, kasetni in pobarvani strop v cerkveni ladiji. Cerkev in nove altarje je posvetil potem l. 1661. škof Oton grof pl. Buchheim, ki je vložil v veliki altar stare svetinje. Kapela žalostne Matere božje na epistelski plati se je prizidala l. 1721, in vsa cerkev z zvonikom se je vnovič prestrojila l. 1741, kakor kaže letnica nad velikim vho-

dom. Tačas je ona dobila sedanjo svojo čudno skrčeno, križevo obliko in posvetil jo je menda škof Leopold grof pl. Petazzi l. 1761. Okrog cerkve je bilo vže leta 1641 pokopališče, obdano z zidom.

Posebne imenitnosti je bila pri Preški podružnici nadbratovščina Matere božje sedem žalostij, ki se je tu ustanovila l. 1721 in odpravljena bila pod cesarjem Jožefom II. l. 1783. Po njeni ustanovitvi se je altar Matere božje prenesel v novo kapelo na epistelsko plat in imenoval se odslej bratovski altar. Udov, vpisanih v posebno knjigo, je štela ona zelo veliko in tudi iz daljnih farâ. Na tiho nedeljo v postu se je obhajal vsako leto glavni praznik bratovščine. Ta dan je bilo v Preski dvojno slovesno duhovno opravilo in bralo se je več sv. maš. Sorski in sosedni duhovni so prišli spovedovat in bratovski udje so zadobili popolne odpustke. Drugi dan po tem prazniku ste bili vedno po dve sv. maši z biljami za mrtve ude in v isti namen opravljala se je vsak mesec po edna sv. maša z litanijami pri bratovskem altarji. Velika slovesnost se je vršila tudi vsako leto na tretjo nedeljo meseca septembra, ko se je obhajal zopet titularni praznik bratovščine. Prihajali so slednjič vsako tretjo nedeljo v mesecu proti večeru ljudje v sprevodu, katerega je vodil duhovnik sè Sore, k bratovskemu altarju v Presko, kjer so se molile litanije žalostne Matere božje.

Razun bratovskih maš so bile v Preski še gotove maše na dan sv. Valentina, sv. Marke, ko je tja prihajala, kakor prošnji teden, farna procesija, na praznik sv. Janeza Krstnika (patronsko opravilo) in obglavljenja sv. Janeza, v dan sv. Jerneja in v nedeljo po povišanji sv. Križa (obakrat se je obhajalo vže l. 1717 posve-

čenje cerkve), v dan sv. Martina (maša s pridigo) in sv. Janeza evang. (po maši blagoslovljenje vina).

Posestva je imela cerkev v 17. stoletji: tri hišice z vrtom in njivo „Cerkovnico“ Medvodami, kar je dajala ona v najem za 12 gld. 57 kr. na leto. Cerkovnik je dobival bire od 17. kmetov po mernik soršice in imel je svojo hišico vže l. 1654.

9. Podružnica sv. Marjete muč. v Žlebéh.

Poleg Gosteške cerkve je bila v Sorski fari najznamenitejša podružna cerkev ona sv. Marjete v Žlebéh. Ozrimo se najpoprej na njeno okolico. Koliko zgodovine skriva v sebi to sedaj pozabljeno zatišje gôrsko, imenovano sè skupnim imenom sošeska Podkrajška!

Pod to sošesko, v kateri stoji tudi cerkev sv. Jakoba na Petelincu, spada mnogo malih vasic, kojih imena smo zgoraj vže našteli; njih središče je pa Žlebska cerkev. Precej nad cerkvijo se dviga zelen holm, imenovan Gradišča. Po vsem njegovem grebenu se nahaja za ped globoko pod rušo in drevesnimi koreninami prastaro zidovje, koje bi se izplačalo preiskati globokeje. Stópi po poti navzgor, ki vede k sv. Katarini, in tu dospeš v pol ure na vrhunec hriba Jeterbenka, kjer se ti zopet odkrijejo kakih 8 m. široke razvaline, kraju pa pravijo ljudje na Gradu. Gospodovali so tukaj v 12. in 13. stoletji roparski vitezi Hertenbergi, ki so se kakor jastrebi večkrat spuščali raz veličastne višine doli nad uboge seljane in vlačili naropano blago nazaj gôri v stolpu podoben grad. Med ljudstvom se je ohranilo še dovolj spomina na-nje in na one žalostne čase. Povedali ti bodo stari Podkrajci, kako so bili ti „roparji“ v zvezi z graščaki v Polhovem

Gradcu, v sovraštvu pa z onimi v Smledniku; kako so imeli časih narobe kovane konje, da se po sledu ni znalo, jahajo li v dolino, ali se vračajo s plenom obloženi v svoje gnezdo. Pokažejo ti kraj pri Hutnah, kjer so imeli lovske pse, drug kraj z imenom Turnček, kjer je imel paznik svoje mesto, dalje na Kašči, kjer je bila žitna zaloga, in precej spodaj vas Pristavo, kjer so bili grajski posli in živina. Še danes se pri nekej hiši na Pristavi reče pri Slugi. Zadnji graščak in njegova gospa sta bila pa dobra človeka, in, da bi poravnala krivice svojih prednikov, sta zidala — pravijo ljudje — vsak na svoje ime cerkev; on je zidal kapelico sv. Jakoba na Petelincu, ona pa cerkev sv. Marjete v Žlebéh. Zidarji so prišli od sv. Primoža nad Kamnikom, in ko so izgotovili cerkev v Žlebeh, za katero so porabili kamenje starega gradú na Jeterbenku, šli so zidat ono sv. Petra v Dvoru. Tako ljudska pripovedka.

Sedaj pa stopímo na zgodovinska tla. Čuditi se moramo, da se je po mnogih preteklih vekih med ljudmi ohranilo še toliko spominov na nekdanje čase, ki se zelo vjemajo z zgodovinskimi dogodki. Iz listin nam je znano, da so vitezi Hertemberški¹⁾ res delali

---

¹⁾ Ime Hertenberg je v listinah razno pisano, kakor: Hertenberg, Hirtenberg, Heremberch, Hortenberch in najbolj pravo je Hartenberg. „Hart“ je staronemška beseda in pomeni „gozd“, tedaj Hartenberg ali Waldenberg = gozdnat hrib. Hertemberžani so bili ministerijalci Koroških vojvod, l. 1261 so pa dobili svoj grad v fevd od Oglejskih patrijarhov. Naj naštejemo tu nekatere plemenitaže Hertemberške in letnice, kdaj da se ti nahajajo po raznih listinah imenovani. Prikažejo se oni najprej nazoči pri desetih konjiških igrah (l. 1165). V listinah pa sledé tako-le: Seyfridus (1147), Henricus (1177), Herlochus (1207, 1215), Reinbothus (1254,) Gerlochus (Gerlacus) (1245, 1252, 1253,

krivice okoličanom. Prepričamo se pa tudi, da zidanje sedanje cerkve sv. Marjete spada v isto dobo, kakor jo ljudje zaznamujejo. Zidana je bila namreč cerkev sv. Primoža nad Kamnikom v podobnem slogu okrog leta 1472, cerkev sv. Petra v Dvoru je bila pa dovršena v letih 1525—1561. Ravno v sredi med obema, namreč v začetku 16. stoletja se je pa gradila cerkev Žlebska, ter dozidala se skoraj gotovo l. 1526, kakor kaže letnica nad slavolokom v cerkvi. V spodnjem delu cerkve se vidi mnogo starinskega kamna, pri katerem se očitno ne dá dvomiti, da je bil vzet iz starega gradu. Mogoče bi bilo, da se je pri velikem potresu l. 1511 razrušil tudi grad na Jeterbenku, kakor je znano, da se je zgodilo z gradom v Polhovem gradu, in da so iz grajskih razvalin sezidali ondi cerkev sv. Petra, tu pa cerkev sv. Marjete. Da, še celo ako premislimo, da borna soseska ni mogla biti v stanu, postaviti sama poleg cerkve sv. Jakoba še veliko in lepo cerkev sv. Marjete, potrdi se mnenje, da se je, če ne obe, zidala vsaj posledna cerkev z grajskim denarjem.

Po okoliščinah se pa dá sklepati, da je uže pred 15. stoletjem, tedaj pred sedanjo cerkvijo, stala na tem mestu kaka cerkev sv. Marjete. Ta svetnica predstavlja po svoji podobi zmago nad ravno zatrtim zmajem, namreč poganstvom, in zato se utemeljenje cerkvâ sv. Marjete sme prištevati najstarejim v deželi. V Žlebéh se

---

1261, 1265, 1268, 1269, 1270, 1271, 1278, 1285), Hertlinus (1260), Ortlinus (1295), Ulricus in Otto (1312), Gotfridus (sin Gerlochov) (1318), Rusleus (1370). Imena Hertenbergank so bila: Agatha, Sibylla, Verena, Osanna, Dorothea itd. Naštevati vse vire, odkoder so vzeti ti podatki, bi bilo za tukaj preobširno. V Sorski fari je izumrla rodovina Hertenbergov (Jeterbergov) v preteklem stoletju.

je še ohranila pravljica o velikanskem pozoji (lintvernu), ki je ondi, kjer zdaj stoji cerkev sv. Marjete, prebival, ter žrl ljudi in živino. Ta stara pravljica ima v sebi sled poganstva. In ako se ozremo na zgodovinsko znamenito okolico te cerkve, se nam starost nje utemeljenja potrdi.

Vendar naj si bo temu kakor drago, znamenita in stara dovolj je vže sedanja cerkev sv. Marjete. Zidana je ona v poznogotskem slogu z jedno ladijo, in zidava ni še skoro nič pokvarjena. Cerkveni zid je silno debel. Po dolgosti meri cerkev 19·5 m., na širokost ima 8·5 m. ter v svetišči 4·5 m. Glede velikosti bi tedaj ona lahko služila za marsikako farno cerkev. V svetišči je dvoje gotskih oken, razdeljenih s podboji v dva dela. Tretje okno za altarjem je zazidano, mesto njega pa na epistelski strani izbito jedno štirivoglato. Tudi v ladiji je troje prvotnih oken in vsako okno v cerkvi ima okrogle šipice, polje nad lokoma je pa okrašeno z različnimi, seveda negeometričnimi olepšavami. Nad vhodom je veliko okroglo okno. Svod nosijo v svetišči, kakor tudi v ladiji, kamnitni stebri ob stenah, in šibka rebra se strinjajo v sklepnike, na katerih ste v svetišči podobi Marije in sv. Marjete, v ladiji pa Kristusova. Preslikan je bil ves svod l. 1742, a delo ni hvale vredno. V 16. stoletji je bil strop v ladiji še lesen in raven. Pod gotskim slavolokom stoji na evangeljski strani stara, trohnela prižnica. Zraven nje je kamnitna posoda za olje, prav kakor je stala ona l. 1669, dasiravno je vizitator tačas ukazal, da naj se odpravi od ondod. Le velike skrinje za cerkveno žito, katera se je nekdam nahajala po vseh podružnih cerkvah, danes ni videti več. Na evangelj-

ski plati svetišča je mala zakristija, ki je bila prizidana l. 1754. Omeniti nam je še letnice 1680, zapisane na debelem drogu sredi gotskega slavoloka. Cerkev ima bandero, na katerem so podobe sv. Marjete, sv. Uršule in sv. Jedrti. Zunaj cerkve so kamnite podpornje, ki so za svetiščem prav lično izdelane, in nad cerkvijo se dviga visoka streha, pokrita sè škodljami. Vendar stopimo vnovič skoz gotski vhod v cerkev, da si ogledamo altarje.

Do l. 1631 je imela ta cerkev pet altarjev. V koru je bil veliki sv. Marjete, na evangeljski strani pri slavoloku posvečeni altar sv. Sebastijana in sv. Antona Pušč., na epist. strani altar sv. Lenarta in ravno sredi cerkve altar sv. Trojice. Vsi ti so bili posvečeni. Peti altar pred cerkvijo poleg vrat se je ukazal l. 1631 podreti. Vidi se danes od njega, kakor tudi od nekdanje zidane prižnice, le nekoliko sledú. Tudi altar sv. Trojice na sredi cerkve se je ukazal l. 1641 prestaviti k zidu na evangeljsko stran, koder še danes stoji. Škoda je pa, da se je vsled tega zazidalo za njim stoječe okno, in tako trla se harmonija cerkve. Ko se je bila l. 1645 cerkev na Petelincu zaprla, začeli so sv. Jakoba častiti v Žlebski cerkvi, in sicer se je postavila njegova podoba v tron pri altarji sv. Lenarta. Pozneje je zopet sv. Lenart prišel na svoje mesto. Sedanji veliki altar sv. Marjete je bil narejen v cvetu renesance. Postavljena sta na njem velika trivogelnika s kostmi svetnikov. Odlikuje se ves altar, kakor tudi prva dva stranska, po drobnem in okusnem rezljanji. Za posledna dva nam je znano, da ju je izdelal v začetku 18. veka podobar Mihael Slamnik, pri velikem je pa še posebne, menda zgodovinske zna-

menitosti, stara podoba nad tronom, ki stavi pred oči pastirja, pasočega ovčice ob zelenem hribu. Znabiti je to v zvezi s kako dogodbo pred zidanjem cerkve. Ne prezrimo tudi lepih starih altarnih blazin iz vtisnjenega usnja, ki leže na altarjih.

Močno zidani in široki zvonik stoji ločen od cerkve. Med njim in cerkvijo dela vez lesena streha, ki napravlja ob ednem lopo pred cerkvenim vhodom. V sprednjem licu zvonika je vzidan starinsk kamniten kip sv. Marjete. Prav mičen razgled je iz zvonikovih lin po prijazni okolici. V linah vise trije zvonovi, kakor so viseli vže pred 200 leti, samo da je mali zvon dobil med tem časom dva pomlajena vrstnika. Veliki ima napis: „Opus Joannis Antonii Samassa, Labaci 1746“; srednji: „Benedictus Hueterer me fudit Labaci 1751“, in mali: „Illustrissimus Dns Dns Joannes Sigismundus Cusitz Vicecapitaneus Ogellinensis me fie. fe. a. D. 1654“. V zvoniku je tudi ura. Okrog zvonika in cerkve se je postavil zid leta 1738; pokopovali pa pri sv. Marjeti niso nikoli, razun če kdo najde todi kje sledove poganskih gomil, kar bi se po izreku nekega izvedenca smelo pričakovati.

V nedeljo po sv. Jerneji, na katero je v Žlebéh „žegnanje“, in v praznik sv. Marjete, kot na patrocinij, obhajale so se nekdej tu slovesne maše in prihajali so semkaj župljani z banderi vse fare. Razun teh dnij so bile vedno gotove maše: na dan sv. Ant. Pušč. in na dan sv. Sebastijana pri njunem altarji, dalje v praznik sv. Blaža, velikonočni ponedeljek (opravilo), v petek po vnebohodu, binkoštni ponedeljek (opravilo), v dan sv. Lenarta (s pridigo) in v dan sv. Tomaža.

L. 1669 je imela cerkev v posesti edno hišico, sicer se je pa ona popravljala iz milih darov vse okolice. Mežnija zraven cerkve je bila nova l. 1668 in cerkovnik je dobival nekdanj od desetih kmetov po mer-
nik prosá na leto.

10. Podružnica sv. Jakoba ap. na Petelincu.

Cerkev sv. Jakoba na Petelincu stoji na robu so-
seske Podkrajске blizo sv. Katarine in je oddaljena od
Sore dve uri. O začetku te cerkvice in njenem ime-
novanji se nahaja med ljudmi kopa pravljic. Nekateri
trdiyo, da se kraju zato pravi Petelinec, ker je nek-
daj cerkovnik imel navado, da je zjutraj zelo zgodaj
dan zvonil z edinim malim zvonom sv. Jakoba, in ljudje
v soseski so norčevaje se začeli rekati: „Vže poje
petelinec“. Drugi pripovedujejo, da se je takrat,
ko so hoteli na Petelincu novo cerkev zidati, škof temu
močno upiral, ter enkrat na Goriškem gradu, ko so ga
zopet prišli prosit dovoljenja ravno med obedom, rekel:
„Prej bo ta petelinec na mizi zapel, kakor bodete vi
novo cerkev zidali.“ Bog je pa čudež storil in praženi
petelinec je zapel. Škof se potem ni več branil dati
privoljenje. — Petelinec je naslikan tudi na podobi, ki
stoji sedaj v lopi te cerkvice. Nekdaj je bila ona pod
mizo velikega altarja. To podobo razlagajo ljudje
tako-le: Dva romarja sta šla od tod na božjo pot k
sv. Jakobu v Galicijo. Prenočita v neki krčmi in hu-
dobna gospodinja jima podvrže nekaj zlatnine, potem
ju pa gre tožit k sodniku, da sta jo okradla. Sodnik
ju da obesiti. Drugi dan pride nekdo sodniku med
obedom pravit, da obešenca živita na vislicah. Sodnik

pravi, da toliko, kakor petelinec, katerega je ravno mislil pokusiti. Ali petelinec skoči kvišku, ter gre pred sodnikom in poklicano gospodinjo naravnost do obešencev, katera so potem oprostili. V spomin na to dogodbo se je zidala cerkev na Petelinci. — Da bi bil posledni „graščak Jakob z Gradú“ sezidal to cerkev, smo vže zgoraj omenili.

Sedanja cerkev sv. Jakoba je zidana na pečino sredi strmega hriba in sicer v renesančnem slogu. Delo se je dovršilo skoraj gotovo l. 1751, kakor kažejo letnici na vratih in nad slavolokom v cerkvi. O prejšnji cerkvi je pisano, da je bila zelo majhna, a tudi ta ni velika; dolga je 11.5 m. in v ladiji 7 m. široka. Zakristije in prižnice nima. Dva altarčka jo kinčata; v velikem je sv. Jakob, v stranskem na evangeljski plati sta pa sv. Kozma in Damijan. Poslednemu nasproti je omara za cerkveno obleko in nad njo podoba sv. Jakoba iz starega altarja. Na zidu zraven nje visi tabla, na kateri je zapisano, da je papež Klemen 14. podelil 25. junija 1772. leta vsem, ki obiščejo to cerkev drugo nedeljo po veliki noči in izpolnijo navadne pogoje, popolen odpustek, ter obiskalcem sploh nekaj malih odpustkov.

V zvoniku, stoječem nad lopo, sta dva majhna zvonova. Večji ima napis: „Opus Casparus Franchi Labaci 1733“; mali je pa zelo podolgast in star, ter nosi, razun podobe žalostne Matere božje, štirikrat napisano v gotskih majuskulah: „MARIA UNR.“ Zvonik in cerkev sta krita s hrastovimi škodljami.

Ker je bila sošeska Podkrajaska prerevna, da bi bila mogla poleg Žlebske cerkve dostojno oskrbovati tudi cerkev na Petelincu, je bila posledna parkrat za-

prta in zapuščena. Zgodilo se je to l. 1654, ko jo je razsvetil škof Buchheim, pobravši iz nje svetinje, in ta zapuščenost je trajala do 29. novembra 1687 leta. Ista osoda je bila zopet Petelinško cerkev zadela leta 1779, ko je bilo Sorskemu dekanu Karnerju ukazano, da naj jo zaprè. A prebivalci Jame in Babnega Dola so izprosili, da se je kmalu odprla, češ, da od drugod ne slišijo zvonú, kakor s Petelinca.

Maše so se opravljale v tej podružnici: v praznik sv. Jederti, sv. Jurija, sv. Filipa in Jakoba, sv. Jakoba (patrocinij) in drugo nedeljo po veliki noči, ko se je obhajalo posvečenje cerkve. Leta 1654 se je njeno posvečenje praznovalo v nedeljo po sv. Jerneji, in sicer je ta dan bila zorna maša na Petelincu, vélika pa v Žlebéh.

Cerkovnik je nekdam dobival od 10. kmetov na leto po mernik žita, po jeden sir in dva hleba. — Cerkev je pa imela vže l. 1654 Ilovnikovo kajžo z vrtom in jedno kravo v lasti.

11. Kapela sv. Frančiška Sal. na Goričah.

Stari Goriški grad je stal na holmu tik nad sedanjim gradom istega imena in oddaljen pol ure od Sore. V njem se je nahajala kapela sv. Uršule. Izpregovorimo najprej nekoliko besedij o gradu samem. Prišteval se je ta grad najstarejim in najmogočnejim v deželi. Prvo nam potrdi zgodovinar Schönleben¹⁾, ki meni, da se je Goriški grad sezidal vže l. 928; drugo nam pa pričajo še sedaj vidne razvaline in imena njegovih gospodarjev. Sprva so brez dvoma na njem stanovali gospodje, kojih rodovina si je od gorice, kamor

¹⁾ Carniolia, Ann. p. 491.

se je bil postavil grad, vzela pridevek „Goriški“. ¹⁾ Ti so bili sicer lastniki gradu, vendar odvisni od Koroških vojvod.

Ko je bila pa razpadla vojvodina Koroška l. 1077, dobili so Goriče v oblast Oglejski patrijarhi, ter postavili gôri precej to leto svojega oblastnika. Ulrik, vojvoda Koroški, se je bil pozneje gradu zopet polastil, a primoran je bil vrniti ga patrijarhom l. 1261. L. 1295. ²⁾ najdemo tudi še nekega Konrada s priimkom „mladi Oglejec in grajski grof Goriški“. Kmalu potem so se začeli vrstiti, kot gospodarji Goriškega gradu, ³⁾ grofje Sternberški, Ortenburški in Celjski do l. 1420, ko je prešlo to posestvo na vladarje Avstrijske. Ob ustanovljenji Ljubljanske škofije l. 1461 so Habsburžani podarili Goriško graščino Ljubljanskim škofom.

V kapelo sv. Uršule na stari Goriški grad so hodili maševat vsak petek v letu župniki Sorski. Ko je l. 1613 v grad udarila strela, je on pogorel, in ni se več zidal na griču, temuč spodaj na ravnici, koder sedaj stoji. To zidanje je pričel škof Oton grof Buchheim ⁴⁾ (1641—1664). Ta škof je prebival v gradu vže leta 1654. Za zidanje novega gradu se je pora-

---

¹⁾ V listinah se iz starih časov le malo imen Goriških plemenitnikov nahaja, kakor Galtenus l. 1221 in Ultzmanus z ženo Truto l. 1261. in l. 1269. Ohranila se je vendar ta rodovina še nekaj stoletij potem, ko ni več imela na Goričah svojega domovanja.

²⁾ Zahn. Frising. I. 449.

³⁾ Valvasor XI, 190.

⁴⁾ „Castrum vetus in colle Dirutum et recens ab Ottone Friderico Ep. Lab. in plano a fundamentis erectum.“ Schönleben, Genealogica.

bilo gradivo strarega. Njegov naslednik Josip grof Rabatta je poslopje s kapelo vred dopolnil, in prenesel svetinje sv. Uršule iz altarja starega gradu v novo kapelo, ter jih vložil v edini altar, postavljen na čast tej svetnici. Župnika Sorski in Šmartinski pod Šmarino goró sta se odslej vrstila za opravljanje maš ob petkih v Goriški kapeli. Bilo je tukaj tudi ob nedeljah večkrat duhovno opravilo s pridigo. Imenitni škof Ernest grof Attems je pa od leta 1743—1757 Goriški grad popolnoma prestrojil in deloma povišal, ter tudi kapelo vso pre naredil.

Veliki altar je posvetil Attems 22. junija, t. j. peto nedeljo po Binkoštih, l. 1755 v čast sv. Frančišku Saleškemu; sv. Uršule altar je pa postal stranski altar in se je postavil na evangeljski plati. Oba altarja, ki še zdaj stojita, sta lepo izdelana in se odlikujeta po prav krasnih Mencingarjevih slikah. Podobe tega umetnika se vidijo tudi na stropu in ob stenah kapele in stavijo pred oči življenje sv. Frančiška. Zraven kora stoji podpis: „Valentin Metzinger pinxit 1753.“ Na koru je tretji posvečeni altar sv. Križa in nad stranskim vhodom na epist. strani Attemsov grb. Kapela sega v drugo nadstropje, ter je 8 m. dolga in 7 m. široka. Pred Attemsovim časom je bil zraven kapele zidan zvonik. Zvon od škofa Hrena še sedaj visi pod strešino nad kapelo in vabi ljudi k molitvi in sv. maši. Napis ima: „Jesus, Maria, Sancta Anna audi nos, nam te filius nihil negans honorat, salva nos Jesu, pro quibus virgo mater et avia orant. Amen. Anno Christi 1626.“ Spomin na posvečenje kapele se je vže od nekdanj obhajal v praznik sv. Uršule.

VII.

Duhovni pastirji Sorske fare.

Po troje duhovnih pastirjev je imela nekaj časa Sora: župnika, kapelana in beneficijata. Do cesarja Jožefa dobe so se župniki večjidel imenovali vikarje ali oskrbnike fare. Ker pa niso mogli oni vsega duhovskega posla sami opravljati, izbirali so si duhovnih pomočnikov ali kapelanov, jih jemali v službo in odpuščali po svoji volji, tirjajoč od njih le spričevalo lepega vedenja in od škofa podeljene duhovne jurisdikcije. V začetku tega stoletja so kapelane jeli dekretovati škofje. Ko se je s povzdigo duhovnega življenja pokazalo, da je treba večih duhovnikov na fari, in župniku v olajšavo bremena, je posebni dobrotnik Sorske fare, generalni vikarij dr. Jakob Schilling, volil po svoji oporoki 9. jan. l. 1752 svoto 2000 gld. za beneficij, ter tako ustanovil plačo za družega duhovnega pomočnika na Sori. Imel je ta duhovnik razna imena, kakor beneficijat, substitut, subsidijarij, supernumerarij, manemirarij itd. Dotični odstavek Schillingove blage oporoke se pa glasi v izvirniku: (Glej Pril. št. 8.)

Sledé naj tu imena in kratke životopisne črtice vseh duhovnih pastirjev Sorskih, kolikor jih je bilo mogoče poizvédeti.¹⁾

1. Župniki Sorski:

Friderik, leta 1295.

Jurij, l. 1542.

Jernej Singer, l. 1544.

¹⁾ Za podlago temu odstavku so služili zapiski, sestavljeni v posebni, od župnika Belina spisani knjigi, ki se nahaja v farnem arhivu Sorskem.

Tomaž Tomažič (?). Novoverstvu prijatelj.

Mihael Rilling, 1552—1567.

Lorenc Rožman, 1567—1582. Popolen privrženec reformacije.

Mihael Kunibar, ?—1597. Tega leta umrl na Sori.

O. Andrej Aspero, 1597—1601. Vetrinjsk menih in le začasen oskrbnik fare.

Jurij Velán, 1601—1607. Napravil je on vodovod pred župniško hišo. Pozneje je postal župnik Mengeški.

Štefan Perner, 1607—1619. Umrl na Sori.

Adam Veternik, 1619—1629. Veternik je menda še rabil Oglejsko cerkveno pratiko. Rojen je bil on v Naklem l. 1591, umrl je pa na Sori meseca junija 1629.

Jurij Freudenschuss, 1629—1649. Porojen v Kranji l. 1591; prvo tonzuro dobil od škofa Hrena l. 1615. Služil za kapelana v Naklem l. 1618—1620. Pred prihodom na Soro je bil on vikarij v Podbrezjah. Umrl l. 1650.

Nikolaj Šinigoj, 1650—1651. Umrl ob letu župnikovanja na Sori.

Andrej Jerlih, 1651—1693. Rojen l. 1615 na Sori. 23 let staremu je dal škof Scharlichi niže redove, v mašnika je bil pa posvečen na titel Zatiškega samostana v Vidmu. Jerlih je služil prvo leto za kapelana na Sori, potem dve leti v Kameniku, 8 let v Loki in 2 leti je bil vikarjem v Kameniku. Zatiški opat Ivan mu je na to podelil Sorsko faro. Bil je on goreč in natančen duhoven ter do ubozih mehkega srca. Resignoval je bil zarad bolehnosti in starosti vže l. 1676 na faro, ki je bila nato podeljena Sorskemu kapelanu

Andreju Vodniku. Toda preprosili so starčeka, da jo je še prevzel in vodil do svoje smrti, t. j. do l. 1693.

Dr. Andrej Vodnik, 1694—1713. Rojen v Loki l. 1636 in posvečen v Vidmu l. 1660 na titel samostana na Studencu na Štajerskem. Andrej Vodnik je bil doktor modroslovja, pobožen mož in izglednega življenja. Po svojem posvečenju v mašnika se je učil on še 7 let bogoslovja in modroslovja. Služil je 2 leti za kapelana v Watendorfu v Avstriji, l. 1660 je pa prišel na Soro in todi kaplanoval 24 let, potem pa še 17 let vladal faro kot župnik. L. 1697 je začel on pisati farne matice, ki so še sedaj ohranjene. V krstni knjigi prva stoji hči Goriškega oskrbnika Trebarja, kateri je bil kum Smleški župnik Gregor Lukanič, kumica pa Uršula Žlebnica. Krstil je kapelan Sorski Matija Vodnik. Župnik Andrej Vodnik je umrl na Sori l. 1713, ter pokopan bil sredi cerkve sv. Štefana, kjer so mu na rako napravili sledeči napis:

„Hic jacet Andreas Magister cognomine Vodnik,
Cui Deus aeternos det super Astra dies.“

Valerij Karol Forstlechner, 1713—1747. Umrl na Sori 11. oktobra 1747 in pokopan bil v kripti farne cerkve.

Dr. Jakob Filip Zupan, 1747—1749. Pozneje vikarij pri sv. Petru v Ljubljani. Njega je prezentoval Schilling za faro Sorsko.

Sebastijan Pogačar, 1749—1755. Rodil se je on v Zgornjih Gôrjah 17. jan. 1693. Krstil ga je ondi župnik Matija Ločnikar, ki je bil doma sè Sore. Bogoslovje je Pogačar dovršil v Gradcu, niže redove je prejel od Ljubljanskega škofa Kauniza, mašništvo pa od Pičenskega škofa Jurija Marotti-ja l. 1725. Služil

je za kapelana v Braslovčah 5 mesecev, na Straži pri Gornjem Gradu 4 mesece, v Pilštanju ob Sotli 6 mesecev, v Št. Petru pod Gorami 1 leto, na Brezovcu 5 let, v Kranji 3 leta; za vikarja je bil v Radolici 5 let, v Srednji Vasi v Bohinju 5 let, dalje na Igu; z Iga je prišel na Soro l. 1749 in odtod je šel v Ljubno. Pogačar je skoval več latinskih pesnij moralnega obsega in brez števila kronogramov. Vse to je zapisoval v poročno knjigo Sorsko (št. III). Tako je zabeležil on tudi črtice iz svojega življenja. N. pr. „SebastianVs (Pogazhar) CarnIoLVs annorVM qVIngVagInta VI, natVs In terItorIo VeLDensI; qVI praeCeDentes orDInes InIta praeparatIone reCepIt ab antIstIte LabaCensI FranCIsCo CaroLo; hIs habItIs saCerDotIo InItIatVs ab EpIsCopo GeorgIo Marotti; tanDeM WohInIa VenIens fVerat a gratIosa sVperIorItate faCtVs paroChVs In Igg; DenIqVe IggIo sanItatIs gratIa, proVt optaVerat IpseMet enIXe, ConsentIente EpIsCopo fVIt transposItVs In ZaIer; hIC obItVM eXpeCtans Instanter sVspIrans petIt, Vt DeVs agonIsatVro sit propItIVs“.

Josip Anton Muschel, 1755—1762. Bil je on kapelan na Sori 1734—1737, a utonil je v reki Sori 4. julija 1762, ko je hotel, vračaje se iz Smlednika, blizo Zgornje Senice z vozom prepeljati se čez vodo.

Ignacij Landschütz, 1762—1763.

Franc Ksav. pl. Schildenfeld, 1763—1767.

Valentin Ksaverij Ettel, 1767—1768.

Ivan Krstn. Saulzin, 1768 — 1773. On je resignoval na faro.

Josip Maren, 1773 — 1777. Maren je bil rojen v Spodnji Šiški l. 1736, v duhovna pa posvečen l. 1760. Bogoslovja se je on učil v Gornjem Gradu in bil ondi

2 leti v službi, nadalje je pa kapelanoval v Lučah 3 leta, na Vranskem 5 let in na Sori 4 leta. Postal je potem vikarij pri sv. Petru v Ljubljani, čez 2 leti je prišel nazaj na Soro, nato se je podal za kurata na Kurešček in poslednjič je bil vikarij v Rovtih.

Ignacij Karner, župnik 1777—1793 in dekan na Sori 1788—1793. Rojen je bil on v Radolici 30. julija 1732, posvečen l. 1755. Služil je Karner najprej v Mošnjah, potem bil kapelan pri klarisinjah v Ljubljani, dalje 10 let kapelan v Kranji, 4 leta župnik v Podbrezjah; 24. oktobra 1777 je prišel na Soro, ter odšel l. 1793 za župnika in dekana v Naklo, koder je umrl l. 1795.

Andrej Tomazin, 1794—1798. Rojen v Podbrezjah l. 1753, posvečen l. 1777. Služil je 3 leta v Rovtih, dalje v Lučah in na Vrhniku. Sè Sore je šel nazaj na Vrhniko za župnika in je umrl ondi.

Josip Steinmetz, 1798—1807. Ljubljančan, rojen 30. decembra 1763 in posvečen 7. julija 1788. Po dovršenih bogoslovskih vedah v občnem semenišči v Gradcu je on služil za subsidijarja v Polhovem Gradcu. Umrl je kot župnik Ižanski dne 3. dec. 1830.

Matej Banko, 1807—1824. Porodil se v Kranji. Župnikoval na Zalem Logu in potem na Sori, kjer je umrl 28. aprila 1824 ter pokopan bil na Sorskem pokopališči.

Franc Okoren, 1824—1833. V Ljubljani rojen 27. sept. 1770, posvečen 28. avg. 1796. Bil je Okoren kapelan v Šmariji in lokalni kapelan na Robu. Sè Sore je šel on v pokoj v Radomlje, kjer je umrl prvo adventno nedeljo l. 1833, zadet od mrtvuda v cerkvi ravno med daritvijo sv. maše.

Karl Leben, 1833—1844. Ljubljčan, rojen 5. novembra 1823. Bil je on pristav na bogoslovski fakulteti v Ljubljani, potem je kapelanoval na Dobrovi, v Vodica, v Šmartnu pred Kranjem in v Cerkljah. Preselil se je sè Sore za župnika v Šmartno pred Kranj, kjer je umrl 17. aprila 1863.

Anton Belin, 1844—1867. Rojen v Ljubljani 12. dec. 1804, posv. 24. avg. 1828. Prvo leto je bil škofijski kancelist, potem pa kapelan na Sori 9 let, lokalni kapelan pri sv. Katarini 6 let. Sè Sore je prišel po 23-letnem župnikovanji za kanonika v Novo Mesto in je umrl tudi 19. aprila 1870.

Josip Grmek, 1867. Imenovan župnikom je resignoval na faro še pred investituro.

Vencelj Pehárec, 1867—1881. Rojen Ljubljčan 7. septemb. 1828, posveč. 28. dec. 1851. Kapelansko službo je opravljal v Sostrem do 1853, v Gôrjah do 1855, v Predoslih do 1856, v Šenčurji pri Kranji do 1859, na Igu do 1860, v Kameniku do 1862, na Brdu do 1863 in do l. 1867 je bil župnik na Fužinah. Peharec je umrl za mrtvudom v Ljubljanski bolnici 9. jan. 1881 in leži pokopan na Ljubljanskem pokopališči.

Č. g. Franc Porenta, 1881—. Rojen v Spodnjem Bitinji v Starološki fari 5. apr. 1848, posveč. 31. julija 1871. Bil je on kapelan pri sv. Križu poleg Turna do maja 1873 in naslednih 8 let kapelan pri sv. Petru v Ljubljani; 24. aprila 1881 je bil pa kanonično vmeščen na faro Sorsko. Prevzel je ná-se težavno breme: zidanje nove farne cerkve. K izvršitvi pomози Bog!

2. Kapelani Sorski:

Štefan, leta 1582.

Tomaz Jurman, l. 1625.

Ivan Veša, l. 1634.

N. Čarman, l. 1635.

Martin Dreyer, l. 1649.

Ivan Vencelj, l. 1651.

Jakob Erjavec, l. 1654.

Ivan Špitaler, 1656—1660. Služil je on prej v Oglejski škofiji.

Sebastijan Bizant, 1660—1670. On je bil rojen na Ladiji v Sorski fari, ter posvečen bil l. 1664 od Pičenskega škofa Pavla de Tauris.

Andrej Vodnik, 1670—1694. Od l. 1681 dalje je bil on v svetnih rečeh upravitelj fare. (Obširneje o njem glej zgoraj pri župnikih Sorskih.)

Matija Vodnik, 1694—1704. Umrl je 24. novembra 1704 in pokopan bil na Sori.

Dr. Josip Anton Juraj, 1704—1705. Rojen v Vodiški fari. Sè Sore je šel kapelanovat v Naklo; potem je bil župnikom v Vodicaх in slednjič zopet v Naklem, kjer je umrl 9. aprila 1722.

Valentin Klinar, 1705—1707.

Jakob Homan, 1707—1709.

Peter Inglič, 1709—1710.

Matija Bóbnar, 1710—1712.

Tomaz Jámšek, 1712—1716. Umrl v Šmartnem pri Kranji.

Sebastijan Pogačar, 1723—1724. (Glej župnike Sorske.)

Dr. Daniel Josip Drganšek, 1724—1726. Bil je on pozneje vikarij v Podčetrtku in l. 1739 je postal komisarij Savinjski v Pilštanju.

Simon Vačavnik, 1726—1734. L. 1737 je prišel on za kapelana v Šmartno pred Kranj, l. 1738 je postal župnik Preddvorski in l. 1741 vodja pri sv. Joštu nad Kranjem.

Josip Anton Muschel, 1734—1737. (Glej župnike Sorske.)

Anton Winter, 1737—1740. Šel je sè Sore za spovednika h klarisinjam v Ljubljano.

Kancijan Solter, 1740—1744.

Ivan Pogačnik, 1744—1747.

Klemen Kopavnik, 1747—1752.

Franc Šubic, 1752.

Franc Karol Benegalia, 1752—1755. Prišel je na Soro iz Šoštanja.

Josip Haselbacher, 1755—1758. Umrl kapelan na Igu 1759.

Karol Josip Hren, 1759—1766. Rojen v Ljubljani. Pred l. 1759 kapelanoval v Kranji.

Josip Maren, 1766—1770. (Glej župnike Sorske.)

Ivan Zerer, 1770—1774.

Josip Bastanci, 1774—1775.

Filip Markič, 1775—1777.

Ivan Hrovat, 1777—1778. Rojen v Kranji 25. decembra 1745, posveč. 1769.

Jakob Bistan, 1778—1781.

Jurij Schutzmann, 1781—1782.

Andrej Ahačič, 1782—1783. Rojen v Ljubnem na Štajerskem 23. okt. 1758, posvečen 1782. Prvo leto je služil na Sori, potem pa na Igu. L. 1785 je postal

župnik Dóbrovski in je umrl v Ljubljani kot dekan Šmarijski.

Mihael Šešek, 1783—1784. Rojen v Šentjerneji l. 1755, posv. l. 1780. On je bil bistrega uma in prijatelj knjigam. Služil je v Gradu, v Radólici in na Sori. Potem je bil spovednik uršulinkam v Ljubljani in l. 1788 župnik Grajski.

Ivan Božič, 1784. Rojen v Mošnjah l. 1754, posv. l. 1778. Bil je kapelanom tudi na Igu in šel za vikarja v Lipoglav.

Peter Zupan, 1784—1785. Rodil se je v Radólici l. 1756, posvečen bil l. 1780. Kapelanoval je na Igu, v Šmartnem pri Kranji, na Sori, pri sv. Petru v Ljubljani, ter bil provizorjem v Javoru.

Luka Virtič, 1786—1788. Domá z Brezovice blizo sv. Katarine. L. 1797 je bil kurat na Gostečem.

Jernej Boštijančič, 1788—1791. Rojen v Mešáčah, Mošenjske fare, l. 1654, posv. l. 1779. Kapelanom je bil v Ljubnem, v Gradu, v stolnici Ljubljanski in potem na Sori.

Ivan Hafner, 1791—1794. Rojen l. 1759, posv. l. 1784; služil na Sori, v Kranji in na Brdu.

Josip Pelz, 1794—1795.

Franc Praprotnik, 1795—1798. Umrl kot dekan v Šmartnem pri Litiji l. 1832.

Ivan Eržen, l. 1798.

Matej Brenk, 1798—1810. Umrl l. 1828 kot župnik Cerkljanski.

Jakob Majdič, 1807—1808.

Štefan Ogulin, 1810—1814. Rojen l. 1785, posvečen 1809, umrl župnik na Vinici l. 1858.

Ivan Breclnik, 1814—1816. Rojen v Šentvidu nad Ljubljano l. 1788, posv. 1814, umrl župnik v Dolu l. 1862.

Matej Šust, 1816—1826. Rojen v Idriji l. 1788, posv. l. 1814. Bil je župnikom v Spodnji Idriji in umrl v Loki l. 1844.

Franc Kozoglav, 1826—1827. Rojen v Stopičah 15. sept. 1798, posv. l. 1824, umrl v Ljubljani 19. novembra 1883. V svoji oporoki se je on še spomnil na farno cerkev, pri kateri je služil pred 57. leti.

Štefan Kobav, 1827—1829. Rojen v Idriji leta 1797, posv. 1825, umrl župnik v Adleščah l. 1850.

Anton Belin, 1829—1838. (Glej Sorske župnike.)

Josip Zupin, 1838—1845. Rojen v Cerkljah leta 1702, posv. l. 1829. Prišel je na Soro iz Predoselj in bil župnikom na Črnučah od l. 1854.

Ignacij Pez, 1844—1852. Rojen v Črnomlji l. 1812, posv. l. 1840. Pred l. 1844 je bil on nekaj časa oskrbnik Preške fare, umrl je pa kot kurat na Goričici l. 1866.

Č. g. **Andrej Stritar**, 1852—1861. Laščan, roj. 22. nov. 1823, posveč. l. 1848. Novomašnik je prišel za kapelana na Prem l. 1849. Živel je na Skaručini in sedaj biva v Mostah pri Komendi.

Č. g. **Sebastijan Čebašek**, 1861—1865. Rojen v Trbojah 19. jan. 1828, posv. 1854. Poslan je bil l. 1855 za kapelana v Št. Vid pri Cirknici, 1857 v Šmarije, 1861 na Soro, 1865 na Brdo, 1866 v Mirno Peč, 1872 v Žužemberk in od l. 1873 je v pokoju na Kúreščeku.

Č. g. **Matej Jeréb**, 1865—1870. Rojen v Idriji 10. sept. 1837, posv. 12. febr. 1860. Dekretovan je

bil 1. 1860 v Sostro, 1863 v Šmartno pri Litiji, 1865 na Soro in 1870 je dobil faro Javorsko, kjer še zdaj deluje.

Č. g. **Henrik Dejak**, 1870—1877. Rojen v Ljubljani 13. julija 1840, posv. 1863. Prišel je 1. 1863 za kapelana na Dole, 1864 v Radeče, 1867 na Boh. Bistrico, 1869 v Polhov Gradec, 1870 na Soro, 1877 za kurata v Budanje in od 1. 1881 enako službo opravlja v Vrhopolji. Gospod Dejak je izvrsten slikar in je tudi na Sori in na Goričah zapustil nekaj spomenikov te umetelnosti.

Č. g. **Ivan Vrhovnik**, 1877—1881. Rojen v Ljubljani 24. junija 1854, posv. 27. jul. 1877. Sè Sore je šel kapelanovat v Naklo 16. okt. 1881, kjer še sedaj radi v vinogradu Gospodovem.

3. Beneficijáti Sorski:

Ivan Kruhek, 1. 1709.

Ivan Jurij Weiss, 1712.

Tobija Bačnik, 1712.

Josip Reber, 1712—1715.

Matija Zvoljenek, 1716—1737. Umrl je on 21. febr. 1737, star 54 let, in leži pokopan na Sori.

Josip Žlebník, 1723.

Kancijan Soller, 1737—1740. (Glej zgoraj kapelane.)

Ivan Tomaž Južina, 1737.

Ivan Pogačnik, 1740—1744. (Glej kapel. Sorske.)

Matej Justin, 1744—1748.

Tomaž Bloh, 1751—1755.

Franc Strupi, 1756—1757.

Fidel Klobus, 1758.

Jurij Bitenec, 1758.

Jurij Molè, 1760—1761.

Josip Hranilovič, 1761—1762.

Nikola Múlej, 1762—1769.

Josip Strahen, 1769—1772.

Anton Schliber, 1772—1773.

Ivan Hrovat, 1773. (Glej kapelane Sorske.)

Mihael Debeljak, 1774—1777.

Simon Sovinec, 1778. Rojen v Vodica 7. okt. 1744, posv. 1771.

Martin Zottel, 1778 — 1782. Rojen v Zgošah v Begunjski fari leta 1743, posv. 1768. Bil je on duh. pomočnik pri sv. Joštu, v Bohinju, na Sori, v Kranjski gori in l. 1788 grajski duhoven v Grimšicah na Bledu.

Josip Farger, 1782 — 1784. Rojen l. 1741 v Kranji, posv. 1766. On je bil prefekt studij v Ljublj. semenišči, kapelan na Vranskem, v Pilštanju in pri klarisinjah v Ljubljani, dalje benef. na Sori in lokalni kapelan pri sv. Treh Kraljih.

Ivan Schlager, 1783. Rojen l. 1741 v Žusemu na Štajarskem, posv. l. 1763. Kapelanovál je on v Šmartnem pri Litiji, na Krki, v Mengšu, in l. 1788 je bil vikarjem na Črnučah.

Anton Boncelj, 1783.

Valentin Vodnik (P. Marcelijan, razfrančiškan) 1784—1785. Rodil se je Vodnik 3. febr. 1758 pri Žibertu v Šiški; stopil je l. 1775 v frančiškanski red. Škof Herberstein ga pa „vun pošlje, duše past“ in sicer na Soro. Pasel jih je todi od 10. aprila 1784 do 15. febr. 1785, potem pa v Gradu, v Ribnici in kot lokalni kapelan v Koprivniku v Bohinju. Pozneje je

postal on profesor in šolski vodja v Ljubljani, kjer je umrl 8. jan. 1819. Vodnik je bil velik učenjak prvi pesnik in buditelj slovenskega naroda, kateremu vsi Slovenci hranijo hvaležen spomin.

Ivan Pogačnik (P. Floribert, razfrančiškan), 1785—1786. Rojen v Ljubljani l. 1759, posv. l. 1783. Bil je on izvrsten govornik. Sè Sore je šel služiti v Pred-dvor in na to za lokalnega kapelana v Rudnik.

Ivan Visintini (P. Angelik, razkapucin), 1786. Rojen v Kranji l. 1754. Od l. 1782—1788 je bil fu-žinski kapelan v Bohinju.

N. Erbéžnik (P. Ciril, razfrančiškan), 1786—1787. Pri sv. Duhu poleg Loke rojen l. 1748, posv. l. 1773. Erbežnik je 6 let misijonaril po Macedoniji in Albaniji, potem je bil kapelanom pri fari M. D. oznanjenja v Ljubljani in odtod je prišel na Soro. Umrl je v Ljubljani l. 1833.

Josip Jenko, 1783—1790. Rojen v Šiški l. 1761, posv. 1788.

Jakob Križaj, 1790—1794. Umrl župnik v Višnji Gori l. 1832.

Simon Schwarz, 1793. Rojen l. 1731, posv. 1757. Služil je v Leskóvici 8 let, v Javorjah 3 leta, nadalje pa v Loki in na Sori. Šel je v pokoj v Loko 62 let star.

Luka Doljak, 1794—1795. Rojen v Gargaru na Goriškem l. 1754, posv. 1781. Po službi na Goriškem ga najdemo v Hinjah in v Škocijanu pri Dobravi. Umrl je l. 1825 v pokoji v Krašnji.

Bernard Gunde, 1796. Umrl l. 1837 v Šmihelju pri Noy. Mestu.

Blaž Mrvec, 1832 – 1833. Rojen v Vodica 3. februarija 1807, posv. 1832. Iz kapelanske službe v Kameniku je prišel l. 1851 za župnika v Nevlje, koder je umrl 25. decembra 1879.

4. Duhovniki, rojeni v Sorski fari.

Andre Jerlih. (Glej župnike Sorske.)

Sebastijan Bizant. (Glej kapelane Sorske.)

Luka Polé nec. On je bil leta 1682 kapelan v Kranjski Gori.

Matija Ločnikar; o njem smo vže omenili, da je bil l. 1693 župnik v Gôrjah.

Blaž Lušina. Doma z Gostečega h. št. 16; rojen 26. jan. 1773, je služil v Krškem in v Polžniku, ter umrl župnik pri Beli Cerkvi 15. julija 1829.

Jurij Kalan, z Gostečega Kalanov, h. št. 8, rojen 4. aprila 1774, posv. 3. sept. 1798, umrl kot župnik in bivši dekan 17. febr. 1844 v Šmartnem pri Kranji.

Ivan Gaber, rojen na Spodnji Senici, h. št. 12, dne 15. maja 1775. Leta 1808 je bil on župnik v Zatičini in 11. sept. 1824 je umrl kot župnik v Ško-cijanu pri Dobrávi.

Tomaz Štrekelj, Kunšlov iz Pungarta h. št. 12. Rojen 19. dec. 1794, posvečen l. 1827. On je bil odpuščen v Goriško škofijo in je ondi umrl kot lokalni kapelan okrog l. 1840.

Jurij Štrekelj, brat prejšnjemu, rojen 28. febr. 1805. Stopil je bil v kapucinski red in dobil ime Peter.

Č. g. Jernej Babnik, Strojarjev, rojen na Goričah, h. št. 21, dne 9. avgusta 1829, v mašnika posvečen 30. julija 1854. Novo mašo je pel na Sori 15. av-

gusta 1854. Služil je za kapelana v Kamni Gorici do l. 1860, v Železnikih do l. 1870, potem 5 let za lokalnega kapelana na Uncu in od l. 1875 je župnik na Dóbrovi pri Ljubljani.

Martin Lušina, Pustotnikov, rojen na Goričah, št. 7 dne 9. novembra 1829. Stopivši v red frančiškanski je obhajal novo mašo 14. oktobra 1855. L. 1862 je bil izvoljen provincijalom, a uže leto pozneje je dal slovó tej časti in svetu, namreč 15. marcija 1863.

Č. g. **Ivan Belec**, Mlinarjev sè Sore, h. št. 34. Rojen 17. junija 1843, posv. 9. julija 1870. Pel je novo mašo na Sori in ondi nekoliko pomagal v pastirstvu, potem je bil pa poslan l. 1870 za kapelana v Črnomelj, 1873 na Trato, 1876 v Logatec, 1878 v Hrenovice, 1879 za kurata v Podkraj, 1881 v Podvelb in 1872 za kap. v Lašče.

Č. g. **Nikolaj Križaj**, Polénčev z Gornje Senice h. št. 2. Rojen 5. dec. 1845, posvečen 30. jul. 1872 in novo mašo pel 11. avgusta 1872. Po kratkem kapelanovanji v Metliki se je on preselil v Semič, od koder je šel oskrbovat za nekaj mesecev faro Dragatuško, potem je pa l. 1877 odšel za kapelana na Ig in leta 1880 je dobil faro Godoviško, katero sedaj vlada. Žal, da s tem gospodom moramo tudi vže skleniti vrsto duhovnov, rojakov Sorskih.

VIII. Poslopja in dohodki duhovnov Sorskih.

Župniški dom z gospodarskimi poslopji je stal na Sori vže nekdam na istem mestu, koder stoji danes. L. 1552 so bila vsa ta poslopja v slabem stanu, večinoma lesena, a ko so bila pod vikarjem Rillingom dva-

krat do tal pogorela, postrojila so se na novo s podporo Vetrinjskega opata Bernharda prav trdno in prilično. Vikarij je odslej imel svojo hišo na pol zidano in na pol leseno. V hlevu je bilo l. 1629 prostora za 20 glav goveje živine in v konjušnji za tri konje. Sedanja hiša je prezidal in hlev z novega postavil župnik Leben.

Sorski kapelánje so imeli vže pred dvesto leti svojo hišico, a proti koncu 17. stoletja so vendar oni stanovali v župnem domu, ker je bila kapelanija preborna. Ko so jo nekoliko popravili, podučevali so kapelanje v njej otroke in imeli tako zvano trivijalno šolo. Leta 1872 se je pa zidalo primerno šolsko poslopje na sredi vasi. Tudi kapelanje so dobili l. 1850 novo mično hišo precej pod staro farno cerkvijo za stanovanje.

O d o h o d k i h župnikovih, kakoršni so bili v starih časih, smo vže zgoraj nekoliko omenili. Lahko so tačas izhajali župniki. Imeli so svojo obširno kmetijo, 10 podložnih kmetov in več družih kmetov, ki so jim dajali desetino, in hodili na róboto in tlako po 7 dnij v letu. Svoja posestva so imeli župniki v Leševji, v Erziji, na Vidmu, „am Gross vnd Clain Nakhoualle“ itd. Čisti naturalni dohodki brez domače porabe so l. 1690 znašali 613 gld. Od tega je dobival patron na leto 200 gld. miznine in cesarskega davka je bilo 102 gld. Priboljšek so imeli župniki od vina, ker so dobivali od škofa pravico, da so je smeli točiti ljudem, ki so prinesli h krstu ali prišli k poroki. Pozneje je pa posebno občutno breme postala miznina, katero so oni dajali patronu in od l. 1752 po Schillingovem določilu pošiljali v Ljubno in Lipoglav. Tožili so župniki, da še črnega kruha ne bodo imeli, če se jim miznina

ne pregleda. „NIsI MInVatVr pensIo, VIX poterIt paroChVs hIC DIV sVbsIstere“ — tako je pisal župnik Pogačar. Na pomoč je priskočil v tej bedi darežljivi škof A. A. Wolf z znamenito mašno ustanovo. Dal je tri zaveznice po 1000 gld., od katerih obresti dobiva župnik, ki opravlja za pokoj duše ranjcega vladike štiri sv. maše in sicer kvaterni teden. Ko so nehali urbarski dohodki (desetina, lavdemij itd.) ustanovila se je leta 1855 za vsako faro posebej zemljiško-razbremenilna odškodna glavnic. Iz Sorskih dohodkov znaša ona za Soro 4700 gl., za Lipoglav 3000 gl., za Ljubno 1000 gl. Te svote so naložene v zemljiško-razbremenilnih obveznicah. Kongruino dopolnilo je vsled tega za Sorskega župnika neznatno.

Kapelanje so nekdam dobivali vso plačo od župnika. Zelo zgodaj je bila pa tudi prišla v navado kapelanska bira. Dajali so jim zemljaki vsak po mernik pšenice na leto, kar je znašalo skupaj 20 starjev (80 mernikov). Starij pšenice je kapelan Andrej Vodnik prodal še zelo v ceno, namreč za 1 gl. 40 kr. Leta 1842 je imel kapelan še zapisane 57 mernikov pšenične bire v Sorski in 23 v Preški fari. Opravljal je on za to na leto 18 sv. maš, ki so se oznanjale za posamne soseske. Hrano brez vina ima kapelan prosto pri župniku. V poboljšek vživa on tudi vso pogrebno in nekaj poročne štolnine. Župnik Jerlih je kapelanu Andreju Vodniku prvi naklonil štolne dohodke, zato, ker je ta mesto njega opravljal posebne župniške posle, potem se je pa ta navada ohranila.

Izpregovorimo še besedico o Schillingovem ustanovnem zakladu za beneficijata Sorskega. Primorani so bili župniki vže zdavno vsled preobilnega dela dobivati

si dveh pomočnikov in posebno družega čisto iz svojega plačevati. Ko je l. 1752 volil Schilling, kakor smo videli, 2000 gld. za beneficij, ki se je še-le 13. jan. 1791 po ustanovnem pismu postavno potrdil, bilo je župniku stanje olajšano. On je vlekel obresti iz Schillingovega zaklada, beneficijatu je pa dajal prosto hrano in stanovanje, ter vrh tega še po 50 gld. na leto. Ob času, ko je bil beneficij izpraznjen, so se njegovi interkalarni prihodki prištevali k glavnici. Vsled tega, in ker je bila l. 1833 še srenja pridejala svojih 300 gl., je glavnica narastla l. 1868 na 8655 gl. Tega leta se je pa nepostavno ukazalo, da naj se interkalar steka v verski zaklad in 29. novembra 1879 se je določilo, da naj obresti Schillingovega beneficija uživata Sorski in Preški župnik v poboljšek svoje plače, da jima pa zato odpade enaka svota kot kongruino dopolnilo iz verskega zaklada. Želeti bi tedaj bilo, da se vsaj s prihodnjim uravnanjem duhovske plače Schillingov beneficij zopet oživi v smislu blagega ustanovnika, ter tako nakloni prava pomoč župniku, pa tudi dušna pomoč vrlemu in vernemu ljudstvu prelepe Sorske fare.

Priloge

k zgodovini Sorske fare.

I. *Nos Nicolaus dei gratia sancte sedis Aquilegensis Patriarcha. Vniuersis et singulis presentem paginam inspecturis uolumus fore notum, quod ad nostram accedens presentiam dilectus in christo Religiosus et honestus vir frater Nicolaus Abbas Monasterii Victoriensis ordinis Cisterciensis Salzburgensis dioecesis, nobis humiliter supplicavit, ut cum felicitis memorie Betrandus Patriarcha aquilegensis predecessor noster, aduertens notabiles defectus, quos Monasterium ipsum, in quo degit honorabilis Conuentus et magnus monachorum et fratrum, in Vino et aliis necessariis sustinebat, ecclesiam, seu plebem sancti Stephani in Zauier nostre Aquilegensis dioecesis, ad defectus huiusmodi remouendos, caritatis ac pietatis intuitu, ecclesie seu Capelle sancti Leonardi in Monte Leubel dicte nostre dioecesis ad Abbatem et Monasterium ipsum spectanti annexerit, incorporauerit et uniuerit de Capituli nostri Aquilegensis consensu pariter et assensu, prout in*

---

¹⁾ Original na pergamenu je hranjen v kn. šk. arhivu Ljubljanskem. Pergamen je znotraj čisto bel, zunaj rumenkast. Na rudeči svilnati vrvici visi velik voščen pečat, lepo izdelan in nepokvarjen. Narejena je njega sklédica iz rujavelega voska in vá-njo je vlit rudeč vosek, v kateri je vtisnjena tá-le podoba: Patrijarh Nikolaj sedi na prestolu, blagoslavljajóč z desno in v levi držèč križ; na njegovi desni in levi strani sta pa grba. Okrog podobe ob robu je napis: S. NICHOLAI DI ET APLICE SEDIS GRACIA SACTE SEDIS AQUILEGEN PATRIARCHE.

opera concernunt cupientes quantum cum deo possumus benigni et favorabiles inveniri, predicti Abbatis devotis supplicationibus inclinati, Annexionem, incorporationem modi approbare, ratificare et confirmare, ac innouare benignius dignaremur. Nos vero in hiis que pie caritatis quodam priuilegio Sigillis eiusdem nostri predecessoris et dicti Capituli roborato tenoris infrascripti plenius continetur annexionem, incorporationem et Vnionem huius et Vnionem per Predecessorem nostrum antedictum premisse ecclesie sancti Leonardi factam de dicta ecclesia, seu plebe Sancti Stephani in Zauuer, numerando omnia et singula in eodem priuilegio contenta, omni modo, jure et forma quibus melius possumus auctoritate ordinaria tenore presentium, approbamus, ratificamus et confirmamus ac etiam innouamus. Tenor autem predicti Privilegii talis est: Sancte sedis Aquilegensis dei gratia nos Patriarcha Bertrandus, Vniuersis presentes litteras inspecturis ad perpetuam rei memoriam. Porrecta nobis ex parte Venerabilis fratris Johannis Abbatis Monasterii Victoriensis ordinis Cisterciensis Salzburgensis dioecesis Capellani nostri dilecti petitio continebat, quod cum idem Monasterium de Victoria in quo degit Conuentus honorabilis et magnus Monachorum et fratrum, Vini et aliorum necessariorum pro sustentatione ipsius, deffectus notabiles patiatur, ecclesiam seu plebem sancti Stephani in Zauuer, nostre Aquilegensis dioecesis, ad nos et ecclesiam nostram spectantem, pro huiusmodi deffectibus subtollendis, ecclesie, seu Capelle beati Leonardi in Monte Leubel nostre dioecesis ad ipsum Abbatem et ejus Monasterium spectanti annectere, incorporare et unire pietatis intuitu benignius dignaremur. Nos autem aduertentes dignum esse, quod ad ipsum Monasterium in quo uiget regularis

uita et honestas, ut ad laudem diuini nobis de bono in melius prosperetur, caritatis opera impendentes, largitatis nostre munificentiam ostendamus. Idcirco eiusdem Abbatis donis uirtutum plurimum decorati deuotis supplicationibus annuentes, prefatam ecclesiam, seu plebem sancti Stephani in Zauier, dicte Capelle sancti Leonardi in Monte Leubel predictae nostre dioecesis ad predictum Abbatem et eius Monasterium in perpetuum annectimus, incorporamus et Vnimus. Ita quod post incorporationem annexionem et Vnionem huiusmodi, cedente uel decedente eiusdem plebis plebano et Rectore, seu ipsa ecclesia quouis alio modo vacante, liceat eidem Abbati Victoriensi et eius Successoribus canonice intrantibus, ipsiusque Conuentui auctoritate propria, cuiuscunque alterius licentia uel assensu minime requisitis, eiusdem ecclesie, seu plebis sancti Stephani in Zauier possessionem apprehendere, et illam in usus et sustentationem dictorum Monasterii et Conuentus perpetuo retinere, Ita tamen, quod in dicta ecclesia, seu plebe, per ipsum Abbatem et Conuentum ydoneus instituaturs Vicarius, per quem cura geratur animarum, et peseruiatur laudabiliter in diuinis. Qui quidem Vicarius, ad Synodum nostram uocatus, accedere teneatur, constitutionesque Synodales editas et edendas inuiolabiliter obseruare Nuntios sedis apostolice, atque nostros benigne recipere ac tractare, procurationes Legatorum eiusdem sedis et nostras et jura alia Episcopalia persoluere, reseruata eidem Vicario per dictum Abbatem et Conuentum instituendo de prouentibus dicte plebis congrua portione, de qua comode sustentari possit, et predicta atque alia incumbentia onera supportare. Ceterum uolumus, quod in honoris et domini signum predictus Abbas, eiusque Successores et Conuentus, nobis et nostris Successoribus, ac ecclesie Aquilegensi

Annuatim in festo sancti Helari pro eius Capelle luminariis in eadem Aquilegensi ecclesia site, in qua ipsius et aliorum quatuor Sanctorum corpora requiescunt Sex libras Cere dare et soluere teneantur. In cuius rei testimonium presentes fieri iussimus nostri Sigilli appensione munitas. Datum in nostra Patriarchali Civitate Austria. Die decimo octavo mensis Aprilis. Anno Dominicae nativitatis Millesimo Trecentesimo Quadragesimo secundo. Indictione decima. In Christi nomine Amen Anno nativitatis eiusdem Millesimo Trecentesimo Quadragesimo secundo. Indictione decima. Die Vicesimoseptimo Mensis Maii. Presentibus prudentibus uiris presbytero Dominico de Justinopoli, Canonico ecclesie sancti Stephani de Aquilegia. Gabriele cujusdem Domini Henrici de Cremona Vtini. Daniele de Malfiastris de eodem loco Civitatis Austrie comorantibus. Hermano Zambonini de Glemona et Martino notario de Aquilegia testibus et aliis. Congregatis Venerabilibus viris dominis Guilielmo Decano. Canonicis et Capitulo ecclesie Aquilegensis in Capitulo eiusdem ecclesie et tamquam Capitulum more solito specialiter ad infrascripta, in quo interfuerunt Domini Ottolinus de Pergamo, Morandus de Puraliis, Franciscus, Johannes et Ambrosius de Lature, Johannes de Osenago, Raynaldinus de Zauatariis et Gullielmus Savery de Cremona omnes Canonici dicte ecclesie, cum plures non sint residentes personaliter in eadem, predictis concessionem, Vnioni, incorporationem et annexioni, et omnibus in supradicto privilegio contentis suum unanimiter et concorditer prebuerunt assensum pariter et consensum. Et in hujus testimonium et euidenciam clariorem, appendi eidem privilegio Sigillum dicti Capituli mandaverunt. Actum in Capitulo maioris ecclesie Aquilegensis. Ego

Paulus cuiusdam magistri Johannis de Mutina publicus Imperiali auctoritate notarius predictis interfui et rogatus scripsi. In cuius rei testimonium presentes fieri iussimus et nostri Sigilli munimine roborari. Datum Vtini in nostro Patriarchali Palatio Die decimo octavo mensis nouembris. Anno Dominice natiuitatis Millesimo Trecentesimo Quinquagesimoprimo. Indictione quarta. (Glej stran 24.)

II. *Nos prefato Episcopo seu eius Mense Episcopali Inprimis Castrum nostrum Gortschach iuxta Laybacum ibidem situatum pleno iure cum omnibus suis Jurisdictionibus temporalibus Villis, possessionibus, fructibus, prouentibus, Redditibus, Siluis, pascuis, Piscariis, Nemoribus, Montibus, Vallibus Aquis, Fluuuis et aquarum decursibus, Molendinis et Molendinorum locis ac vniuersis terris arabilibus cultis et incultis et quibuslibet utilitatibus integritatibus quibuscunque vocabulis nuncupentur donamus et assignamus.“ (Glej stran 24.)*

III. *„Zwischen des Hochwirdigen Fürsten vnnd Herrn Herrn Vrban, Bischouen Zue Laybach etc. volmächtig Gewalt vnnd Beuelchhaber. Der wierdigen Herrn Paulle Wiener. vnnd Herrn Mathessen Walich. Bäyd Thuembherrn. des Bistumbs Laybach. Auch des Erwierdigen In Gott, vnnd Herrn Bernnhardten Abbe Zue Vittring, Ist in schwebennden Irrungen, die Lehenschafft, Confirmation, Vogthey, vnnd Annders die Pharr Zeyer vnndter Gortschach gelegen betreffendt, vollgennde Enndtliche vergleichhanndlung Abgeredt vnnd Beschlossen, Auch Bed Bartheien: dieselbig Zu halften vnnd Zuuolziehen verpindtlich Angenomen wie hernnach begriffen, Nemblichen Also.*

Dieweill sich in vorigen geschicht der handlung, Souil Zuegetragen, das von Einem. vnnnd dem Anndern tail. Auch sonnderlichen durch Dem Edlen vnnnd Vesten Cristofen von Purkhstall Zue Purgstall. yezigen Innhaber vnnnd Phanntherr. der Herschafft Gortschach. Betreffenndt Anngeregte khriegt Par Handlung, zum Lanndesrechten oder Andern Verhören, für die Lanndsfürstlich Obrickhait In Chrain gewachsen, Darüber etwas Vnwillenns. Sambt beden Bartheien, Vnkhosten, vnnnd Zerung Eruolgl, vnnnd Aufgeloffen mecht sein. So soll mit diser freyen Wilkhürlichen Angenomben Vergleichhandlung, derselbig Vnwill, Auch alles was noch Im Lanndsrechten vnnnd Zue verher stuennde, Neben Allem aufgeloffnem Vnnkhosten gänntzlich hin. Ab. Todt. vnnnd Erloschen sein. Einer gegen dem Anndten weiter nicht zugedennken, oder zu Anndten haben.

Souill vnnnd was Aber des Herrn von Vittring Lehenschaft Confirmation .Bestätigung Vnnnd Einsetzung der Pharr, khirchen Zue Zeyer. wie vorbenenndt. belangennndt. Ist Beschlossen vnnnd von bäiden Bartheien Angenommen, Da Nun Hinfuren der Herr Abbe Zue Vittring seine Nachkhomen, durch sy selbs oder Ire Beuelchhaber: Sich der Lehenschaft. Confirmation, Bestätigung, vnnnd Einsetzung. Eines Pfarrers. Alls oft es sich zue fällen schickht. Mit überanndtwortung. der Pfarrkirchen vnnnd der Schlissl darzue gehorig. Nach geistlicher Ordnung. gebrauchen soll vnnnd mag.

Vnnnd Nachdem Aber Ein Pharrer Zue Zeyer, Alle Freytag In dem Schloss Gortschach, Ein Mess zehalten Schuldig. vnnnd der Jurisdiction Laybacher Bistumbs vnnterworffen, Auch In diser guetigen. vergleich Handlung vermeldt worden. Das der Pfarrkirchen, Vnnnd des

Pharrers Zue Zeyer vnnnderthanen vnnnd vnntersässen dem Hochgedachten Herrn Bischoue zue Laybach etc. Geuogt. Soll soliche Einsetzung In Eines Yeden Phlegers, oder Innhabers der Herrschaft Gortschach, oder seines Beuelchhabers gegenwurt beschehen der bey solicher Einsetzung Lauter vermelden solle, dass Er Pharrer mit der wochentlichen mess Alle Freytag. wie von Allter Herkhomen: gehorsam vnnnd gewärtig sey, vnnnd dem Herrn Bischoue Zue Laybach. oder seiner furstlichen genaden Vicari General, Als seiner geistlichen Ordennlichen Furgesetzten Obrickhait. Alle Billiche gehorsam Layste.

So Nun soliche Einsetzung. (wie vorsteet) beschehen. Allssdan soll der Phleger Zue Gortschach, oder wem der Herr Bischoue von Laybach. darzue verordennt. In gegenwurt Eines Herrn Abbts Zue Vittring, oder desselben gewaltstrager dem Pharrer den Pharrhoff, Alls die weltlich Possess. Neben den darzue gehorigen Schlisseln, Vber vnnnd Einantworten.

Auch der Phleger, vnnnd Gerichtsherr dem Pharrer mit lautern worten Anntzaigen, dass dem Herrn Bischoue Zue Laybach vnnnd seinen Nachkhomen, Auch der Herrschaft Gortschach solich Einantwortung der Possess. liegender vnnnd weltlichen gueter, on Schaden beschehen sey, mit vorbehalnt der vnnnderthanen, vnnnd vnndtersässen. Vogtey. Robot vnnnd aller weltlichen Jurisdiction, wie von Allter Herkhomen.

Doch soll soliches dem Herrn Abbt von Vittring. In welches selbs, oder seines Beuelchhabers beysein, vermeldt Anntzaigen beschehen, mit Iren Stillschweigen. An den gerechtighaiten der Lehennschafft Bestätigung, Einsetzung. vnnnd habennden Fueg. des der Stiff Vittring Begnadt. Auch an Schaden vnnnd Nachtail sein.

Damit auch Khonnfftig Zeit khain Misfuerstandt. In beruerter Einsetzung, Eines Pharrers zue Zeyer Erwachse, ist für Ain Nodturfft bedacht, Auff dass Ain Herr Abbt Zue Vittring, oder sein Beuelchshaber den tag, vnnd Zeit, der Einsetzung, dem Herrn Bischouen von Laybach, oder dem Phleger. oder Innhaber der Herschafft Gortschach, Siben oder Acht tag davuor, geschrifflich verkhundige, damit Zue solicher Einsetzung Yemandts, Es sey der Phleger Zue Gortschach, oder wer dem Herrn von Laybach gefelig, die sachen wie Obsteet Zuuerichtn Verordennt werde.

Wo aber Ye Zue solichem tag von gedachts Herr-Bischoues wegen Niemandts Erschin, So soll vnnd mag wollgedachter Herr Abbt, oder sein Beuelchshaber, mit der geistlichen Inuestierung vnnd Einsetzung, (wie Oben vermeldt) verfahren, Doch so soll dem Herrn Bischoue an seiner Jurisdiction, der wochentlichen Mess, Vogtey, Robot, vnnd Ander gerechtigkeit an Schaden sein, Vnnd soll nicht desstweniger, durch des Herrn Bischoues. Beuelchshaber oder Phleger volgenndts dem Pharrer die weltliche Possession, des Pharrhofs wie oben begriffen, Zue gelegner Zeit, Eingeandtwordt werden. Weliches gleichermassen dem Herrn Abbt Zue Vittring; Obgleich Niemandt, von seinen wegen gegenwurtig, an seiner Lehenschafft, Confirmation, Einsetzung vnnd gerechtigkeit, an Schaden sein solle. Doch soll der Pfarrer mitler Zeit nicht destoweniger Im Pharrhof sein wonnung haben Treulich vnnd Vngeuerlich.

Demnach vnnd damit Aber. solche Enndtliche vergleichhandlung, Zue Khonnfftiger gedechnus gebracht gehalten vnnd vltzogen werdt, So soll mit Annkhonnfft des hochgedachten Herrn Bischouen Zue Laybach etc. welcher der Zeit. Bei Romischer Khu Mt. vnnd nicht Im

Lannt ist Zwen gleichlautenndt vertragsbrief, aufgericht mit beder Herrn Secrete Innsigl verfertigt vnnnd yedem Herrn Einer behenndigt werden, Treulich vnnnd ungeuerlich

Des Zue Urkhundt haben der Wohlgedacht. Herr Abbt Zue Vittring etc Zugleich Herr Paull Wiener, vnnnd Herr Mathes Walich, Alls gewaltstrager hochgedachts Herrn Bischoue Zue Laybach. Bayd Thuembherrn etc. Irr Pedtschaft hierundter gedruckt. vnnnd mit Iren Aigenhanden Vnnterscriben. Beschen Zue Laybach den drey Zehennden tag Monnats Marti. Im Funffzehenhundert vnnnd darnach Im Funffvnnnd Viertzigsten Iare.

L. S. L. S. L. S.

Bernhardt Abbt

Zue Vittring manupropria.

Paulus Wiener

Thuembher Zu Laibach m. p.

Mathias Walich

Thuembher zue Leybach m. p.“ (Glej stran 28.)

IV. Demnach lauth der Kay. und Landesfürstlich. auf die in dem Stifft Sitticherischen schuldens Wessen angeordnete hochansehliche Commission eingeloffenen allergdigsten Resolution de Dato Wien 16 Juli intimato Grätz 5. September 1730, und zwar § 1mo Verstattet worden zu Behuff dern Stifft Creditorn die Sitticherische *acquisita* oder *Allodialia* ihnen *Creditoribus in Solutum* anzurweyssen, oder anderwerts zu Verkauffen, als ist auf hoche interposition ernent hochansehlicher Commission zwischen Ihro Hochwürden Herrn Herrn Alexander Abbt N. Herrn P. Priorn, und Convent zu Sittich an einem: dan Ihro Hochwürden Herrn Iohann Jacob Schilling Cano-

nicum und Vicarium generalem zu Laybach unter Dato Laybach 26 May 1731 Mündtlich wegen der Sitticherischen Allodial Pfarr Zeyer in ober Crain Ligendt nachfolgender Contract geschlossen, so dan nacher hoff ad ratificandum angezeigt, und entlich von Sr. Röm. Kay. auch Königl. Cath. Maytt. unter Dato Prag 7. Juny, intimato Grätz 12 Decembris 1732 allergdigst Ratihabirt, und entlich ad perpetuam rei memoriam zu päprier gebracht worden; Alss

Erstlichen überlasset und übergibt woll ernenter Herr Abbe, N Herr P. Prior und Convent ihme Herrn Schilling Vorberührt Vorhin Von dem Stifft Vitring pr eine in ober Steyer zu Murau gelegene Podendorff genandte gült unter 8. Marty 1631 eigenthumblich aingetauschte Pfarr Zeyer, oder Villmehr dero temporalität mit dem jure Patronatus, aller an und Zuegehör, wie solche das Stifft Sittich genossen, oder geniessen hette Könen hiemit Käufflich und ins aigen, also dass zu nechst Künfftigen georgy Besagte temporalität Ihme Herrn erkauffer zu aigner beliebigen Disposition Von den Löbl. Stifft sambt denen darzu gehörigen schriften; Vrbaryen, Reversalien, und Registern eingeworthet werden solle dagegen

Andertens Verobligirt sich mehr ermelter her erkauffer Johann Jacob Schilling den Commissionaliter abgeredeten Kaufschilling erwehnt Pfarrlicher temporalitet mit 6000 fl. T. W. id est Sechs Tausendt gulden Teutscher Wehrung dem Löbl. Stifft Sittich mit demme (der Herr erkauffer denen Stifftlichen Creditoribus) welche Bey der Kay. Commission auf diesen Kaufschilling gegriffen diese 6000 fl. secundum seriem Classificationis

erlegen, und so Vill Sitticherische schuldt Brieff, und respective quittungen ihme Herrn Abben einantworten solle;) zu erföhlen. Alles Treulich, und Bey dem Landschaden-Bundt in Krain. Zu Vrkundt dessen seint zwey gleichlautendte exemplaria dieser allergdigt Ratificirten Kauff abredt errichtet und so wohl Von denen hochansehlichen Kay. Commissarien, als Von Beyden Contrahirenden Theillen geförtiget und Jedem Theill eines zugestellt worden. Laybach den 4. Aprill 1733.

Anthoni Josseph gr. V. Guetperg m. p. Commissionis
praeses Carl August Sebfehlter Ruessenstein m. p. als In
Sachen geordenter kyserl. Commissarius
Sig. Joseph de Copini m. p. alss in Sachen geordenter
Kay. Commissarius.

Alexander Abbe Vdt Erzbriester zu Sittich.

P. Wilchelm Prior.

P. Augustin Senior.

P. Daniel.

P. Carolus p. t. Cämmerer des Convent alda.¹⁾ (Glej stran 40.)

V. „Zweynzigsten. Legiere ich, dass mir über die Pfarr Zeyer (welche ich alleinig um den zwischen den Bysthum Laybach und Stifft Sittich daurenden Uralten Stritt zu höben, mit grossen übermässigen Unkosten an mich gebracht) in aigen zuestehende jus Patronatus Ihro Hochfürstl. Gnaden, meinem gnädigsten Herrn Herrn

---

¹⁾ Ta listina, ki se hrani v kn. šk. arhivu Ljublj., ima v lesenih škatljicah čvetero pečatov in jeden je odtrgan. Prvi je Guetpergov, drugi Coppinijev, tretji opata in četrty konventa Zatiškega.

Ordinario, und allen Hochderoselben, Succesoribus pleno jure, jedoch also, und dergestalten, dass Hochgedacht seine fürstl. Gnaden, und alle dero Successores an Bystum sothanne Pfarr Zeyer je, und allezeit einem Burgerlichen zu Laibach, oder zu Krainburg gebohren Sohn Sub poena nullitatis actus zu conferiren schuldig seyn sollen. Lero halben dann ich über diese Pfarr Zeyer Behörige Schrifften in Specie den Kauf-Brief, und die Quittung etc. Bezahlten Kaufschilligs Ihro Hochfürstl. Gnaden, dermahligen Gnädigsten Ordinario den 5. Juny 1748 zu Zeyer in Pfarrhoff würrklichen behändiget habe, welche auch registriert und in dem archivio Episcopali aufbehalten werden sollen.“

„Darüber ordne und Verschaffe ich, dass der Herr Subvicarius zu Lippoglau seine praebendam mit Hundert und fünffzig Gulden, Sage 150 fl. dann der zu Maria Lauffen mit fünffzig Gulden, id est 50 fl. Beyde Teuscher Whr. Von der Pfarr Zeyer Jahrlich mit Zweihundert Gulden, Sage 200 fl. zu raichenden pension ziehen, und Von dasselbst aus punctual, und richtig gegen Behöriger Quittung, welche Von dem H. Pfarrer Zu Zeyer in Synodo producirt werden solle, Bezalt werden sollen, und Weillen ein zeitlicher Pfarrer zu Zeyer nebst denen obgedachten zwei hundert Gulden jährlichen pension, zwanzig Staab schöne, Subtile reisten Leinbath auch zu raichen hat, also statuiere, und Verschaffe ich hiemit, dass diese 20 Staab Leinbath das erste mahl nach meinen zeitlichen Hintritt der Domkirchen zu Laybach, das andere Jahr in die Sacristey auf St. Peter in der Vorstatt Laybach zu des ältern H. Vicary Handen; das Dritte Jahr der Pfarr-Sacristey zu Crainburg zu Handen des dasselbstigen H. Pfarrers; das Vierte Jahr der Sacristey zu Lippo-

lau zu Handen des H. Subvicarii aldorten; das Fünffte Jahr der Sacristey zu Zeyer und der Sacristey zu Maria Lauffen, Und zwar zu gleichen Theilen entricht, und dieser für und für Von fünff zu fünff Jahr auf ewig wechselweiss gehalten und observiert, auch der Herr Pfarrer zu Zeyer die Bescheinigungen davon in Synodo zu producieren schuldig seyn solle. Anbey gebütte, und Verbütte zum Beschluss dieses Paragraphi hiemit, dass ein Zeitlicher Pfarrer zu Zeyer diese mit zwei hundert gulden, dann 20 Staab schönen, Subtilen Leinbath zu raichen habenden pension Sub nullo imaginabili praetextu gesteigert werden solle, noch könne.“ (Glej stran 41.)

VI. Daniel de Rubeis, Dei et Aplicae. Sedis gratia Epus. Caprulanus in Patriarchatu et dioecesi Aquil. pro Rmo. in Christo patre et Dno. Dno. Carlo sancti Marci sanctae atque sedis Aquileien. Patha. dignissimo, visitator, et suffraganeus generalis Vniuersis et singulis Christi fidelibus has nostras litteras inspecturis salutem in Dno. sempiternam. Harum serie litterarum vniuersitati uestre notum facimus, quod Nos anno Nativitatis Dni. 1512 Indict. Vta. die uero Sabbato XIII men. Junii Spiritus s. gratia suffulti, juxta ritum, modum et formam s. Rom. Eccl., Consuetudinem ac normam a sanctis patribus traditam, rite et solemniter Consecrauimus et dedicauimus Ecclesiam S. Nicolai in Campis, filialem Ecclesiam S. Stephani in Zeyer, Laybacensis dioec. cum vno eius Altari in honorem S. Nicolai, Leonardi et Osualdi. In quo reposuimus reliquias sanctorum Mene, Prothi et Grisogoni . . . (Tu je v obširnih stavkih obiskovalcem cerkve podeljenih nekaj odpustkov.) Datum In oppido Krainburge anno Indict. die et mense

quibus supra Pontificatus Ss. in Christo Patris et D. D. Leonis diuina prouidentia pape Xmi. Anno Vto. Augustinus Sanctoninus Curie Pathalis Aquileien. Cancellarius. (Glej stran 56.)

VII. „*Vigore Bullae ddto. 4. mensis Julii 1548 Ecclesiam filialem Sancti Floriani in Tohoutze reconciliavit Urbanus Textor, Episcopus Labacensis, simulque Altaria Sanctorum Seruati et Joannis Baptistae consecravit quarta die mensis Julii Anno Domini Millesimo Quingentesimo Quadragesimo Octavo.*“ (Glej stran 64.)

VIII. „*Eylffens: nach genauer Ueberlegung finde ich, dass Bey der Pfarr Zeyer, Pfarr Pirckendorff und Pfarr H. Creuz ausser Neumarcktl zu Beförderung der Seelsorg, welche anjezo dem Herrn Pfarrer aus Mangel genugsamer Geistlichkeit sehr Beschwärllich fahlet, mehr HH. Geistliche erforderlich seynd, als wil ich jeder Pfarr erst benanter Dreyen Pfarren zway Taussend Gulden, Sage 2000 fl. sogestalt, und gegen deme, dass Von dem dauon fahlenden Interesse noch ein Herr Substitutus in Subsidium eines zeitlichen Herrn Pfarrers in sein H. Pfarrers Kost, und gegen Jahrllich ihme reichenden funffzig Gulden, Sage 50 fl. zu einer Beyhilff für und für gehalten werden solle, Vermacht und Verordnet haben. Zu welchem Ende dann ein jedwederer Zeitlicher Herr Pfarrer obersogten Dreyen Pfarren das fahlende Interesse jahrllich zu beheben, Vnd das hieobstehende genau zu Befolgen haben wierdet.*“ (Glej stran 80.)

